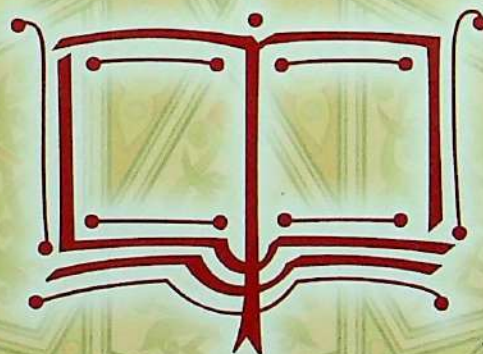

I. NORQO'ZIYEV

MUTAXASSISLIK

**AN'ANAVIY XONANDALIK:
ORIFXON HOTAMOVNING
BASTAKORLIK IJODI**

VO'K 78
RBK 85.3
N 79

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

O'ZBEKISTON DAVLAT KONSERVATORIYASI

MURODJON NORQO'ZIYEV

MUTAXASSISLIK

An'anaviy xonandalik:

Orifxon Hotamovning bastakorlik ijodi

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
tomonidan o'quv qo'llanma sifatida tavsiya etildi*

Ta'lim yo'nalishi – 5150600 (An'anaviy xonandalik)

**TOSHKENT
“IQTISOD-MOLIYA”
2018**

O'zbekiston Davlat san'at
va madaniyat instituti
APM inv № 2731 (84)

UO'K: 78(575.1)(092)

KBK: 85.31g(50')

Taqrizchilar: **prof. Otanazar Matyoqubov;**
R. Glier nomidagi RIMAL "An'anviy ijrochilik"
bo'limi mudiri **Rahmatilla Nurillayev**

N 79 Mutaxassislik. An'anaviy xonandalik: Orifxon Hotamovning bastakorlik ijodi: O'quv qo'llanma / M.Norqo'ziyev; – T.: "Iqtisod-Moliya", 2018. – 176 b.

Elimizning buyuk ustoz-san'atkori, O'zbekiston Xalq hofizi, bastakor Orifxon Hotamov o'zbek milliy professional musiqa san'ati rivojiga salmoqli hissa qo'shdi. Ijodkor bastalagan ashulalar yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini boyitishda muhim o'rin tutadi, deb o'ylaymiz.

Ushbu o'quv qo'llanma Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida xrestomatiya shaklida mutaxassislik fanidan foydalanishlari mumkin.

The greatest artist of our nation, kompozitor Orifxon Xotamov's role is huge in national professional music. We hope that, his works influence well in youths developing.

Given book is intended for student of the high educational institutions.

Роль Орифхана Хатамова, Народного хафиза Республики Узбекистан, как композитора в национальной профессиональной музыке огромен. Мы надеемся, что, его творчество влияют на духовность молодёжи.

Данная книга предназначена для студентов высших учебных заведений.

UO'K: 78(575.1)(092)

KBK: 85.31g(50')ya73

ISBN 978-9943-13-745-5

© M. Norqo'ziyev, 2018

© "IQTISOD-MOLIYA", 2018

O'ZBEKISTON XALQ XOFIZI ORIFXON XOTAMOV

KIRISH

San'at inson tafakkurining eng buyuk kashfiyotlaridan biri hisoblanadi. Agar san'at turlari: tasviriy, amaliy bezak san'ati, me'morlik, badiiy adabiyot, raqs, kabi turlariga bo'linishini nazarda tutsak, yuqoridagi hukm yana ham kuchliroq ahamiyat kasb etadi. Musiqa, xonandalik shu turlar qatorida munosib o'ringa ega. Bularning barchasini inson kashf etgan, inson vujudga keltirgan. O'zbek tilining izohli lug'atida bu so'zga shunday sharh beriladi: «San'at – ish, mehnat mahorat, kasb-hunar» Lug'atdagi ta'rifda «san'atning mohiyat ma'nosi aks etgan. Haqiqatdan ham, san'at asarining yaratilishini mehnatsiz, ayniqsa, mahoratsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki aynan mahorat bilan yaratilgan san'at asari u bilan tanishgan odamning ruhiyati, kayfiyati, xatti-harakatlarida o'zgarish yaratish qudratiga ega bo'ladi. Xonandalik ham san'atning bir turidir. Turi bo'lganda ham san'atning eng murakkab turlaridan hisoblanadi. Chunki unda musiqaning ohangdorligi, sozandaning qalbdagi pardalarni tebratmasdan, betakror yaratgan musiqani aniq ifodalay olishi, xonanda ovozdagi tiniqlik va joziba, ashula yoki qo'shiq aytayotgan shaxs tomonidan matnning musiqa bilan uyg'unligi va ushbu so'zlarni ijrochi tomonidan qay darajada his etganligi, hatto ijro paytidagi yuz, qo'l harakatlari bir murakkab jismning tana a'zolari kabi mukammal darajada mutanosib bo'lmog'i lozim. San'atning bu turida shu paytgacha fanga ma'lum bo'lmagan jihatlari bor. Xususan, ashulachi ashula aytayotgan paytda o'zidan ko'z ilg'amas to'lqinlar doirasini atrofga tarqatadi. Bu to'lqinlar tinglovchilar auditoriyasiga ta'sir etadi va aks sado bilan xonandaga qaytadi. Tajribamizda shunday vaziyat bizga aniqki, agar ana shu ikki to'lqin bir-biriga mos kelsa, va bir-birini quvvatlasa, aytilayotgan ashulaning san'at sifatidagi darajasi yanada yuqoriga ko'tariladi. Zero, eng zamonaviy ovoz qurilmalari, asboblari orqali ham haligacha ashulachilik san'atiga xos bu holat aniqlangan emas. Hayotda esa mashhur xonandalar ana shunday iliq vaziyatda o'tgan ijroni «Alloh fayz berdi», yoki «konsert fayzli o'tdi», deb aytadilar. Qo'lingizdagi qo'llanmani o'nlab yillar davomida musiqa, xonandalik, bastakorlik yo'lida egallagan tajribam

yuzasidan O'zbekiston xalq xofizi, jozibali ovoz sohibi, yuzlab ashula va musiqalar muallifi, ajoyib sozanda, benazir ustoz hamda orif olim Orifxon Hotamov xonandalik misolida fikr yuritamiz.

Avvalo yurtimizda qadim zamonlardan xalqimiz madaniy hayotining tarkibiy qismi hisoblangan musiqa tarixi yuzasidan bir oz fikr yuritishni ma'qul ko'rdim. O'zbek musiqa san'ati juda qadim zamonlarda shakllangan. Abu Rayhon Beruniy o'zining «Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar» asarida, xususan, O'rta Osiyoda xalqlar nishonlaydigan bayramlar haqida ma'lumot beradi. Beruniy ma'lumotlarida Navro'z, Ramush og'am, Mohirj, Nikh og'am, Amehvora, Bobohvora, Nim sarda, Bod omkom kabi o'ndan ortiq tantanalar tilga olinadi. Tabiiyki, bayram hech qachon raqs¹ o'yinlarsiz, musobaqalarsiz, mazali taomlarsiz, shu bilan birga musiqasiz, qo'shiqlarsiz amalga oshmaydi. Musiqashunos T. Vizgo «O'zbekiston xalq sozandalari» kitobiga yozgan «Muqaddima»da «O'rta Osiyo yerlarida yashovchi xalqlar hayotida ashula va cholg'u kuylari salmoqli o'rin egallagan» deyiladi. Arxeologik qazishmalar paytida topilgan kumush lagan va tovoqlardagi rasmlar (eramizning II-III asrlar), qo'llarida musiqa asboblari ushlagan cholg'uchilarning sopoldan yasalgan noyob topilmalar (II-III asr va undan keyingi davrlar) buni aniq isbotlaydi². Mahmud Qoshqariy «Devonu lug'atit turk» asarida mehnat, qahramonlik, marosim, mavsum, lirik qo'shiqlardan o'nlab misollar keltiradi. Jumladan, u yozib olgan muhabbat haqidagi qo'shiqlardan birida shunday deyiladi:

Bering menga so'z kiya,

Menglig qara tuz kiya,

Yalvin tutar ko'z kiya,

Munum mening bilinga³.

Mazmuni: Menga birgina so'z ayt, va'da ber, ey qora xol, yuzlari yoqimli, ey sehrli ko'zlari bilan ovlaydigan go'zal. Sevgidagi mening alamlarimni tushun³. Endi o'zingiz fikr yuriting. Bu qo'shiqdagi «kiya» erkalash ma'nosini ifodalaydi. Qora ko'z, qora xol, yoqimli yuz haqida yigit qo'shiqni kuysiz aytish mumkinmi? Ha, juda to'g'ri

¹ O'zbek tilining izohli lug'ati. Uchinchi jild. T. «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti. 2007. B.65-66.

² Vizgo T. O'zbek xalq sozandalari. T. 1959. B-7.

³ M. Qoshg'ariy. Devonu lug'otit turk. 3-tom. T. «Fan». 1963. B-371.

qarorga keldingiz. Bizning zamonimizdan ming yil oldin ham yigitlar bo'lgan, ular sevgan qizlariga o'z muhabbatlarini izhor etganlar. Tabiiy, bu izhor jozibali ovoz va yoqimli kuy, ta'sirli so'z vositasida amalga oshirilsa, kutilgan natija osonroq ro'y beradi.

Menga benazir ustozimiz ijodini yoritishda, ashulalarini notalashtirishda hamda kitobga tushirishda yaqindan yordam bergan O'zbekiston davlat konservatoriyasi professorlari Otanazar Matyoqubov, Oqilxon Ibragimov, Temur Mahmudov, Mahmud Tojiboev, adabiyotshunos olim Omonulla Madaevga, konservatoriya pedagoglari Baxtiyor Ashurov, dosent Nabijon Qodirov, musiqiy matnlarni tahlil qilishda yordam bergan Toshkent madaniyat kolleji o'qituvchisi Oishahon Xusenova va taniqli jurnalist Olima Hamroevlarga samimiy minnatdorchiligimni bildiraman.

An'anaviy ijrochilikning qisqacha tarixi

Avvalambor o'zbek milliy musiqamizning ilmiy zaminiga bir nazar tashlasak. Olimlarimiz aniqlagan ma'lumotlarga ko'ra, eramiz boshlaridayoq musiqa ilmiga bag'ishlangan ilmiy asarlar yozilgan edi. Ammo ular turli sabablarga ko'ra yo'qolgan. Atoqli musiqashunos olim Is'hoq Rajabov «Maqomlar» kitobida keyingi ming yillik boshlaridagi musiqa tarixi haqida shunday dalilni keltiradi: «Fanning boshqa sohalarida ham o'lmas ilmiy asarlar yaratgan buyuk olimlar Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Xorazmiy va ularning davomchilari musiqa nazariyasi («Ilmi musiqiy») bo'yicha ham ilmiy asarlar yaratdilar hamda Sharq musiqasi fani taraqqiyoti tarixida bir davr ochib berdilar»⁴. Mazkur kitobda Abu Nasr Forobiyning o'zi musiqaga bag'ishlangan «Kitabul musiqiy al kabir» («Musiqaga doir katta kitob»), «Qalam fil- musiqa» («Musiqaga haqida so'z»), «Kitabul musiqa» («Musiqaga kitobi»), «Kitabun fi - ihso' - il - ulum» («Fanlar tasnifiga doir kitob»)ning musiqaga bag'ishlangan qismi, «Kitabun fi - ihso'il - iqi» («Musiqaga ritmlari - iqi» tasnifi haqida kitob)larni yozishga musharraf bo'lgan. Is'hoq Rajabov bu kitobda musiqamiz tarixiga oid yuzdan ortiq asarlar mualliflari, tasnifi yuzasidan mukammal ma'lumot beradi. 2007 yilda esa bu san'atimiz tarixiga oid yana bir ajoyib kitob nashr etildi.

⁴ Rajabov I. «Maqomlar». T. «San'at». 2006. B-14.

Yuqorida keltirgan ma'lumotlarimiz o'zbek musiqasining qadimdan ilmiy zaminga ega ekanini ko'rsatadi va har bir millatdoshimiz qalbida g'urur tuyg'usini tashkil qiladi. Ayni paytda Shashmaqomni tashkil qiluvchi Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh, Iroqlarning o'nlab fasllari bilan bizning zamonamizga madaniy meros bo'lib yetib kelishi bejiz emasligini tasdiqlaydi.

Shu o'rinda ba'zi ilmiy manbalardan o'rin olgan fojia bilan yakun topgan ajoyib bir voqeani keltirib o'tishni joiz deb topdik. Bu voqea ayniqsa endigina musiqa san'ati olamiga kirib kelayotgan yosh umidli farzandlarimizga juda ibratli deb hisoblaymiz. Xususan, Ismatulloh ibn Ne'matulloh Mo'jiziyning "Tavorixi musiqiyun" risolasida keltirilgan bir voqea e'tiborni tortadi. Bir kuni Qobul shahridagi bir bog'da akobir, ashrof, umaro, vuzaro, ulamo va avliyolar ishtirokida shohona majlis o'tkaziladi. Majlisda hozir bo'lganlarga turli taomlar tortilgach, Abulqosim Bobirshohning ishorasi bilan hazrat Mavlono Sohib Balxiy tanburda "Cho'li iroq"ni chala boshlaydi. "Tanburni sehrofarin bir tarzda so'zlayturuvchi" hazrat kuyning ikkinchi avjidan o'tib, uchinchi avjiga etganida bir bulbul daraxtdan uchib kelib, tanburning qulog'iga qo'nib sayrashni boshlaydi. Bundan hayratga kelgan majlis ahli orasidan bir necha kishi behush holga keladi. Sayrashda davom etgan bulbul kuy eng avjiga etganida uzoqroqdan uchib kelib o'zini tanburga ura boshlaydi. Etti-sakkiz marotaba o'zini tanburga urgach, erga yiqiladi. Mavlono ham tanburni tashlab, yig'laganicha hushidan ketadi. Bir vaqtdan co'ng behush bo'lganlar hushiga keladi. Lekin Mavlono Sohib Balxiy bilan bulbul xushiga kelmaydi. O'zbek musiqa san'ati tarixida bunday afsona sifat voqealarni ko'plab uchratish mumkin. Navro'z, Mehrjon, hosil bayramlari, oilaviy to'y hashamlari sozanda va xonandalarsiz o'tmagan. XIX asrda yashab ijod etgan mumtoz shoir Muhammad Rizo Ogahiy «To'ynoma» masnaviysida uloq musobaqalari, kurash, dor o'yinlari haqida hikoya qila turib nog'ora, surnay, karnay ovozlari to'yga fayz kiritganini yozadi. Shu bilan birga g'ijjak va tanbur navolarini alohida ajratadi:

«G'ijjak qilibon fig'onu nola,
Hol ahlini soldi o'zga hola.

Tanbur etibon necha navolar,
Har kimga solib tuman havolar⁵.

Shoirning masnaviysida g'ijjak va tanbur ovozinig o'ziga xosligi, sozandalar mashqi parvozi beqiyos ekani madh etilgan. G'ijjak sadosini tinglagan aql o'zini o'zga holda his etgan bo'lsa, tanbur navolari hammani hayol parvozigacha chorladi.

Yurtimizda o'zbek millati vakili borki, musiqa olamiga yo tinglovchi – muxlis, yo sozanda-xonanda sifatida aloqadordir. Xorazmda o'ttiz yildan ortiq vaqt davomida xonlik qilgan Muhammad Rahimxon soniy o'zi musiqa ijod etish bilan bir qatorda (Feruz taxallusi bilan) har yili saroyda sozanda, xonanda, baxshilar ko'rigini o'tkazgan. Sinovdan o'ta olmagan san'atkor bir yilgacha tomoshabin oldida soz chalish, ashula kuylash, doston aytish huquqidan mahrum etilgan. Faqat kelgusi yili xon sinovidan o'tishgina unga musiqa san'atini namoyish qilish huquqini bergan. Buxoro xonligi, Qo'qon xonligida ham bunday sinov-tanlovlar muttasil ravishda o'tkazib borilgani ma'lum. Musiqaga bo'lgan bunday talabchanlik asosidagi munosabat «Shashmaqom» sirlarini to'liq egallash majburiyatini hosil qilgan. Shuning uchun havaskor sozanda va xonandaning yetuk mutaxassis, professional san'atkor bo'lib yetishishi oson bo'lmagan. Bu an'ana keyinchalik xonlik zamonlari tugatilib ketganidan keyin ustoz san'atkorlar tomonidan davom ettirildi.

XX asr o'zbek musiqasi sarchashmasidan Domla Halim Ibodov (1878 - 1940), Mulla To'ychi Toshmuhamedov (1868 - 1943), Hoji Abdulaziz Rasulov (1852 - 1936), Levi Boboxonov (1873 - 1926), Usta Shodi Azizov (1878 - 1943) kabi o'nlab tabiat benazir iqtidor in'om etgan ajoyib insonlar ijod qildilar. Ularning ustozligida To'xtasin Jalilov, Yunus Rajabiy, G'anijon Toshmatov, Komiljon Jabborov, Saidjon Kalonov, Faxriddin Sodiqov, Imomjon Ikromov, Ilyos Akbarovlar musiqa ohanglari yaratishni xususan ijodkorlik faoliyatini davom ettirdilar. Bu sozanda bastakorlar yonida V.A.Uspenskiy, H.Muhamedova, I.Akbarov va boshqa Sharq musiqasi fidoiylari xalq musiqasi folklorini keyingi avlodga meros qilib qoldirish maqsadida doimiy ekspeditsiyalar uyushtirib,

⁵ Ogahiy. 6 jildlik asarlar. 2-jild. – T.: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. 1972. – B.348.

Farg'ona, Xorazm, Buxoro xududlarida folklor namunalarini yozib olish ishlari bilan shug'ullandilar. 1959 yilda O'zbekiston Fanlar Akademiyasi san'atshunoslik instituti xodimlari tashabbusi bilan «O'zbek xalq sozandalari» kitobi nashrdan chiqdi. Unda yigirma to'qqizta ashulachi va sozandalar haqida ma'lumot berildi. Kitobning muqaddima qismida musiqashunos T.Vizgo o'zbek musiqasi tarixi, shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari, «Shashmaqom»ning vujudga kelish jarayonini qisqa, aniq tarzda bayon qilgan. Kitobning D. Mullaqandov yozgan «O'zbek milliy» ashulalarini ijro etish usullari va turlari haqida»gi maqolasida sharq xonandalik san'atida uch xil ijro uslibi borligi qayd etilgan. «Bu an'anaviy usullar binnigi (burun orqali), guligi (tomoq orqali), ishkami (qorin orqali) aytishdan iborat, ustozdan shogirdga, avloddan avlodga o'tib kelgan»⁶.

Binnigi usulida Matyusuf Xarratov, guligida Jo'raxon Sultonov, ishkamida Domla Halim Ibodovning ashula aytganlari ko'rsatiladi. Muallif aytib o'tgan bu usullar keyingi xonandalar tomonidan davom ettirildi. Bu avlod vakillari sifatida aka-uka Shojalilovlar, aka-uka So'fixonovlar, Komiljon Otaniyozov fayz kiritdilar. Biz alohida ma'lumot berishni niyat qilgan ustoz Orifxon Hotamov ana shu avlod musiqa san'ati namoyondalarining yirik vakili edi. Bu ajoyib inson XX asrda o'zbek mumtoz musiqa san'ati rivojiga alohida hissa qo'shgan iste'dod egasi bo'lgan. Mutaxassislar o'rtasida Orifxon Hotamovning uch yo'nalishda ijod qilganligi qayta-qayta ta'kidlanadi. Birinchidan, nozik didli sozanda; ikkinchidan, yoqimli ovoz egasi; uchinchidan mohir bastakor. Qolaversa, Orifxon Hotamov chuqur musiqiy ilmga ega olim sifatida ham hurmat qozongan. Birgina misol keltiramiz: Urfon Otajon o'zining Saodat Qobulovaga bag'ishlangan «San'at mening quyoshim» kitobida shunday deydi: «Men (U. O.) bir kuni radio eshitib o'tirgan edim, ustodi kull hofiz Orifxon Hotamov bilan suhbat bo'ldi. Shu suhbatda Orifxon Hotamov Usta, Ustod va Ustodi Kull so'zlariga izoh berdi. Ularning aytishlaricha, murabbiylar Ustod (Ustoz) va Ustodi Kull bo'ladilar. Ustod (Ustoz) – hunar, san'at o'rgatadigan murabbiy, bu odam o'z ilmi, hunari va san'atini yaxshi biladi va uni

⁶ Mullaqandov D. O'zbek milliy ashulalarini ijro etish usullari va turlari haqida. «O'zbek xalq sozandalari» – T., 1959. – B. 18.

o'z shogirdiga o'rgatadi. Ustod o'z kasb – hunarini yaxshi biladi-yu, lekin ijodkor emas. Ustodi Kull esa Ustoddan ana shu ijodkorligi bilan ajralib turadi. Ustodi Kull barkamol inson, uning fikrlash, mulohazalari va oldiga qo'ygan vazifasi bir necha barobar keng va salmoqlidir. Orifxon Hotamov taxminan shunday deb, misol tariqasida Hoji Abdulaziz, Sodirxon hofiz va Jo'raxon Sultonovlarni aytib o'tdilar»⁷. Bu iqtibos, bizningcha, juda ibratlidir. Faqat yetuk, orif olim talaffuz qilingan so'z ta'rifini yuqoridagidek aniq, ilmiy, daliliy tarzda sharhlashi mumkin. Aslini olganda, bu sharh Orifxon Hotamovning qon-qoniga singib ketgan fazilat izhori edi. Chunki, o'z ustozlariga cheksiz sadoqat va hurmat Orifxon akada doim alohida sezilgan. Bu inson «didi baland» degan so'zni bilib ishlatar, Jo'rahon Sultonov, Hojixon Boltaev, To'xtasin Jalilov, G'anijon Toshmatov, Komiljon Jabborovlar haqida gap ketganida shu so'zni aytar edi.

Navoiy, Fuzuliy, Amiriy, Mashrab, Ogahiy g'azallarini tanlashda matnga diqqat bilan e'tibor berar edi. «Didi baland» deganda, ustozlarning kuyga, matnga, ovozga talabchanligi ashulani qay usulda aytib, tinglovchiga ma'qul qilish yo'llarini izlashlari nazarda tutiladi.

Orifxon Hotamov ustozni e'zozlash degan tushunchani shunchaki rasmiy tasavvur qilmagan. U hurmatga sazovor bo'lgan ustoz san'atkorlarning o'zaro munosabatlarini ham kuzatib borgan, ulardan bohabar bo'lgan. O'tgan asrning 50-yillarida Toshkentning eski shahar hududida katta to'y bo'ladi. To'yga Ma'murjon Uzoqov taklif qilingan. Ma'murjon aka avjga chiqib katta ashulani ijro qilayotganida Jo'raxon Sultonov yetishmayotgani sezilgan. U paytda bu ikki jo'rovoz (hamnafas) o'rtasidan ola mushuk o'tgan hamda Jo'raxon aka shifoxonada davolanayotgan edi. To'ydagilar maslahatlashib ustoz oldiga Orifxonning borishini ma'qul topadilar. O'rnida iltimos qiladigan, o'rnida talab qo'yishni biladigan, gapga usta Orifxon bu vazifani uddalaydi. Jo'raxon aka ushbu davraga kelgach, to'y fayziga-fayz qo'shiladi. To'yga taklif qilinganlaru, o'zlaricha ashula eshitish ilinjida qadam qo'ygan ikki ming tinglovchi Muqimiyning «Ey tabib, qo'y, boqma bu dardim, be davolardan biri» g'azali bilan aytiluvchi «Bayot III»ni qayta-qayta ijro qilishlarini so'rashadi. Hamnafaslikdagi ijro beqiyos bo'lib maromini

⁷ Otajon Urfon. San'at mening quyoshimdir. – T.: Yangi asr avlodi. 2006. – B. 30.

topgan edi. Jo'raxon aka va Ma'murjon aka jo'rovozligidan hamma birdek yayraydi. Orifxon esa orasi buzilgan ikki buyuk san'atkorni yana qadrdon bo'lib ketishiga sababchi bo'ladi.

Sobiq sovet tuzumida iymoni mustahkam Orifxon akaga o'xshagan san'atkorlarning hayoti silliq kechgan emas. Eslang, nomi islom olamida mashhur bo'lgan G'ulom qori G'anievdan «adashib» berilgan «O'zbekiston xalq hofizi» unvoni 1954-yilda islomiy e'tiqodi uchun olib tashlangan. Yurtimizda mustaqillik shabadasi esa boshlagani zahoti O'zbekistonning birinchi prezidenti Islom Karimov farmoniga binoan 1989-yil ustoz Orifxon Hotamovga «O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist», oradan ko'p o'tmay – 1993-yil «O'zbekiston xalq hofizi» unvoni berildi. 1998-yilda esa ustozimiz «Do'stlik» ordeni bilan taqdirlandi.

Savol va topshiriqlar

1. San'atning ma'nosi nima?
2. Qaysi mumtoz musiqiy asarlarni bilasiz?
3. Mashhur san'atkorlar faoliyatini eslab qoling.

I-BOB

Hunarning osoni yo'q. Faqat aql, ijod, mahorat va mehnat uyg'unlashgan nuqtada hunar mahsuli vujudga keladi. Bu mahsul namunasi odamni inson iqtidoridan hayratga soladi, uni ezgulikka yetaklaydi, ruhiyatini boshqaradi. Musiqa san'ati bu sohada cheksiz imkoniyatlarga ega bo'lib, inson degan murakkab mavjudod quvonchdan o'ziga sig'maganda ham, turmush tashvishidan iztirobga tushganida ham kuylashga moyildir. Mo'jizaviy ohang uning tarang asablariga malham bo'ladi. Asrlar davomida shakllanib, sayqal topgan, ma'naviy merosimizning haqiqiy durdonalariga aylangan «Shashmaqom» kuylari, mumtoz ashulalar, ularning ijrochilari – sozandalar va hofizlar musiqa muxlislarini ezgulikka chorlagani tufayli hamisha e'tibor – e'tirofga munosibdir. «Go'zallik dunyoni qutqaradi», - degan aqida bor. Haqiqiy ma'nodagi musiqa namoyondalarida esa, hamma narsa go'zal bo'lmog'i lozim. Uning sozni ushlatishdan, qo'l barmoqlarni pardalarda o'ynatishgacha, ashula matnini tushunishdan kuy tiniqligi, aniqligiga bo'ysunishgacha, tabassumidan o'ychan tomoshabinga mehr bilan tikilishigacha go'zal bo'lmog'i lozim. O'zbekiston xalq hofizi Orifxon Hotamov ana shu fazilatlarga to'liq erishgan, har tomonlama mukammal, jozibali ovozga ega inson edi. Orifxon Hotamov deganda, musiqa san'ati muxlislaridan kimdir nozik tabiatli sozandani, kimdir shirador ovoz sohibi – xonandani, kimdir ijod ko'lamiga chegarasiz bastakorni tasavvur qiladi. Aslini olganda, bu insonda qayd etilgan hamma fazilatlar mujassam va mukammal tarzda uyg'un namoyon bo'lgan.

ORIFXON HOTAMOV HAYOTI VA IJODIY FAOLIYATIGA BIR NAZAR

Orifxon Hotamov Jizzax viloyatida 1926-yili (ustozning o'zi ba'zan 1925, ba'zan 1927 der edi) Hotam Ne'matov oilasida tavallud topdi. Hotam mulla oilasi Yangiyo'l tumaniga ko'chib kelganida Orifxon 6-7 yoshlarda bo'lgan. Bir muddat bu yerda istiqomat qilib so'ngra Toshkent tumanining Oxunboboyev kolxoziga ko'chib kelishadi. Orifxon shu yerda taxminan 1944-yilgacha o'rta maktabda o'qidi. Dastlabki musiqa ilmini maktab to'garagida oldi. Tez orada nay, g'ijjakni yaxshigina chaladigan bo'lib qoldi. II-jahon urushi davri Orifxon uchun o'ta mashaqqatli kechgan. Oilaning iqtisodiy quvvati zaiflashgan. Bir oz yordam bo'larmikan deb, yosh Orifxonning kirmagan ko'chasi qolmadi. Hatto uyi atrofidagi tegirmonda ham kuni bo'yi ishlashga majbur bo'ldi. Ammo uning butun hayoli musiqa olamida sayr qilardi. Otasidan diniy va mumtoz adabiyotdan olgan tahsil, musiqa sirlarini mustaqil mashq qilishi bilan egallash o'zining natijasini berdi. 1945-yilda O'zbekiston davlat filarmoniyasiga ishga qabul qilindi. Lekin, maxsus musiqiy bilimning zaifligi pand berib turdi. O'tgan asrning 50-60-yillarida Yevropa musiqasiga alohida hurmat bildirish siyosati avj oldi. Bu paytlarda notani bilish, notaga qarab ijro etish, dutor va boshqa milliy cholg'ulari pardalarini yangi tizimga ko'chirish, milliy musiqa asboblari G'arb kompozitorlarining asarlarini chalishga da'vat kuchaydi. Shuning uchun Orifxon ham oqimga qarab ish tutdi. U 1950-yilda Hamza nomidagi musiqa bilim yurtiga kirib Z.Qodirov sinfida g'ijjak cholg'usidan saboq oldi. 1954-yil bilim yurtini muvaffaqiyatli bitirdi, ikki yil mobaynida o'rta maktabda musiqa to'garagida bolalarga musiqadan dars berdi. 1956-yil uning hayotida alohida esda qoladigan voqea ro'y berdi. U sharq musiqasi bilimdoni, g'arb musiqasi yo'lida yetuk mutaxassis Doni Zokirov rahbarligidagi o'zbek xalq cholg'u asboblari orkestriga sato cholg'usi ijrochisi bo'lib ishga kirdi. Ana endi uning professional sozandalik hayoti boshlandi. Taqdir Orifxonni o'z davrining afsonaviy qahramon xonandasi Jo'raxon Sultonov bilan uchrashtirdi. Shu bilan ustozimiz xonandalik sirlarini ham egallash

imkonini qo'lga kiritdi va bu imkondan o'ta samarali foydalanishga erishdi.

Otasi Hotam eshondan olgan eskicha saboqlari, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, G'ulom qori G'aniev bilan bo'lgan suhbatlarda qo'l keldi. Mavlono Lutfiy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Fuzuliy, Amiriy, Bobur, Mashrab, Huvaydo, Muqimiy, Chustiy kabi mumtoz shoirlarning asarlarini berilib mutolaa qilish ustozlar davrasida asta-sekin mulohazalar bilan ishtirok etish izmini berdi. Jo'raxon akalar kimda kim she'r munozarasiga qatnashsa, ifodali o'qishga e'tibor qilishardi. Aruz vaznida esa cho'ziq hijo qisqa hijo cho'ziq o'qilgani zahoti ziyrak eshituvchining g'ashi kelib qoladi. Shundan keyin no'noq shinavandani o'rtaga aralashtirmaslik choralari ko'riladi. Bu jihatdan Orifxon ustozlarni to'liq qoniqtirardi. Aruzdagi she'rni o'qishdan tashqari ramal, hazaj bahrlar bilan bog'liq musaddas, musamman tarmoqlar; mahzuf, maqsur, solim yo'llarini mukammal bilishi Jo'raxon akaning yosh xonandaga bo'lgan e'tiborini kuchaytirdi. Munozaralarda islomiy muammolarni hal qilishda ham yosh hamroh o'zining «shunchaki» emasligini isbotlab qo'yardi. Bunday kezlarda Jo'raxon Sultonov unga otalik mehri bilan boqar, o'zining ashula aytishdagi o'rnini bosuvchi merosxo'ridan mamnun bo'lardi. Shubhasiz, – sharq mumtoz she'riyati, musiqasi, madaniyati, tarixi yuzasidan doimiy ravishda bo'lib turadigan suhbat – munozaralar ziyrak, uquvli va xushyor Orifxon Hotamovning yetuk hofiz bo'lishida beqiyos ahamiyat kasb etdi. Keyinchalik o'zida bastakorlik qobiliyati ham borligini sezgan Orifxon o'nlab g'azallarni kuyga solar ekan, ustozlardan o'rgangan har bir bayt, misra, so'zga alohida yondashish uslubiga ham amal qildi. Hofizlar o'rtasida ashulaning g'azal matniga bo'lgan munosabat bir xil emas. Ayrim hofizlar ashulaning o'zagi kuy deb hisoblaydilar. Ular uchun so'zni aniq aytish, baytning ma'nosini tushunib ijro etish shart emas. Bunday hofizlar fikricha, tinglovchi faqat kuy va ovoz muxlisidir. So'z esa ana shu kuyning keyingi darajadagi vositasi xolos. Ikkinchi turdagi hofizlar ham borki, ular uchun tinglovchiga g'azalning ma'nosini yetkazish muhim. Ashuladagi kuyni g'azaldan, g'azalni kuydan ustun qo'yib bo'lmaydi. Kuy g'azal ma'nosiga mos kelishi, g'azaldagi nozik nuqtalarni bo'rttirib ko'rsata olish lozim. Ana shunda

hofizning shirali ovozi kuy va g'azalni bir-biriga bog'lab muxlisiga sovg'a qiladi. Kuy ham, g'azal ham, ovoz ham, ijro ham oliy san'at namunasi bo'lishi lozim. Orifxon Hotamov ana shunday hofizlardan edi. Buning ustiga ustozning yurish-turishlari, oilani boshqarish, farzand tarbiyasi, to'yu-marakalarda, davralarda o'zini tutishlari hamisha ibratli bo'lgan.

Ustozdagi bunday oliyjanoblik fazilati ular bilan muomaladagi har bir shogird, har bir muxlis va shinavandalarga meros bo'lib qoldi.

Ustoz xislatlaridan hayratlantirgan yana bir jihat shundaki, u kishi hech qachon birovni g'iybat qilmasdilar. Huda-behuda gaplarga toqatlari yo'q edi. Zinhor-bazinhor bekor o'tirmasdilar. Qachon qaramang, mumtoz she'riyatga oshno edilar va biz shogirdlarni ham shunga da'vat etardilar. Orifxon akaning yonida xalq xizmati, konsertlarga ko'p borganman, turli tantanalarda ishtirok etganman. U kishi kuylaganlarida butun atrof sokinlikka cho'kardi, odamlar kiprik qoqmasdan ijroni tinglardilar, ashula tugagach qarsaklarning zarbidan yeru osmon titrardi go'yo. Ana shunday shuhrat, obro'-e'tibor, e'zozdagi kishining aslo manmanlikka berilmasdan, hamisha kamsuqum va kamtarin bo'lib yurishlari komillik nishonasidir. U kishining ustози, O'zbekiston xalq hofizi Jo'raxon Sultonovning: «Men Orifxonga ko'p narsa o'rgatdim va undan ham nimanidir o'rgandim», deyishlari bejiz emas. O'zbekiston xalq artisti betakror sozanda va bastakor G'anijon Toshmatov: «Orifxon uch qirrali san'atkor: - chaladi, aytadi, bastalaydi», deyishlari o'rinli. Orifxon Hotamov - bastakorlikda ham yuksak martabaga erishgan ijod sohibi. Uning xalq ashulalari va maqom yo'llarida yaratgan yuzlab asarlari musiqiy merosimizning durdonasiga aylanib ulgurdi. Hofizning bastakorlik mahorati haqida to'liq tasavvurga ega bo'lish uchun u kishi yaratgan ashula haqida qisqacha to'xtalsak.

Hazrat Navoiyning «Qoshi yosinmu deyin» g'azaliga bastalangan kuy Orifxon Hotamovga katta obro'-e'tibor va shuhrat keltirdi. Ashula «Ushshoq» ohanglari asosida bastalangan. Uning avj pardasi Farg'ona-Toshkent yo'llaridagi «Savti Ushshoq» ohanglarining qisqartirilgan namunasi. Ashula yana «Ushshoq» ohangi bilan yakun topadi. Xo'sh, bu ashulaning originalligi nimada? Nima

uchun bu asar aynan «Qoshi yosinmu deyin» nomi bilan mashhur? Uni «Nazirayi ushshoq» yoki «Katta ushshoq» deb atasa ham bo'lardiku.

Gap shundaki, bastakor ushshoq ohanglaridagi kamdan kam kishilar his qila oladigan o'ta nozik ruhiy holatlarni ashulaga mohirlik bilan singdira oldi va mazkur ashula bastakorlik san'atida yangi bir uslub bo'lib vujudga keldi. Oddiy, ayni paytda ijrosi anchayin murakkab bu ashulada kuy va so'z uyg'unligining eng sodda, go'zal namunasi o'zining bor latofati bilan aks etgan. Shunday ekan, bu ashulani «Orifxon Ushshog'i» deb aytsak ham xato bo'lmaydi.

Ashulaning yaratilishi haqida ustoz shunday xotirani eslagandi. «Navoiyning g'azali qo'limga tegdi. Uni shoshilmay o'qiy boshladim. Bir mahal o'qilayotgan g'azal o'z-o'zidan kuyga ko'chdi-yu, musiqiylik kasb etdi. Ko'p o'tmay uni Doni Zokirovga hirgoyi qilib bergan edim, u kishiga ma'qul tushdi. «Bir oz jilo bering, yaxshi narsa chiqadi», – dedilar. Shu bilan «Qoshi yosinmu deyin» qolipga tushdi qo'ydi».

Aslida kuyning vujudga kelishiga bizningcha Orifxon akaning aruz vaznini yaxshi bilishi ham sabab bo'lgan. Bu g'azal aruzning ramali musammani mahzuf bahrida yozilgan bo'lib «yosinmu», «osinmu», «losinmu» bo'g'inlari alohida cho'zib o'qilgan. «Foilotun, foilotun, foilotun» rukn tizimi g'azal misrasiga moslashtirilib ifodali o'qishga harakat qilinsa, kuyga moyillik sezilgan. Ikkinchidan, tabiat in'om etgan kuy bastalash iqtidori aynan g'azal bilan tanishish jarayonida ustoz hayolini qamragan. Uchinchidan, g'azal matni mumtoz she'riyat bilimdoni Orifxon Hotamovga tinchlik bermagan:

Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin?
Ko'nglima har birining dardu balosinmu deyin?
Ko'zi qahrinmu deyin, kiprigi zahrinmu deyin?
Bu qudurat ora ruxsori safosinmu deyin?
Ishq dardinmu deyin, kim hajr zahrinmu deyin?
Bu qattiq dardlar aro vasli davosinmu deyin?
Zulfi dolinmu deyin, la'li kalominmu deyin.
Birining qaddin, yana birining adosinmu deyin?!

Turfa xolinmu deyin, qaddi nixolinmu deyin,
Moviy ko'nglak uzra gulrangni qabosinmu deyin?!

Charx ranjinmu deyin, dahr shikanjinmu deyin?
Jonima har birining jabru jafosinmu deyin?

Ey Navoiy, dema qoshu ko'zining vasfini et,
Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin?

G'azalning birinchi bayti – matla'ga e'tibor qilamiz:

Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin?
Ko'nglima har birining, dardu balosinmu deyin?

Sharq adabiyotida yoy hokimlik ashyosi hisoblanadi. Yoyga ega bo'lish mifologik tasavvurda fetish – jonsiz narsani muqaddaslashtirish bilan bog'lanadi va muayyan hududni boshqarish ma'nosini ifodalaydi. Yorning qoshi yoyga o'xshatildimi, albatta uning boshqaruvchisi yo ko'z, yo qosh egasi tilga olinadi. Oshiq o'z ma'shuqasining qoshi ham, ko'zi ham unga ozor berayotganini ma'lum qilar ekan, azobning bosh sababchisi qoshning mislsiz go'zal yoyga o'xshaganligidan hasrat qilaymi, ko'zining inson vujudiga g'ulg'ula soluvchi qora ekanligidan shikoyat qilaymi deb, kitobxondan – hasratdoshidan so'rayotgandek bo'ladi. Yorning ko'zi shu qadar qora va karashmaliki, oshiqni aqldan ozdirish darajasiga yetib boradi. Bu ikki mo'jiza oshiq ko'nglini zabt etdi. Unga ruhiy ta'sir ko'rsatdi. Oqibatda oshiq dardga chalindi. Ammo, baytni yanada nozikroq tushunishga urinsak, yor qoshi va ko'zi yetkazgan dard oshiqqa – shoirga hastalik emas, lazzat bag'ishlayotgani ham ravshanlashadi. Ya'ni yoyga o'xshagan qosh, qora ko'z shoirni oshiq qildi. Oshqlik esa shoir havas qilgan kasb edi. Shu bois u tortayotgan azob qoniqish lazzatidan iboratdir.

Ko'zi qahrinmu deyin, kiprigi zahrinmu deyin?

Bu qudurat ora ruxsori safosinmu deyin?

Yorning ko'zi qora, ham qahrlidir. Bu esa yorning achchiqlanayotganini bildiradi. Kiprik mumtoz adabiyotda kamon – yoydan otiladigan o'q (o'qning uchidagi po'lat paykon) yoki xanjarga o'xshatiladi. Avvalgi bayt bilan qo'shilsa, ko'z yoyning egasi sifatida oshiqqa kiprik o'qini otishga tayyorlanmoqda. Ya'ni oshiqni achchiq og'riq, qattiq azobdan qiynalish kutmoqda. Jarohatlanish xavfi oshiqni havotirga solmoqda. Shoir o'ziga nisbatan shafqatsiz hujum bo'layotganini e'tirof etar ekan, bu hujumni qaysi birini aytish bilan hasratini yozishga nochorligini tan oladi. Ya'ni shunisi ham azobli va ajabliki, ana shunday shiddatli hujum bo'layotgan bir paytda yuzining porlab odamga ham rohat, ham azob berishini aytmaysizmi?! Demak, bayt mazmunida shoirning o'ta murakkab ruhiy holat ta'sirida qolgani aks etgan ekan. Birinchi misradagi «qahr», «zahr»; ikkinchi misradagi «safo» so'zlari badiiy adabiyotda tazod – qarshilantirish san'ati deb ataladi. Bu san'at shoir yaratmoqchi bo'lgan murakkab vaziyat ifodasiga aniqlik bag'ishlaydi. Shu bilan birga ko'z, kiprik, ruxsor so'zlari badiiy adabiyotda tanosub san'atiga misoldir. Tanosubdan she'rda ma'no jihatdan yaqin so'zlarni qo'llab chiroyli ifodalar yaratishda foydalaniladi

Ishq dardinmu deyin, kim hajr zahrinmu deyin?

Bu qattiq dardlar aro vasli davosinmu deyin?

Yorning paydo qilgan ishqning dardini izhor qilaymi, undan ajralishdagi vujudimda paydo bo'lgan qirg'in barot urush haqida bayon qilaymi, mana shunday musibatli bir paytda uning vaslini ko'rganim zahoti shifo topishim tarixini yozaymi, deb shoir bizdan maslahat so'rayotgandek tuyuladi. Bu baytda ham «dard», «nabard» so'zlari bilan «vasl davosi» tazod san'atini hosil qilgan.

Zulfi dolinmu deyin, la'li kalominmu deyin.

Birining qaddin, yana birining adosinmu deyin?!

O'zbek shoirlari ijodida yorning sochi alohida diqqat bilan tasvirlanadi. Sochni kimdir ajdarga, kimdir ilonga, kimdir zanjirga, kimdir narvonga o'xshatadi. Alisher Navoiy bu baytda ma'shuqaning zulfi-sochini oshiqni qo'lga kirituvchi, asir oluvchi tuzoqqa o'xshatgan. Qizig'i shundaki, hayotda tuzoqqa ilinmaslik, unga chap berib o'tish mumkin, ammo shoir tasvirlayotgan

vaziyatda undan qutulish chorasi yo'q. Oshiq tuzoqqa ilinishga taqdir tomondan hukm qilingan. Chunki La'li – qizil labdan chiqayotgan kalom bu tuzoqqa qo'yilgan xo'rakdir. Xo'rak shu qadar jozibali va diqqatni tortuvchiki, unga chap berib qutulishning chorasi yo'q. Shuning uchun shoir hayronligi yanada ortmoqda: «Xo'sh, sochning baland kishan ekanini ta'riflaymi, u aytayotgan so'zlarning tasavvur qilib bo'lmaydigan darajada go'zalligini tasvirlaymi? Har ikki holatda ham mening ruhiy iztirobimda ijobiy o'zgarish ro'y beradiganga o'xshamaydi.

Turfa xolinmu deyin, qaddi nixolinmu deyin,

Moviy ko'nglak uzra gulrangni qabosinmu deyin?!

Men ta'riflayotgan yorning yuzidagi hamma a'zolari oliy darajada go'zal ekanini aytdim. Endi uning xoli ham ajoyib, odamni o'ziga jalb qiluvchi ekanini bildiraman. Shu bilan birga ma'shuqaning qaddi qomati qanchalar kelishganligini ham tasvirlayman. Qadimgi she'rlarda yosh yigit – qizning qomati arab alifbosidagi alif (l) harfiga yoki ko'chat qilishga tayyorlangan niholga o'xshatiladi. Har ikki holatda ham qomatdagi go'zallik mezonini nazarda tutiladi. Endi ma'shuqa haqida to'liq tasavvur hosil qilish uchun uning kiyimini ham esga olish kerak edi. Shoir bayoniga ko'ra uning yori havo rang ko'ylak kiygan ekan. Uning ustidan odamni chalg'itish maqsadidami yana qizil libos ham tashlab olibdi.

Charx ranjinmu deyin, dahr shikanjinmu deyin?

Jonima har birining janbru jafosinmu deyin?

Shoirlarimiz chorasiz qolgan paytlarda taqdirdan shikoyat qiladilar. Bunday vaziyatda charxpalak, ya'ni olamning g'ildirakka o'xshab aylanishi va charxning hech kimga muruvvat qilmasligi, undan faqat ranj alam kutish mumkinligi ko'rsatiladi. Dahr olam esa charxning davomidagi tushuncha. Dahr ham doim shoirga mashaqqat yetkazadi. Bu baytda shoir taqdirdan shikoyat qiladi. Yorug' dunyodagi hamma jabrni, azobni tortish mening qismatimga aylangan demoqchi.

Ey Navoiy, dema qoshu ko'zining vasfini et,

Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin?

G'azalda oxirgi bayt maqta' – tugallanma deyiladi. Alisher Navoiy odatda maqta'da yozgan misralari ma'nosi natijasida kelgan

xulosani bayon etadi. Biz fikr yuritgan g'azalning yakuni taqdirga tan berish ohangi bilan nihoyasiga yetgan. Ishq dardini, yor ta'rifini, qoshu ko'zining vasfini har qancha maqtangani bilan tamom bo'lmaydi. Chunki, ishq savdosi bu dunyoda tubi yo'q dengiz. Uning tubiga faqat Boqiy (abadiy) dunyoga o'tganda yetish mumkin. Shuning uchun, shoir birinchi misradagi fikrni takrorlaydi (adabiyotshunoslikda bu usul «radd – ul matla» deyiladi va o'z g'azaliga falsafiy yakun bag'ishlaydi.

Albatta, ustozimiz Orifxon Hotamov bu g'azalning ma'nosini boshqacharoq, chuqurroq, falsafiyroq tushungan bo'lishi mumkin. Har holda g'azalning ma'no ko'lamidagi kenglik ustozimiz e'tiborini jalb qilgan va go'zal kuyning vujudga kelishiga sabab bo'lganligi quvonarlidir.

Ijod ahlining qayta-qayta ta'kidlashlariga ko'ra, she'r yozilishi kerak bo'lgan onlarda shoir o'zini boshqacha his qila boshlaydi. Uning hayolida misralar tizimi jonlanaveradi. Qanday yumush bilan shug'ullanmasin, nazm jilosi unga tinchlik bermaydi. Oxiri u qo'lga qalam olib ishga tushadi va she'r misralarini yarata boshlaydi. Unga bastalangan kuy ham taxminan ana shunday paydo bo'ladi.

Biz, mavlono Lutfiyning «Sensan sevarim, hoh inon, hoh inonma» g'azali qay yo'sinda yozilganligi haqida fikr yurita olmaymiz. Ammo, Orifxon Hotamov tomonidan unga bastalangan kuy bir lahzada paydo bo'lganini bilamiz. Ustoz xotira qilishicha, bu she'rni o'qigani zahoti kuy jilolanib o'zlaridan- o'zlari xonish qila boshlaganlarini sezmay qolgan ekanlar. Har bir baytda takrorlanuvchi «hoh inon, hoh inonma» so'zlari kuyning paydo bo'lishida asosiy vazifani bajargan. Birinchi baytdan keyingisining ohangi mumtoz usul yo'lida kela boshlaganu, butun g'azal davomidagi kuy asosi shakllangan. Ustozning g'azal vaznini to'g'ri o'qigani bois bastalanajak ohang to'liq namoyon bo'lgan.

Sensan sevarim hoh inon, hoh inonma,

Qondur jigarim hoh inon, hoh inonma.

Hijron kechasi charxi falakka yetar ey moh,

Ohi saxarim hoh inon, hoh inonma.

Haqqoki qilich kelsa boshimg'a eshikingdin,

Yo'qtur guzarim hoh inon, hoh inonma.

Usruk ko'zung ashkolina har chah nazar etsam,
Qolmas xabarim, hoh inon, hoh inonma.
Y'qub bikin ko'p yig'idin qolmadi sensiz,
Nuri basarim, hoh inon, hoh inonma.
Oy yuzina ko'z solg'ali o'zga kishi birla,
Yo'qtur nazarim hoh inon, hoh inonma.
Ishq o'tida Lutfiy yuzi oltunni yoshurdi,
Ey sinbarim hoh inon, hoh inonma.
Sensan sevarim hoh inon, hoh inonma,
Qondur jigarim hoh inon, hoh inonma.

Lutfiyning g'azali aruzning hazaji musammani axrabi makfufi mahfuz bahrida yozilgan. Uni to'g'ri o'qish uchun quyidagi afoil tizimiga e'tibor beriladi: maf'uvlu mafoiylu mafoiylu fauvlun. Afoilni bir ikki marta qaytarib, bu ohangni g'azal o'qishga tadbiq qilsak, baytlarni to'g'ri o'qishga erishamiz.

Endi g'azal ma'nosini qalbimizga tuyishda Orifxon ustoz izidan borishga harakat qilamiz:

Sensan sevarim hoh inon, hoh inonma,

Qondur jigarim hoh inon, hoh inonma.

Mumtoz she'riyatda oshiqlikning bir necha yo'li bor. Avvalo, tasavvuf falsafasi asosida ishq Haq (Allohga intilish) va ishq majoz (foniy dunyo ishq) tushunchasi bor. Shoirларimiz o'zlarining ishq dardlarini izhor etishar ekan, yaratganning jamolini ko'rish havasini bildirishgan. Ayni paytda mavjud hayotdagi go'zal ma'shuqaga nisbatan muhabbat tuyg'usini ifodalashlari ham mumkin bo'lgan. Ba'zan bu ikki yo'nalishdagi ishq bayoni o'rtasidagi aniq chegara seziladi. (Sulaymon Boqirg'oniy nazmini esga oling), ba'zan bu farq sirlicha qoladi. Bunday paytda hukm o'quvchiga havola qilinadi. Lutfiy g'azalidagi matla' (boshlanish bayt) Haq ishq bilan bog'langandek taassurot qoldiradi. Keyingi baytlarda ko'proq mavjud hayot tasvirlangan. Ammo tasavvuf falsafasida shunaqa murakkab fikrlash tizimi borki, har qanday ifodada ham mutasavvif oshiq o'z maqsadidan adashmasligi mumkin.

Oshiqlikda tama' yo'q. U faqat oshiq bo'lish havasi bilan yashaydi, ishqini ma'shuqaga bildiradi. Agar ma'shuqa unga iltifot qilsa, yaxshi. Iltifot qilmasa, oshiq o'z maqsadiga erishish yo'lida yashayveradi. G'azal matla'sida shu munosabat aks etgan. Ya'ni men sening oshiqingman. Bu daraja mening havasim. Sen oshiqligimga hoh ishon, hoh ishonma. Sening ishqimni rad etishing meni o'z yo'limdan voz kechtirmaydi.

Odatda jigar odam tana a'zolaridan og'ir g'amni o'ziga oladigani hisoblanadi. Shoir ishq azobi uning jigarida asorat qoldirganini bildirmoqda. Ishq dardi chegaradan oshib ketgani hisobiga jigarining azob qoniga to'lib ketganidan shikoyat qilmoqda.

Hijron kechasi charxi falakka yetar ey moh,

Ohi saharim, hoh inon, hoh inonma.

Senga yetishish hayoli bilan o'tkazgan ayriliq kechasida mening ohu nolam charxi falakka – butun olam, butun koinotga yetib, borliqni g'ariblik alamlarim to'ldiradi. Bu fig'onimga uyqusiz oh chekkan saharlarim guvoh. Sen ishonishing yoki ishonmasliging mumkin, ammo saharlab dunyoni titroqqa soluvchi oh chekishimni to'xtatolmayman.

Haqqoki qilich kelsa, boshimg'a eshikingdin,

Yo'qtur guzarim, hoh inon, hoh inonma.

Mening muhabbatimni sen rad etishing mumkin. Hatto g'azablanishing mumkin. Shunda meni jazolash uchun choralar toparsan, ishq izhor qilgan men bechorani o'ldirmoqchi bo'larsan, ammo har qanday og'ir hukm chiqarishingdan qat'iy nazar o'zinga sen mavjud bo'lgan manzildan boshqa intiladigan joy topishni istamayman.

Usruk ko'zing ashkolina hargah nazar etsam,

Qolmas xabarim, hoh inon, hoh inonma.

Meni o'ziga maftun etgan mastona ko'zingga tikilsam, tanamdan jonim chiqib ketgandek bo'ladi. Mening hayotim sening xohishinga bog'langan. Nochor ahvolda qolganimga ishon. Ishonmasang, o'zing bilasan.

Ya'qub bikin ko'p yig'idin qolmadi sensiz

Nuri basarim, hoh inon, hoh inonma.

Baytda Ya'qub payg'ambar qissasiga ishora bor. Qissa mazmunida nopok farzandlari xiyonati oqibatida Ya'qub o'zining eng suyukli o'g'li Yusufdan ajralib qoladi. Ayriliq azobidan umrini yig'i bilan o'tkazib ko'z nuridan ayriladi. Qissa oxirida Yusufdan kelgan xabar ramzi ko'ylagini ko'ziga surtishganida, ko'zi ko'ra boshlaydi. Lutfiy ana shu islomiy voqeani eslab, ma'shuqasi sog'inchida tinimsiz yig'lashi oqibatida ko'r bo'lib qolganini aytmoqda. Ma'shuqani qayta ko'rish imkonini qaytaruvchi Yusufga qiyoslaydi. Faqat sen mening ko'zimni ocha olasan. Bunday mo'jiza yaratishga ishonishing ham, ishonmasliging ham mumkin demoqchi.

Oy yuzinga ko'z solg'ali o'zga kishi birla,

Yo'qtur nazarim hoh inon, hoh inonma.

Endi har bir oshiqda bo'lgani kabi rashk tuyg'usi bilan tanishamiz. Ma'shuqa husniga begona ko'z bilan hamroh bo'lib ko'z tashlash shoir uchun o'limdan ham ortiq vaziyatni vujudga keltiradi. Yorning iltifotidan, visol davlatidan bahramand bo'lish faqat menga nasib etishini istayman, - degan ma'no ifodalanadi.

Ishq o'tida Lutfiy yuzi oltunni yashurdi,

Ey sinbarim, hoh inon, hoh inonma.

G'azalning eng serma'no va serjilo bayti sifatida maqta' (tugallanma)ni keltirish mumkin. Unda mubolag'aning go'zal namunasi kashf etilgan. Pardaning orqasiga rangli buyum berkitilsa uning rangi pardaga uradi: Parda orqasida yashiringan narsa rangi sezilib turadi. Oltinning rangi sariq. Shoir ma'shuqa ishqida iztirob chekib sarg'ayib ketgan. Lutfiy yuzi rangidagi bu siniqlikni oltinni yashirishga o'xshatib mubolag'a yaratmoqda. Ishq oltin kabi qimmatbaho va noyob narsa. Oltinni yashirishga uringan odam sirning oshkor bo'lishini istamaydi. Shoir ham o'zi uchun qimmatli bo'lgan ishqini yashirin tutmoqchi bo'lgani uchun sarg'ayib ketgan. Odatda kumush bilan oltin noyob ma'dan ko'pincha yonma yon tilga olinadi va yonma yon tursa ma'qul hisoblanadi. Shuning uchun oltinni yashirgan yuzga kumush badanli ma'shuqaning yaqinligi mantiq jihatidan o'zini oqlaydi. Shunday qilib, Lutfiyning g'azali shoirona ishq ifodasiga qo'yilgan mumtoz haykal ramziga aylangan. Undagi «hoh inon, hoh inonma»

radifi esa baytdan baytga mazmunan takrorlanadi va ruhiy holatni ifodalashda har gal vazminlashadi. Matnda ajoyib sifatlash, o'xshatish, talmeh, qarshilantirish, mubolag'a namunalari kashf etilganki, ular Orifxon Hotamovdek so'zni baholash iqtidoriga ega ustoz e'tiborini o'ziga jalb qilgan. Ustozimiz bir kuyni bastalash bilan ikkita benazir ashulaning o'zbek musiqa san'atidan o'rin olishga erishdilar. «Tazmin» yo'lidan foydalanib yozilgan Mashrabning shu radifli g'azali ham ashula qilib aytili. Mazkur ashula O'zbekiston xalq hofizi Ochilxon Otaxonov ijrosida mukammal tarzda aytili.

Orifxon Hotamov biz – shogirdlar nazdida baxtli inson edilar. U kishi mumtoz musiqa san'atimizning XX asr darg'alari bilan hamnafas yashadi. Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Yunus Rajabiy, Imomjon Ikromov, Ilyos Akbarov, Doni Zokirovdek tabiat iqtidor in'om etgan taniqli sozanda, xonandalar bilan hamnafas ijod qildi. G'anijon Toshmatov, Komiljon Jabborov, Ma'rufxo'ja Bahodirov, Rasulqori Mamadaliev, Fattoxxon Mamadalievlardek xalq mehrini qozondi. Ustozning jo'rovozu hamrohlari Hakimjon Fayziev, keyinchalik ukasi Ahrorxon Hotamov va farzandlari Ismoilxon, Mahammadxon Hotamovlar aziz inson Orifxon Hotamovdan hamisha ko'p narsa o'rgandi va ko'p narsaga ega bo'ldilar. Bugungi kunda xalqimiz rohat olib tinglaydigan «Yovvoyi tanovar», «Yovvoyi chorgoh», Giryatürkumi; «Giryat – I, – II, – III, – IV, «Ushshoq», «Sarahbori Segoh», «Bayot», «Navo», «Muborak» kabi o'nlab kuy va ashulalarning radio, televidenie hamda sahna ijrolarida bu inson hissasi aniq sezilib turadi. Chunki ustozimiz turli sabab bilan ijro etilmay qolgan mumtoz kuy va ashulalarni tanlab shogirdlariga erinmay o'rgatdi. Bevosita ustoz mashqlaridan bahramand bo'lgan Mavluda Halilova (Matluba Dadaboeva) O'zbekiston xalq artisti, Mahmud Yo'ldoshev, Mahmud Tojiboev, Beknazar Do'smurodov, Erkin Ro'zmatov, Abdunabi Ibrohimovlar O'zbekiston xalq hofizlari Mahbuba Hasanova, Nasiba Sattorova O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist unvonlariga musharraf bo'ldilar. Bundan tashqari xalq xizmatidagi o'nlab sozanda, xonanda, bastakorlar fahr bilan Orifxon Hotamovni o'zlariga ustoz deb biladilar.

Orifxon Hotamov bastalagan kuylar sadosi o'chmas ekan, shogirdlari ovozi har bir xonadonda yangrar ekan, keyingi avlod san'atkorlari ustoz o'gitlarini eslar ekan, taniqli inson xotirasi yashayveradi.

Bu e'zozning hammasini ustozimiz iymonining butunligidan, xalq va mumtoz qadriyatlari hurmat qilishidan, ustoz sozanda, xonanda, bastakorlar xotirasiga sadoqatidan, kamtarinligidan, sabrli qanoatli bo'lganligidan deb bilamiz.

Savol va topshiriqlar

1. Qaysi musiqiy asarlarni bilasiz?
2. Mashhur san'atkorlar faoliyatini eslab qoling.
3. Orifxon Hotamov bastakor ham bo'lganmi?
4. Orifxon Hotamov hayoti va faoliyatini eslab qoling.

II-BOB.

ORIFXON HOTAMOV BASTALAGAN ASARLARINING YARATILISH TARIXI

Har bir san'at turlari va alohida yaratilgan san'at asarini baholash sirlari bor. Shu o'rinda avvalo ta'kidlash joizki, san'at asarining qiymati, unga beriladigan qadr hech qachon son, hajm, vazn bilan o'lchanmaydi. Aytaylik, bir odam tergan paxta ikkinchisidan 10-15 kg. ko'proq bo'lsa, ikkinchi terimchi ko'proq maqtaladi va ortiqroq miqdorda mehnat haqi olishi mumkin. Ammo bir shoir ma'lum miqdorda she'r yozgan bo'lsa-yu, ikkinchisi undan ikki barobar ko'proq nazm namunasini bitsa, ikkinchi shoir avvalgisidan yaxshiroq ekan, degan xulosa chiqara olmaymiz. Shu o'lchov tasviriy va musiqa san'atiga ham taalluqlidir. Xususan, agar musiqa sadolarini shunchaki, loqaydlik bilan tinglasak, demak, unda kishini to'ldiradigan ohang yo'q bo'lib chiqadi. Ayni paytda, musiqada bizning ruhiyatimizga ta'sir qiluvchi navolar eshitilsa, uning qadriga yetishimiz, hatto qadriga yetgandan ham ilhom olishimiz mumkin.

Odatda biron xonanda ashula aytayotganda, ashula ohangining ko'lamiga, ovoz diapazoniga qarab o'zini bepayon dala manzarasida his qilishi tabiiy. O'zbekning katta ashulasidan cho'qqilari oppoq qor bilan qoplangan osmono'par tog'lar, ko'kka burkangan qir - adirlar, o'ynoqi soylar, baland terak barglarining shivirlashlari sezilib turadi. Yana shunday ijro asarlari bo'ladiki, ular bir guruh ulfatlar gurungiga mosligi bilan esda qoladi. Shuningdek, kichik bir xonada bor yo'g'i ikki - uch shinavandalar eshitadigan ashulalar ham bor. Ustozimiz Orifxon Hotamov bizga kuyinchaklik bilan ashulani eshitishni ham bilish kerak, degan, fikrni uqtirishga urinar edilar. Biron kuy yoki honishni eshitganlaridan keyin sozanda cholg'usiga, xonanda ovozi va ijrosiga baho berishni yodidan chiqarmas edi. Ba'zan esa, bizning fikrimizni bilishga qiziqardilar.

Orifxon Hotamov bastalagan asarlar esa son jihatdan ko'p, sifat jihatdan xo'b edi. Shubhasiz, ularning har biriga alohida to'xtalib o'tish imkoniga ega emasmiz. Binobarin, ayrimlari yuzasidan fikr mulohazalarimizni bildirmoqchimiz.

Orifxon ustozimizning Navoiyning «Boʻlmish» gʻazaliga bastalangan ashulasini ustози Joʻraxon Sultonov bilan hamnafaslikda aytib, xalq oʻrtasida mashhur boʻlib, ularga hurmat keltirgan ashulalaridan biri boʻldi. Bu asarni yoshlar oʻrtasida ijro etib kelinishiga sabab, shoir ichki tugʻyon bilan bastakor kechinmalarining kuyda uygʻunlashuvidir. Bastakor kuy yaratayotganda, nazm muallifi boshidan kechirgan his – hayajonni toʻla his qilishga erisha olgan.

Maʼlumki, Joʻraxon Sultonov ijodiga mansub «Oʻlmasun» radifi bilan yozilgan gʻazal ashulasini oʻzbek xonadoni maroq bilan tinglagan.

Yoridin hech kim meningdek zor mahjur oʻlmasun,

Jumlai olamda rasvoliqla mashhur oʻlmasun.

Bu ashula Orifxon akaga ham juda yoqqan. Har safargi ijroda vujudlarida alam va ehtirosli toʻlqin paydo boʻlgan. Asta-sekin bir butun kuyni ustoz mantiqiy lavhalarga taqsimlab, ajratilgan lavhalarni oʻziga xos usulda qaytadan qoʻshgan. Imkoni boricha Joʻraxon Sultonov ijodidan uzoqlashishga va ayni paytda undan foydalanishga uringan. Oqibatda Joʻraxon Sultonov uslubidagi tamoman yangi bir yoʻnalishda «Boʻlmish» paydo boʻlgan. Bu ashula shunday soʻzlar bilan boshlanadi:

Bizing shaydo koʻngul bechora boʻlmish,

Malomat dashtida ovora boʻlmish.

Kuyda «Oʻlmasun»dan koʻra shahdamlik bor. Ammo Joʻraxon Sultonov anʼanasi saqlangan. Ehtimol, shuning uchun, sanʼat olamidagi mutaxassislar Orifxon Hotamovni ustoz sanʼatkorning shogirdi, davomchisi deb hisoblashadi.

Endi ikki ashulaning avj qismiga diqqat qiling:

«Boʻlmish»da shunday misra bor. Balo togʻi aro yotqonda bemor, bu oʻrin avjda aytiladi. Bu ohang «Oʻlmasun»dagi «Jonuma bedoru zulfin, yo rab, ul miqdor qil» misradagi avjga, yaʼni kuy tuzilishiga oʻxshab ketadi. Ammo aynan takrorlanmaydi. Kuy strukturasi yaqin. Avjga chiqish yoʻli ham yaqin. Birinchisi, ikkinchi darajadagi avjlar. Misra oxirida avjlarning qaytishi kuzatiladi.

Voqif o'l, holimni aytur chog'da maxmur o'lmasun satrlari
aytiladigan avj qaytishi «Bo'lmish» ashulasining xirad sinjobi xoru
xora bo'lmish misrasiga to'g'ri keladi. «Bo'lmish» g'azalidagi:

«Urarda dam badam xorog'a boshin,

So'gaklar anda pora – pora bo'lmish baytida «pora – pora»
so'zlari bilan Balo tog'i aro yotqonda bemor, hirad sinjobi xoru
xora bo'lmish.

«Xirad sinjobi xoru xora bo'lmish»dagi «xoru xora» kuyda ham,
g'azalda ham qarama qarshi qo'yilgan. Agar avvalgi baytda ishq
alamidan oshiq boshini toshga urib suyaklarini parchalasa, «Balo»
deb atalgan tog'da yotgan bemorning tana badani pishib ketgan
qadoqqa aylanib ketadi. Ko'ngil istaklari aqlni parchalaydi. Ilohiy
ishq bilan bog'langan qalb sabr, qanoatdan ozuqalanib pishadi.
G'azalda Navoiyning tasavvuf falsafasi zaminida ijod qilgani
namoyon bo'ladi. Orifxon Hotamov kuyida aynan ana shu
baytlarning avjda ijro etilishi nazarda tutilgan «Bo'lmish»
ustozimizning ilk ijod namunasi edi. Ehtimol, shuning uchun ham
Jo'raxon Sultonov qo'llashiga muhtojlik sezilgan va Jo'raxon aka
shogirdining ilk mahsulini iliq kutib olgan, «nazari»dan o'tkazgan,
hatto, jo'rovozlikda ijro etishga rozi bo'lgan. Natijada, yosh
bastakorning o'ziga ishonchi mustahkamlangan.

Endi «Qoshi yosinmu deyin» g'azaliga bastalangan kuy haqida
to'xtaylik. Bu g'azalning mazmuniy ma'nosini avvalgi sahifalarda
imkon darajasida sharhlaganmiz. Orifxon Hotamov g'azalni
ushshoq yo'liga solgan. Kuyning past pardalardan vazminlik bilan
asta – sekin yuqori pardalarga ko'tarilishi matn bilan ohang
uyg'unligini ta'minlagan. Ushshoq ohangidagi mohiyat bir necha
avjning mavjudligi bilan belgilanadi. Har bir avj yuqori pardadan
pastga tushadi va keyingi nafas vositasida yana balandroqqa
ko'tariladi. Kuy o'rtasida esa tinglovchiga dam berish maqsadida
maxsus pauzalardan foydalaniladi. Bayt mazmuni shoir his
tuyg'usini keskinlashtirgani sari ohang nolasi ham vazmin kayfiyat
uyg'otishga qaratiladi. Orifxon Hotamovning bastakorlik ijodida
Alisher Navoiy g'azallari alohida o'rin tutgan. Chunki so'z mulkining
sultoni baytlariga yashiringan falsafiy tafakkur ildizlari mumtoz
musiqa san'atimizdagi o'ylashga majbur qiladigan kuylar bilan
mutanosib edi. Navoiy g'azallarini aruz qoidalariga asosan ifodali

o'qisak, kuy o'z – o'zidan shakllanayotganga o'xshaydi. Orifxon Hotamov ham shoir nazmidagi ana shu fazilatdan unumli foydalanishga uringan. Xususan, «Bo'libtur» g'azaliga bir nazar tashlaylik,

Ko'zing ne balo qaro bo'lubtur,

Kim jonga qaro balo bo'lubtur.

Bu baytning birinchi misrasida «balo» so'zi haddan tashqari, g'ayri tabiiy ma'nosida qo'llangan bo'lib, ko'zning juda qoraligini ifodalagan. Ko'zning qoraligidan oldin kelgan «balo» so'zi mubolag'a darajasini anglatgan. Keyingi misrada esa «qaro» so'zi «balo»ning sifatlovchisiga aylangan va jonga kelgan balo bedavo xastalik ma'nosida qo'llangan. Adabiyotshunoslikda ikki so'zning o'rin almashib kelishi «tardu aks» san'ati deb ataladi. Qaro va balo so'zlari o'zaro qofiyadosh bo'lgani bilan birga ikki misrada o'rin almashib qo'llangani uchun zulqofiyatayn san'ati paydo bo'lgan. Orifxon Hotamovni ana shu san'atlar o'ziga maftun qilgan. Qalbida bu g'azalga atab kuy yaratish niyatini uyg'otgan. Alisher Navoiy baytidagi ishq dardi ustozimiz bastalagan kuy vositasida o'nlab – yuzlab musiqa muxlislariga yetib bordi.

Alisher Navoiy butun hayoti davomida u haqda bo'xton ma'lumotlarni shohga yetkazib turuvchi josuslardan aziyat chekkan. Avvaliga Alisher yoshligidan Husayn Boyqaroga do'st bo'lgani uchun shoh Abu Saidga turli xabarlar borib turadi. Abu Said o'z taxtini Husayn Boyqarodan himoyalash maqsadida xufiya kuzatuvchilarni Navoiyni nazorat qilishga ham tayinlangan edi. Oqibatda yosh Alisherga otasidan qolgan meros musodara qilindi, Alisher esa Samarqandga jo'natildi.

Keyinchalik Husayn Boyqaro xalq qo'zg'oloniga aloqador bo'lgani uchun Navoiy tog'alaridan, qarindoshlaridan xavfsiraydi. Majiddinga bu vaziyat ma'qul tushadi. Yana Navoiyni kuzatish har bir harakatidan xabardor bo'lish uchun ayg'oqchi belgilanadi. Tuhmatlar uyushtiriladi va Navoiy 1487 yilda Astrobodga hokim qilib tayinlanishi niqobi ostida surgun qilinadi. Astrobodda esa shoir hayotiga suiqasd uyushtiriladi. Shuning uchun Alisher Navoiy g'azallarida josus, ayg'oqchi, xufiyalardan shikoyat qilish motivi ham o'rin olgan. Faqat shoir ularni ko'pincha ag'yor yoki raqib nomi bilan atagan:

Ko'rguzur ag'yor yuz tuhmat nihonni naylayin,

Yorkim so'rmay inonur, bu baloni naylayin.

E'tibor bergan bo'lsangiz so'z sultoni hayot muammolari bilan ishq iztiroblarini uyg'unlashtirishga erishgan. Xuddi shu mazmunni Orifxon Hotamov g'azalga bastalangan kuyda ham ifodalashga uringan. Xonanda bayt ijrosida o'ziga xos mimikadan foydalansa, ag'yor so'zi ham «g'anim», raqobatchi ma'nosida ham «ayg'oqchi», «josus», «xufiya», «fitnachi» tushunchasini anglatadi. Keyingi baytlardagi «yor» so'zi esa ham ma'shuqa, ham shoh ma'nosini bildiradi. Shoirning asl maqsadi maqta'da ochiladi. So'nggi baytda qo'llangan «jalo» hijrat qilmoqchi, vatanni tark etish Navoiyning butun g'azali vatandan ayrilish, g'ariblik haqida ekanini va bu fojiaga ag'yorning tuhmati sababligini aniq ko'rsatadi. Orifxon Hotamov kuyida «jalo» so'ziga alohida urg'u berilgani seziladi. Bizningcha, Orifxon Hotamov tabiatan Alisher Navoiyning sadoqatli muxlisi bo'lganu bastakorlik unga o'z muxlisligini amalda isbotlash imkonini yaratgan. Ustoz shoir g'azaliga kuy bastalangan, sozda chalgan va benazir ovozi bilan ijro etib nazm matniga yashiringan falsafiy ma'noni his qilishga, anglashga musiqa muxlisiga yuqtirishga harakat qilgan.

Ustozimizning bastakorlik faoliyatini faqat Alisher Navoiy nazmi bilan chegaralasak, adolatdan bo'lmaydi. Chunki Orifxon Hotamov avval qayd etilganidek, Lutfiy ijodiga qolaversa, Bobur, Mashrab, Munis, Muqimiy, Amiriy, Habibiy, Chustiy, Saida Zunnunova she'rlariga ham murojaat qilgan. Xususan, xorazmlik mumtoz shoir Munisning «Sensiz» radifli g'azalini eslaylik:

Olam menga tamug'dir, ey gul uzor sensiz,

Solmas ko'ngulga fayzi sayri bahor sensiz.

Matla'da fikr ishq haq haqida borayotgani seziladi. Ey ma'shuqam, bu dunyo sensiz menga do'zaxdir. Bahor ayyomida seni o'ylamay, seni hayolimda eslamay sayr qilsam ko'nglimda fayz bo'lmaydi. Mening fayzim, hayotim, jannatim sen bilandir. Orifxon Hotamov kuyida «sensiz» so'ziga alohida urg'u beriladi. Bu so'z hazin ohangda talaffuz qilinadi, ammo bu miskinlikda (minor) hayot falsafasi mujassamlanadi.

O'tgan asrning 60–70 yillarida Sobir Abdulla, Habibiy, Chustiy g'azallariga bitilgan ashulalar juda ommalashgan edi. She'rlardagi ahloqiy poklik, insoniy o'g'itlar xonandalarga, ayniqsa, musiqa shinavandalariga juda ma'qul tushardi. Chustiy ijodida esa didaktika, hayotiy maslahatlar, mardlik va saxiylik o'gitlari ham lirik, ham undov ma'nosida o'z ifodasini topgan edi. E'tibor bering:

Xalqini shod aylamak, aqli rasolarning ishi,

Elni ranjitmak hamisha behayolarning ishi.

XX asr 60 – yillarining boshlarida sobiq tuzum vakillari uyma – uy yurib chorva mollari va parrandalarga ularning tan narxidan ortiq miqdorda soliq solganlar. Natijada, aholi xonadonida kuniga yarash uchun boqayotgan mollarini birin – ketin so'yishga tushgan. Bu yillarda mas'ul vazifadagi farzandlar ota – onasi, yaqin qarindoshlarining janozalarida ishtirok etsa, ishdan olingan. Sunnat to'yi qilgan, nikoh o'qitib turmush qurganlar jinoyatchi hisoblangan. Keyinroq esa Navro'z bayramida pishirilgan sumalaklarga kuraklarda tuproq tashlangan. Endi baytning ikkinchi misrasiga diqqat qiling:

Elni ranjitmak hamisha behayolarning ishi.

Chustiyning sobiq tuzumga chiqargan hukmi Orifxon Hotamov dunyoqarashiga mos kelgan. She'rni faqat badiiy adabiyot muxlislari o'qiydi. To'g'ri, ular ham ko'pchilikni tashkil etadi. Ammo ashulani butun millat eshitadi va o'zicha mulohaza yuritadi. Mulohazada esa sobiq tuzum olib borayotgan siyosat «elni ranjitmak»likka qaratilgan. Demak sobiq tuzum behayo ekan, degan xulosaga kelinadi. Ustozimiz Orifxon Hotamov kuy va she'rning vositali fikr uyg'otish xususiyatidan foydalanib lirik ashula bilan o'zining sobiq tuzumga bo'lgan munosabatini, xalq qadriyatlariga qilinayotgan haqoratomuz muomalani o'z xalqiga ma'lum qilishga erishgan. Har safar to'ylarga «Ishi»ni eshitaylik, deyilganda shinavandalar o'z mamnuniyatini yashirmagan.

Ayni paytda ustozimiz tor ma'nodagi lirik ashulalar bastalash odatini tark etmadi. Uning boshqa ijod namunalari qatori Avaz O'tar g'azaliga mansub «Bu oqshom» ashulasi ham keng shuhrat topgan. Unda ikki an'ana Xorazm va Farg'ona – Toshkent uslubi qo'llanilgan. Hatto uni Xorazmlik ijrochi aytsa, Xorazm usuli, Toshkent yoki Farg'onalik hofiz ijro etsa, Farg'ona – Toshkent

usulida qabul qilish mumkin. Ashulaning shuhrat topishida avvalo Orifxon aka o'z hamnafasi Hakimjon Fayziev bilan maromiga yetgan ijroni ta'min etgan bo'lsalar, keyinchalik bu asar mashhur san'atkor O'zbekiston xalq artisti Murodjon Ahmedov ijrosida aytiladi. Undan so'ng O'zbekiston xalq hofizi Mahmud Tojiboev ham ijro etdi. Har bir ijrochining ashula parvozida o'z o'rnini bor. Chunki xonanda o'zi kuylayotgan ashulaga qalbidagi tuyg'uni singdiradi. Tuyg'uni takrorlash mumkin bo'lmagani bois unda ijro san'atining muhri bosiladi va betakrorlik fazilati namoyon bo'ladi. Bastakor Orifxon Hotamovning esa hassos musiqa sohibi ekani ravshanlashadi.

Bunday holatlarga ko'plab misol keltirish mumkin.

Masalan, Saida Zunnunovaning «Yor o'tdimu?» g'azaliga bastalangan kuyni olaylik. Matla' shunday matndan iborat:

Gullar yuzida xanda, bu bog'dan yor o'tdimu?

Odatin qilmay kanda, yana bedor o'tdimu?

Mumtoz shoir Fuzuliyning baytida shunday deyilgan:

Ko'zi yoshlularing holin na bilsin mardumi g'ofil,

Kavokib sayrini shab to sahar bedor o'landan so'r.

Bizningcha, Saida opaning bayti mazmuni Fuzuliyniki bilan hamohang. Gullar nima uchun tabassum qilmoqda, kulmoqda? Chunki boqqa tabiat, gul, nafosat, go'zallik qadrini biladigan yor kunda odatini kanda qilmay bedor bo'lib sayrga chiqqan. (Demak, u «ko'zi yoshlularing holin» yaxshi his qiladi). G'azaldagi ana shu sirni vaziyat tasviri keyingi baytlarda rivojlanadi.

Har narsada nur, viqor, hatto tuproq baxtiyor,

Biri bir bosib beozor, ul beozor o'tdimu?

Gap shundaki, zar qadrini zargar biladi, deganlaridek, bog'ni bedor sayr qilayotgan oshiq dardli kimsa bo'lgani sabab uning tashrifidan butun atrofga fayz yog'iladi. Tabiatdagi hamma narsa: daraxtlar, gullar, nihollar, ko'kalamzor, tuproq o'zini baxtiyor his qiladi. Qadamini beozor bosishi bilan o'zining beozor inson ekani singishib ketadi. Eng muhimi, she'rdagi ana shu ko'tarinki va ayni paytda miskin ruh Orifxon Hotamov kuyida aniq ifodasini topgan. Kuy jozibasiga xonanda mahorati qo'shilganda, tinglovchi rostmana ajib his – tuyg'u hukmiga asir tushgandek sezadi o'zini.

Muqimiyning «Orazing namoyon qil» deb aytiluvchi bu ashula O. Hotamov bastakorligining yana bir qirrasini ochib bergan asar desak, xato qilmagan bo'lamiz. Chunki bu o'rinda ashulani ilk bor Orifxon aka emas, o'zga xonanda A. Xasanov ijrosida yangragan. Asarning o'ziga xosligi shundaki, ilgari bastakor ijodida uchramagan usul o'lchovi bilan ilgari J. Sultonov maktabidan olingan parda – yo'l an'anasini saqlab qolishga erishganligidir. Natijada nihoyatda original shakl hosil bo'lib, ashula she'riy matni bilan uyg'unlashgan holda shinavandalarni lol qildi. Shu o'rinda bu ashulani istedadli ashulachi Mahbuba Hasanovaga ham o'rgatgan. Orifxon akani katta ustozligiga dalil shuki, Mahbuba Hasanovaga Alijon aka aytganidan sal o'zgacha qilib, avjidan bir pardada o'zgacha ijro talqinini qo'llagan. Bu variant ham ayol ijrochilik yo'li bo'lib qoldi.

Hozirgi kunda yoshlarimiz orasida ancha ommalashgan «Dog'man» ashulasi Farg'ona vodiysi ijrochilik an'analari asosida yaratilgan o'ziga xos asar bo'lib, dastavval bu ashulani ustozning farzandlari Ismoilxon va Mahamadxon Hotamovlar uchun yaratilganligini ta'kidlaganlar. Keyinchalik radio-televidenie orqali ustoz hamnafasi H.Fayziev bilan ham ijro etganligini guvohi bo'ldik. Mazkur ashulani xalq o'rtasida ommalashuvi bosh sababi bizningcha she'riy matnda ilgari surilgan mazmun mohiyatini musiqiy pardalarda izchil tasvirlash orqali asarning muvaffaqiyatiga erishilgan.

«Hush kechar umrim mening» o'zbek adabiyoti va san'atida «didaktik» an'analari keng tarqalgan bo'lib mohiyatga ko'ra ularni ikki turga ajratish mumkin. Birinchi diniy mistik ruhdagi asarlar (pand-nasihat), ikkinchi ijtimoiy-maishiy ruhdagi bir oz xalqona asarlar S.Abdullaning «Bilan» radifli ushbu she'riga O. Hotamov bejiz qo'l urmaganlar. Ularning o'zlari aytishlaricha S. Abdulla hayotdagi bir voqeadan ta'sirlanib bu g'azalni yozgach, ustoz J. Sultonovga ko'rsatadilar. Shu payt ularning yonida bo'lgan Orifxon Hotamov bilan birgalikda she'rni turli motivlarga solib ko'ra boshlaydilar. Shunda J. Sultonov astagina «Dugoh xusayniy»ga solib hirgoyi qilib, – «Orifxon mana shu dugohda bir narsa chiqadi» deganidan so'ng ustozning ruxsati bilan she'rni olib ketadilar va oradan bir necha kun o'tib ushbu ashulani ustozga eshittiradilar.

O'zi didaktik mazmunga ega bo'lsa ham g'oyat go'zal ijro yo'li topilgani uchun bu asar mumtozlik maqomiga sazovor bo'ldi.

Zahriddin Muhammad Boburning «G'ofil o'lma», Salohiyning «Samimiy oshno», Haydar Yahyoevning «Har dam g'animatdur menga» va yana o'nlab she'rlarga ustoz yaratgan kuylar haqida ana shunday iliq fikrlar bildirish mumkin. Ayniqsa, Bobur bitgan «G'ofil o'lma», Cho'lpon qalamiga mansub «Qalandar ishq», Sodiro yozgan «Ko'zing» kabi go'zal nazm namunalarining Orifxon Hotamov e'tiborini o'ziga tortganligi bu she'rlarni xalqimiz oldida ko'proq tanilishiga, minglab qalblar to'ridan joy olishiga sabab bo'ldi.

Ustoz bastalagan kuylar mumtoz musiqa san'ati talablariga to'liq javob beradi. Shuning uchun bu asarlarni avval Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Rasul qori Mamadaliev kabi el muhabbatini qozongan hofizlar kuylagan bo'lsa, keyinchalik Saodat Qobulova, Murodjon Ahmedov, Ochilxon Otaxonov, Orif Alimaxsumov, Alijon Erkaev, Alijon Hasanov, Matluba Dadaboeva, Mahmud Yo'ldoshev, Mahmud Tojiboev, Soyib Niyozov, Mahbuba Hasanova, Abdunabi Ibrohimov, Erkin Ro'zimatov kabi o'nlab mashhur xonandalar ijro etdilar. Shubhasiz bu asarlar ko'plab avlod vakillariga ma'naviy meros sifatida xizmat qiladi.

O'zbekiston xalq hofizi Orifxon Hotamov esa noyob iqtidor egasi, hassos bastakor bo'lib, o'zbek millati ravnaqiga munosib hissasini qo'shish burchini bajaraveradi.

Savol va topshiriqlar

1. Orifxon Hotamov bastalagan ashulalarning qaysilari mashhur?

2. Orifxon Hotamov ustози Jo'raxon Sultonov bilan Navoiy g'azali bilan aytiladigan qaysi ashulani hamnafaslikda kuylagan?

3. Orifxon Hotamov qaysi ashulalarga musiqa bastalagan?

4. Orifxon Hotamov bastalagan ashulalarni kuylashni o'rganing.

III-BOB.

ORIFXON HOTAMOV BASTALAGAN ASHULALAR MATNINING TAHLILIDAN NAMUNALAR

Ustoz Orifxon Hotamov o'zi bastalagan ashulalarning irfoniy ma'nolarini chuqur bilar edi. "Irfoniy ma'no" deganda ashulalarning badiiy –falsafiy ma'nolari tushuniladi. Chunki u kishi yoshligida tengdoshlari qatorida islomiy tarbiya olgan edi. Shu sababli bu o'rinda ustoz bastalagan ashulalarning irfoniy talqinidan namunalar berib o'tamiz.

Qaro bo'lubtur.

Alisher Navoiy (1441-1501) g'azali bilan aytiladigan bu ashula matla'si quyidagicha:

Ko'zung ne balo qaro bo'lubtur

Kim, jong'a qaro balo bo'lubtur

Alisher Navoiy o'zining "Nasoim ul- muhabbat" asarida aytishicha, bu baytni u Samarqandda o'qigan vaqtida Chorsu bozorida bir darveshdan sotib olgan va keyingi baytlarni yaratib, asarga aylantirgan. "Ko'zning qoraligi" – Ishq vositasida angelaydigan ma'rifatning chuqurligi. Baytning ma'nosi: "Orif oshiqlar ma'rifatga yetish naqadar azob ekanligini bilishadi, lekin bu yo'ldan qaytmaydilar".

Majnu'i davoni dard qildi,

Dardingki, manga davo bo'lubtur

"Dard"—ishqning avj nuqtasi. Baytning ma'nosi: "Orif oshiqlar ma'rifatni anglash yo'lida mashaqqatni rohat, yengillikni razolat deb biladilar".

Ishq ichra aning fidosi yuz jon –

Har jonki senga fido bo'lubtur.

"Jon" – insonning mohiyati, u Mutloq Jonondan olingan va vaqti kelib asliga qaytib ketadi. Baytning ma'nosi: "Jonning o'z asliyatini tanitadigan ma'rifat uchun cheksiz jonlar fido bo'lsin".

Begona bo'lubtur Ul oshnodin

Begonag'a Ul oshno bo'lubtur.

“Ul” – betimsol Yor, “oshno” sadoqatli oshiq, “begona” – butun olam. Baytning ma’nosi: “Orif oshiqlar ma’rifatga yetish azoblaridan cho‘chimasligi bilan sadoqatli hisoblanadi”.

To qildi yuzung havosi jonim,

Yuz sori anga havo bo’lubtur.

“Yuz” – ma’rifat makoni, baytning ma’nosi: “Orif oshiqlar ma’rifat makoni tomon intilishi bilan yuksaklikka erishishadi”.

To tuzdi Navoiy oyati ishq,

Ishq ahli aro navo bo’lubtur.

“Oyat” – amal qilinishi va anglashinishi lozim bo’lgan amallar. Baytning ma’nosi: “Bu banda ma’rifat navosini tuzdi, uni anglaganlar avj pardalarda albatta, uni kuylaydilar”.

Diqqat qilinsa, ashula ma’rifatdan saboq beradi. Shu sababli ustoz Orifxon aka unga musiqa bastalagan, mashhur ashulalardan biriga aylantirgan.

ORIFXON HOTAMOV YARATGAN MUSIQIY ASARLARGA SHARHLAR

Qoshi yosinmu deyin?

Bu ashula tik nafasli lirik bariton o'g'il bola ovozli litsey o'quvchilariga mo'ljallangan. Tanbur, dutor hamda g'ijjak cholg'ulari jo'rligida Orifxon aka ukasi Ahrorxon hamda o'g'illari Ismoilxon va Mahammadxon Hotamovlar bilan hamnafaslikda ijro etgan. Ashula lya pardasidan boshlanadi. Minor tonalligidan iborat. Kuyning o'rta qismining ikkinchi pog'onadan boshlangan muhayyari chorgoh ko'rinishi re major tonalligida kelsa xotima qismida esa lya eoliy tonalligiga qaytiladi. Musiqiy nazariy jihatdan bu "Og'ishma" deb ataladi. Ikkinchi va beshinchi pog'onalarda tasodifiy alteratsiya belgilari uchraydi. Jumladan, fa va do tovushlari kuy davomida do#, fa# bo'lib keladi. Asar diapazoni bir oktava hajmida bo'lsada ijrochidan kuchli ovoz salmoqli tembr talab qilinadi.

Bo'lmish ashulasi erkak ovozli o'quvchilariga mo'ljallangan. Orifxon ustози Jo'raxon Sultonov bilan birga Hotamov tanbur, dutor, skripka cholg'ulari jo'rligida aytganlar. Orifxon akani aytishlaricha bu ashulada skripkani o'zlari chalganlar. Ashula 4/4 murakkab o'lchovda bo'lib bir yarim oktava diapazonga ega. Do eoliy tonalligida yozilgan. Ashulada si bemol, mi bemol hamda lya bemol alteratsiya belgilari qo'llaniladi. O'rta va yuqori avjlari mavjud. Yuqori avjlarda kvarta sakrashlar uchraydi. Avjdan qaytishda tempni bir oz orqaga tortibroq ijro etilgan tovushlar bor. Musiqiy ifoda vositalari ya'ni liga, forshlag, legato kabi musiqiy bezaklardan foydalanilgan.

Bo'lubtur litsey va kollejlarning erkak ovozli o'quvchilariga hamda oliy o'quv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan. Tik nafasli ovozlar uchun bir yarim oktava hajmdagi diapazonga ega. Ikki avjli bo'lib: avj va yuqori avjdan iborat. Katta avjda kvartaga sakrash uchraydi. 3/4 o'lchamida mi frigiya tonalligida bastalangan. Bu asar hofiz Hakimjon Fayziev bilan hamnafaslikda yuqori mahorat bilan ijro etilgan. Ashula o'rtalarida fa, do tovushlari fa #, do # bo'lib kelishini kutamiz.

Naylayin. Bu ashula yirik kuy tuzilmasiga ega bo'lgani bois erkak ovozing oliy ta'lim talabalari ijrosi uchun tavsiya etamiz. Tanbur, dutor jo'rligida ijro etiladi. Asar diapazoni bir yarim oktavaga yaqin. 4/4 o'lcham re eoliy-frigiy ladida yozilgan. Si bemol alteratsiya belgisi mavjud. G'amgin holatda ijro etiladi. Yakka cholg'ularda ijro qilish mumkin.

Sensiz ashulasi kollej va litseyning yuqori kurslari hamda oliy ta'lim talabalari ijrosi uchun tavsiya etiladi. Hofiz bu ashulani Hakimjon Fayziev bilan hamnafaslikda tanbur, dutor jo'rligida ijro etgan. Tik nafasli erkak ovoz uchun mo'ljallangan. Asarning diapazoni bir oktavayu bir pardani tashkil etadi. Avjdan qaytishda "ashkim" so'zining tempi bir oz tortibroq aytiladi. Pauzalar paytda ijro tempga nisbatan ildamroq chalinadi. Do minor tonalligi yozilgan. Alteratsiya belgilari si bemol, mi bemol, lya bemol. 4/4 o'lchamda, melizm va qaytarish belgilardan unumli foydalanilgan.

Firoqingizdan. Bu asar kollej litsey o'quvchilari erkak ovozlari uchun mo'ljallangan. Tanbur, dutor jo'rligida O. Hotamov va Hakimjon Fayzievlar hamnafaslik bilan ijrosi yozib olingan. Asar shahdamlikni talab etadi. Sol eoliy-doriy, 1- oktava soldan 2- oktava si bemolgacha ovoz hajmini qamrab oladi. Melizm, dinamik belgilar, xalqona qochirimlar ishlatilgan.

Sensan sevarim (Hoh inon-hoh inonma)

Bu ashulani yumshoq tembrli erkak ovozig mos keladi. Tanbur-dutor hamda skripka jo'rligida O'zbekiston radiosida O. Hotamov va Hakimjon Fayzievlar hamnafaslik bilan ijrosi yozib olingan. (yakka tanbur jo'rligida Orifxon aka bir o'zi ijro etgan namunasi ham bor). Hamnafas bo'lib ham ijro etish mumkin. Ahamiyatlisi shundaki, ashula boshlanadigan 1- 2- 3- pardalar bir-biriga interval jihatidan yaqin. Ya'ni nim pardalar hosil etiladi. Natijada esa mahzun kuy ohangni yuzaga keltiradi. O'rganuvchida ushbu holatga chuqurroq yondoshish talab etiladi. Si frigiy-eoliy ladida. Diapazoni 1- oktava si dan 2- oktava do #gacha. 2/4 o'lchovida, dinamik, qaytarish hamda bezatish belgilaridan foydalanilgan.

Aqli rasolarning ishi.

Bu ashulani litsey-kollej o'quvchilari va undan yuqori bosqich talabalari ijro etishlari mumkin. Bu ashula tanbur-dutor, g'ijjak

jo'rligida aytilgan. Kichik va o'rta tembrli erkak ovozlarga mos keladi. Sol frigiya Bayot yo'lidan foydalanilgan. Diapazoni 1-oktava soldan 2-oktava solgacha. Ya'ni bir oktava. 4/4 murakkab o'lchamda.

Bu oqshom. Ashula o'rta va oliy ta'lim talabalariga o'rganish uchun tavsiya etiladi. Tanbur-dutor jo'rligida O. Hotamov va H. Fayziev ijrosida yozib olingan. Ladi re minor (si bemol). Diapazoni 1-oktava lya dan 2-oktava si bemolgacha. 3/4 o'lchamda musiqiy bezaklaridan va xalqona qochirimlardan foydalanilgan.

Yor o'tdimu? Litsey va kollej, oliy ta'lim talabalari ijro etishi mumkin bu ashulani erkak ovozlari uchun moslashgan. Tanbur-dutor jo'rligida X.Fayziyev bilan hamnafaslikda 1959-yilda O'zbekiston radiosi tomonidan yozib olindi. Sol eoliy ladida. (si bemol, mi bemol) 4/4 murakkab o'lchamda. Diapazoni 1-oktava soldan 2-oktava si bemolgacha. Qaytarish belgilari va xalqona nola qochirimlardan foydalanilgan.

Har dam g'animatdur menga. Bu ashulani ta'limning yuqori bosqich talabalarini ijro etishlari mumkin. Bu ashula tanbur, dator va g'ijjak jo'rligida Hakimjon Fayziev hamnafasligida ijro namunasidan yozib olingan. Lya ioniy ladida (fa #, do #, sol #) 4/4 murakkab o'lchamda. Yorqin musiqiy matnga ega. Diapazoni 1-oktava lya dan 2-oktava lya gacha. Ya'ni 1-oktavadan iborat Oddiy- sodda va ravon, yorqin ijro etiladi.

Orazing namoyon qil. Bu ashula ayol va erkak ovozlari uchun mo'ljallangan. Fahriddin Sodiqov rahbarligidagi sozandalar ansambli jo'rligida 1959 yil xonanda Alijon Hasanov ijrosida O'zbekiston radiosi tomonidan yozib olingan. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Mahbuba Hasanova ijro etgan namunasi ham elga mashhur bo'lgan. Ta'lim yo'nalishidagi barcha bosqich o'quvchi va talabalar ijro etishlari mumkin. Sol eoliy ladida (si bemol, mi bemol). Diapazoni 1-oktava soldan 3-oktava do gacha. Oddiy, ravon yo'lda aytiladi.

Dog'man.

Ashula oliy ta'lim talabalari uchun tavsiya etiladi. H. Fayziev bilan hamnafaslikda tanbur-dutor va doira jo'rligida yozib olingan. Bayot yo'lidan foydalanilgan. Ladi do minor (si bemol, mi bemol, lya bemol) 4/4 o'lchamda diapazoni 1-oktava sol dan 3-oktava do

gacha. Sodda va ravon shahdam musiqiy matnga ega. Qaytarish belgilari forshlag, legatolardan, milliy qochirimlardan keng foydalanilgan.

Ko'zing.

Ashula o'rta va oliy ta'lim talabalar ijro etishlari mumkin. Bu asar tanbur- dutor jo'rligida Orifxon Hotamov ijrosida yozib olingan. Ladi do minor (si bemol, mi bemol, lya bemol) 4/4 o'lchamda diapazoni 1-oktava sol dan 2-oktava si bemolgacha. Mazkur ashulada ham Bayot yo'lidan foydalanilgan. Qaytarish belgilari, dinamik va kuyni bezatish belgilaridan foydalanilgan. Orifxon Hotamovning ushbu kuyini yakkaxon sifatida mohir sozanda va bastakor, Yunusqori Yusupov skripkada maromiga yetkazib ijro qilgan.

Bizni yaxshi mehmonlar.

Ashulani o'rta va oliy ta'lim talabalari uchun tavsiya etamiz. H. Fayziev bilan hamnafaslikda tanbur dutor, g'ijak hamda doyra jo'rligida yozib olingan. Sol ioniy-ioliy ladi, 3/4:3/8 aralash o'lchamlarda bastalangan. Diapazoni 1- oktava sol dan 2- oktava si bemolgacha. Talqin usulidan foydalanilgan.

Qalandar ishq.

Bu ashulani o'rta va oliy ta'lim talabalari uchun tavsiya etiladi. Yu. Rajabiy nomidagi maqomchilar ansambli sozandalari jo'rligida O'zbekiston xalq hofizi Mahmud Yo'ldoshev ijrosida Respublika radiosi tomonidan yozib olingan. Ayol va erkak ovozlari ijro etishi mumkin. Lya minor ladida. 4/4 murakkab o'lchamida, tanavor usulida, ohista, diapazoni 1- oktava lyadan 2- oktava si gacha-bo'lgan bir oktavadan ortiqroq (desima) pardani tashkil etadi. Oddiy va ravon matnga ega.

G'ofil o'lma.

Bu ashulani o'rta va oliy ta'lim talabalari uchun tavsiya etamiz. 1982-87- yillarda O'zbekiston Radiosi huzuridagi maqom etnografik ansambli sozandalari jo'rligida ustoz san'atkor, xalq artisti Saodat Qobulova ijrosida yozib olingan. Kuchli musiqiy dramatik matnga ega. Do minor sol frigiyladida (si bemol, mi bemol, lya bemol) 2/4 oddiy o'lchamda. Diapazoni 1- oktava soldan 2- oktava si bemolgacha. Dinamik hamda bezatish belgilaridan foydalanilgan. Sodda va ravon milliy ruhga ega.

Bo'yingdan o'rgilay.

Mazkur ashulani o'rta va oliy ta'lim talabalar ijro etishni tavsiya etamiz. Bu asar tanbur- dutor, g'ijjak va doira jo'rligida Hakimjon Fayziev hamnafasligda ijro etgan namunadan yozib olingan. Ladi sol minor (si bemol, mi bemol) 4/4 murakkab o'lchamda. Diapazoni 1- oktava soldan 2- oktava lya tovushgacha qamrab oladi. Sodda va ravon an'anaviy qochirimlardan foydalanilgan. Yengil musiqiy matnga ega.

Marsiya.

Milliy ijrochilikda ustozlar vafotidan ta'sirlanib marsiya yozilish an'anasi mavjud. Orifxon Hotamov ham o'z ustози O'zbekiston xalq hofizi Jo'raxon Sultonov vafotidan so'ng ularni yod etib shoir Salohiy so'zi bilan marsiya bastalagan edilar. Kuchli dramatik musiqiy matnga ega bu yirik asarni oliy ta'lim talabalari uchun tavsiya etamiz. Bu ashulada ohang va dard pog'onama- pog'ona yuqorilab boradi. Og'ir judolik ruhida yozilgan bu asar Orifxon Hotamov ukasi Ahrorxon hamda farzandlari Ismoilxon, Muhammadxon Hotamovlar bilan hamnafaslikda tanbur dutor jo'rligida ijro etilgan. Do eoliy-ioniy ladida (si bemol, mi bemol, lya bemol) 4/4 murakkab o'lchamda. Diapazoni 1- oktava sidan 3- oktava do gacha. Milliy anduh, iztiroblar ko'p uchraydi.

Bilmas.

Bu ashulani yuqori bosqichdagi talabalar ijro etishi mumkin. Bu asar tanbur-dutor jo'rligida Orifxon Hotamov va Hakimjon Fayziev hamnafasligida yozib olingan. Do minor ladida (si bemol, mi bemol, lya bemol). O'lchami 38,3/4 o'lchamlari almashinib keladi. Diapazoni 1- oktava soldan 2- oktava lya gacha. Klassik xarakterga ega. Kuchli milliy ruhda ijro qilingan.

Yor kelur.

Bu ashula ayollar ijrosi uchun maxsus yozilgan. Ilk ijrochilari O'zbekiston xalq artisti Matluba Dadaboeva hamda O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Mahbuba Hasanovalar. Tanbur –dutor, sato jo'rligida yozib olingan. Yengil lirik xarakterga ega, Ladi Iya frigiya (si bemol) 4/4 murakkab o'lchamda. Diapazoni 1-oktava Iyadan 2-oktava si gacha.

Hush kechar umrim mening.

Ashula o'rta va oliy ta'lim talabalar ijro uchun mos keladi. Tanbur- dator, g'ijjak va doira jo'rligida Ukasi Ahrorxon, farzandlari Ismoilxon Mahammatxon Hotamovlar ijrosida yozib olindi.

Ladi Iya major (fa #, do #, sol #) 4/4 murakkab o'lchamda. Diapazoni 1- oktava soldan 2- oktava Iya gacha. Melizmlar, qaytarish belgilari, milliy qochirimlardan keng foydalanilgan.

Girya – musiqashunoslarimizning aytishiga qaraganda o'n ikki maqom tarkibida alohida maqom yoki sho'ba shaklida kelgan degan ma'lumotlar bor. Misol uchun Buxoro ijrochilik namoyondalari ham Giryani "namudi Girya" nomi bilan ba'zi bir qismlarida keladigan maqomotga oid bir yo'l ekanligini ta'kidlashadi. Ayniqsa ustozlarimiz Fattoxhon Mamadaliev, Orifxon Hotamov, Orif Alimaxsumov, Ma'rufho'ja Bahodirovlar ham giryani alohida maqom bo'lganligini ta'kidlaganliklarining guvohimiz. O'tgan asrning 50-60 yillarida ijro etilgan namunalarga nazar soladigan bo'lsak, xalqimizni o'rtasida bu ashulaning ommalashuvi birinchi navbatda mohir kamonchi, bastakor, O'zbekiston xalq artisti Gulomjon Hojiqulov Zavqiy g'azali bilan "Yuzingni ko'rsatib avval o'zingga bandalar qilding", deb boshlanuvchi g'azal asosida yuksak saviyada ijro etib, O'zbekiston radiosiga yozgandan so'ng, muxlislar qatori yoshlar ham Giryaga ishqiboz bo'ldilar. Undan keyin xonanda Umarjon Otaev va so'ng "Maqom" ansambli tomonidan 1959 yili Muqimiy bayti bilan aytiladigan "Qo'shilsin bu muxammaslar bazm ichra savti gulyora" deb, ko'rinishini kuyladilar. Bu avvaldan Farg'ona vodiysida ustozlar va ko'p ijrochilar tomonidan sevib kuylab kelingan edi. Buning sababi g'azalning sermazmun va ohangdorligi bilan belgilanadi.

Vatanimiz mustaqillikka erishgandan so'ng 1992-yili muhtaram ustozimiz O'zbekiston xalq hofizi Orifxon Hotamov giryani turkumlashtirish niyatida hali kuylanmagan Ogahiyning "Yolg'iz" radifli muxammasi bilan maqomchilar ansambliga o'rgatdi. Bu ashula o'z nomi bilan kuy davomida g'amginlik kayfiyati xukm suradi. Shu paytgacha ijro etilib kelingan giryalardan farqi avjga yana bir yarim parda avj qo'shilgani bilandir. Bu avjlarni O'zbekiston xalq hofizi Mahmud Yo'ldoshev hamda Xurshid Hasanov ijro etganlar. Ehtimol hofizlarimizning ovoz iqtidori va salohiyatini ko'rsatish maqsadidadir. Lya minor tonalligida, diapazoni 1-chi oktava lya dan 2-chi oktavasigacha, 3-chi oktava do ga qochirim qilinadi. Usul jihatidan murakkab 3/4, 3/8 o'lchamlari almashinib keladi. Butun yozuv mobaynida Orifxon aka bu yozuvni muvaffaqiyatli chiqishi uchun mas'uliyatni vujudi bilan his etgani hamda har bir pardasiga javobgarlikni yuksak talabda bo'lishini hohlaganini sezdim.

Girya I

Yetib jonimg'a gardun zulmidin yuz ming alam yolg'uz,
Alam chekmakda yetdim jong'a man zoru dajam yolg'uz,

"Doim sening g'aming bilan holim harobdur,
Kelmay qoshimg'a bir yo'la menga bu g'am nadur"...

Girya- II ni Qoriy muxammasi bilan boshlanuvchi Toshkent-Farg'onada mashhur she'ri bilan o'rgatdi. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarini yengil turlariga monand. 2/4 o'lchamda, lya minor tonalligida, diapazoni 1-chi oktavasidan 2-chi oktava lyagacha. Yo'l-yo'lakay yarim tongacha tushib yoki ko'tarilishlar uchrab turadi. (Do, fa pardalari.) Shuni ham ta'kidlash kerakki Orifxon aka Haziniyning

O o'ylasam mahbubima olamda janon o'xshamas,
Jannat ichra huri-g'irvon balki rizvon o'xshamas.

Gʻazalini tanavor doyra usulida Girya III va IV ni yaratgan edi. Ashulani dastlab Oʻzbekiston xalq artisti Matluba Dadaboeva Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan artist Mahbuba Hasanova hamda Oʻzbekiston xalq hofizi Beknazar Doʻsmurodovlarga oʻrgatdi. Bu ijrolar muvaffaqiyatli boʻldi.

Girya IV ni esa Noqis muxammasi bilan ilgaridan Fargʻona vodiysi hamda Toshkentda koʻpdan beri aytib kelingan:

Ishqingda zor oʻldimu, gʻamgin dimogʻman,

Bemoru furqatingmanu, zohirda sogʻman,

deb ogʻir ufori usulida tugallovchi qismi sifatida aytiluvchi ashulasi oʻrganilib ijro qilindi. Lya eoliy tonalligida, diapazoni 1-chi oktava lya dan, 3-chi oktava mi gacha. Murakkab usulga asoslangan boʻlib, oʻlchami: 6/8 m tashkil etadi. Girya IV tugallangandan soʻng superiorish ifodalangan boʻlib, 3/8, 3/4 oʻlchamlari almashinib kelib Girya 1 ga oʻtib asar tugallanadi. Bu asar turkum sifatida mukammallashtirilib, Girya I, II, III, IV deb respublika radiosi fondiga taqdim qilindi va shu tarzda Giryalar tizim shakliga keltirildi. Bu samarali ijodiy jarayon oʻzbek milliy musiqasi hayotida katta voqea boʻldi. Shundan beri bevosita maqomni oʻrganishga intiladigan yoshlar orasida maʼlum va mashhurlikka erishdi, ommalashdi. Ular mana shu soʻz bilan ijro etish imkoniyatiga ega boʻldilar. Orifxon akaning qilgan ishi ahamiyatga molik, maqtovgʻa sazavor ish sifatida musiqa tarixiga muhrlandi.

Aslida Giryaning maʼnosi “yigʻi”. Yigʻi demakdir-bu albatta tasavvufiy maʼnolar bilan qorishib ketgan, yaʼni solikni ilohiy ishqdan alam chekib, Allohu taoloni ishq bilan yonadigan ahli tariqatlarni yigʻisi nazarda tutilgan bu yerda. Mana misol uchun Orifxon aka bu narsani eʼtiborga olib Ogahiyning

Yetib jonimgʻa gardun zulmidin yuz ming alam
yolgʻuz,

Alam chekmakda yetdim jongʻa man zoru dajam
yolgʻuz.

deb boshlanadigan muxammasini haqiqiy Girya deb tan olgan

Ana shu gʻazalga Ogahiyning oʻzi muxammas bogʻlagan. Mana misol uchun gʻazalni oʻzi

Qo'yubman to taalluq mahbasi ichra qadam
yolg'uz,

Yetar har dam havodis shahnasidin ming sitam
yolg'uz.

ya'ni, dunyoga kelibmanki, Bu dunyoning chuqur, yopiq zindoniga
yolg'iz bog'lab qo'yilgandekman. Yanada aniqroq aytganda, bu
dunyo juda chuqur va qorong'u zindon. Undan o'z ixtiyoring bilan
chiqa olmaysan. Ammo na qilayki ana shu zindonga yolg'iz qadam
qo'yibman.

Yetar har dam havodis shahnasidin ming sitam yolg'uz.

Havodis degani hodisalar olami, ya'ni dunyoda sodir bo'lib
turgan hodisalardan, umuman, bu dunyodagi insonlarning hayoti
hodisalarsiz tasavvur qilinmaydi. Hodisalarni girdobida "shahna"
deb o'sha hodisalarni dastidan, har damda ming sitam chekaman.
Shu dunyoga kelganimga man afsus qilaman. Chunki Taqdiri
azalda, olam arvohda va Allohu- taoloni huzurida men bir ruh
sifatida xotirjam va halovatda yashayotgandim. Lekin bu yerga,
dunyoga jo'natilganimdan har damda yuz ming sitamlar
tortyapman. Bu dunyoni bog'liqligi, dunyoga bog'liq bo'lib
qolganligim, erkinlik yo'qligidan darakdir. Bu yerda ahli
tasavvufning yig'isini nazarda tutilib aytilgan, degan ma'noda
Orifxon Hotamov mana shu g'azalni tanlagan. Endi bu yerda men
aytib o'tgan baytni mazmuniga Hazrat Ogahiy yana uch misra
bog'laganlar. Ushbu misralar yuqoridagi baytning ma'nosini yanada
kuchaytirib yuborgan. misralar hisoblanadi.

Yetib jonimg'a gardun zulmidin yuz ming alam yolg'uz,

Alam chekmakda yetdim jong'a man zoru dajam yolg'uz.

Eshit dodimni emdi, ey shahi sohib karam yolg'uz.

Ana shu ey shahi sohib karam yolg'uz degani o'sha Olloh-
subhanahu taologa bir iltijo sifatida tushunish mumkin.

Endi **Girya II** Qoriy g'azaliga mansub bo'lib, bunga boshqa
g'azal solishga u kishi sa'y xarakat qilmaganlar. Ushbu g'azalning
o'zi go'zal g'azal bo'lganligi uchun xalqimiz o'rtasida juda keng
tarqalib, deyarli Farg'ona- Toshkent muzofotlaridagi hofizlar har

kuni aytib yurganliklarini xisobga olib, buni o'zgartirmasdan ilgarigi holatda kuylab kelganlar. Lya minor tonalligida Diapazoni 1-chi oktava lya dan 2-chi oktava lyagacha hamda 2-chi oktava si ga qochirim qiladi. $3/8$, $3/4$ o'lchamlari almashinib keladi. Murakkab usulga asoslangan. Masalan: Shobarot tanbur, Mulla To'ychi hofizlar:

Doim sening g'aming bilan holim xarobdur,
Topmay visoling ey sanam holim sharobdur,
Hajring o'tida o'rtanib bag'rim kabobdur,
Rahm etmasang bu holima bilg'il azobdur,
Qilg'il nazora holima bilg'il xitobdur.

Shunday chiroyli g'azal vodiya va Toshkentda aytib yurilgani uchun buni o'zgartirmaslikka qaror qilganlar.

Endi Giryaning umumiy nuqtai nazari yana bir narsani ta'kidlab o'tish joizki, Giryga kichkina avj bo'lib qolmasligini ta'minlash maqsadida ustozimiz Fattoxxon Mamadaliev unga avjlar qo'shgan. Har bir ashula o'z davrida o'zini vazifasini bajargan va ijroda davom etaveradi. Ayniqsa maqomga taaluqli ohanglar hech qachon xalq tomonidan unutilmaydi va u nuqtadon hofizlar tomonidan boyitilib boradi. Giryga IV ni Orifxon aka bejiz Noqisning:

Ishqingda zor o'ldimu, g'amgin dimog'man,

Bemoru furqatingmanu, zohirda sog'man.

deb boshlanuvchi g'azali bilan musiqaga solmagan bo'lsa kerak. Negaki ilgari bu g'azalni O'zbekiston xalq artistlari Komiljon Otaniyozov va Tavakkal Qodirovlar tomonidan boshqa ohang bilan ijro etib kelingan. Orifxon Hotamov mana shu ufor yo'lidagi ashulani maqomchilarga o'rgatib yuksak saviyada ijro etilishiga sabab bo'ldi. Bu o'lmas asarga yoshlarimiz uchun maqom san'atini sevuvchi insonlar uchun dasturulamal bo'lib xizmat qilishiga ishonamiz.

Ishqingda zor o'ldimu, g'amgin dimog'man,

Bemoru furqatingmanu, zoxirda sog'man.

Aqlu hushim sening bilan, o'zdin yiroqman,
Ko'rsat yuzingni tolibi nuri charog'man.
Hajringda dardu g'am bilan, hasratda dog'man,

O'ldim jamoling shavqidan ,darding ololmadim,
Boshingdan ey sanam nega, man o'rgilolmadim.
Bir lahza ishrat uyida majlis qurolmadim .
La'li labingni qandini, bir dam so'rolmadim
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

Zolim falak jafolara soldi mani netay,
Qandoq g'amingni siynada eldan nihon tutay ,
Sabru qarorim qolmadi ey jon nechun yetay,
Majnuni benavo kabi yo bosh olib ketay,
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

Ko'rdim yuzingni qolmadi bir zarra toqatim,
Tun kechalarda yo'q mani bir dam halovatim,
Zahr o'ldi shakkarog'zima ketdi tarovatim,
Bilmas kishi g'aming bilan chekkan nadomatim,
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

O'lsam edim visolingga parvonadek kuyib,
Jon bersam erdi boshimni ostonangga qo'yib,
Maxmurligimda bodai vasling ila to'yib,
Noqisligimda ko'rsam ey tiyri balo qo'yib,
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man.

Ashulaga Orifxon akadan avval ham ko'pchilik san'at
namoyondalari tomonidan murojaat etilgan edi. Jumladan yuqorida

aytib o'tkanimizdek mohir kamonchi, bastakor, O'zbekiston xalq artisti G'ulomjon Xojiqulov "Yuzingni ko'rsatib avval o'zingga bandalar qilding," g'azali bilan kuylagan bo'lsalar,

O'zbekiston xalq artisti Karim Mo'minov esa Qo'shilsin bu muxammaslar bazm ichra savti gulyora matlasi bilan boshlanuvchi g'azali asosida ijro etgan edilar. Aka-uka Shojalilovlar va So'fixonovlar tomonidan ham "Izlarman" radif bilan aytilgan. Biroq, shu paytgacha Giryaga solingan g'azallarning ichki ma'nolari, falsafalari Orifxon akani qoniqtirmaganligi uchun Ogahiy qalamiga mansub "Yolg'iz" radifli g'azaliga ustoz tomonidan murojaat qilingan. Qaysidir ma'noda Orifxon aka o'z maqsadiga erishdi deb ayta olamiz. Quyida ushbu ashulaning matnini keltirib o'tamiz:

Ogahiy muxammasi

Yetib jonimg'a gardun zulmidin yuz ming alam yolg'uz,
Alam chekmakda yetdim jong'a man zoru dajam yolg'uz,
Eshit dodimni emdi, ey shahi sohib karam yolg'uz,
Qo'yubman to taalluq mahbasi ichra qadam yolg'uz,
Yetar har dam havodis shahnasidin ming sitam yolg'uz.

Chehib har lahza bekaslik g'amini joni afgorim,
O'luklardek yotib baytul-hazanda jismi bemorim,
Eshitmas bir kishi har shom chekkan nolai zorim,
Na bor bir yori g'amxorim, na dildori vafodorim,
yetushsa dahrdin chekkum agar yuz bor g'am yolg'uz.

Adamdin to kelib qildim bu motam xonani maskan,
Qolib g'am ostida bo'ldi ishim o'z holima shevan,
Ko'ngul mahzunu, jon g'amginu, tan bemoru, til alkan,
Agar bu ersa yolg'uzlik g'amikim man chekibdurman,
Ilohi, bo'lmasun olam aro kufr ahli ham yolg'uz.

Muhammad Rizo Ogahiy XIX asrning Alisher Navoiysi edi. U ijod, tafakkur va ijtimoiy faoliyatda Navoiyga o'xshardi. Xiva xonlari huzurida tog'asi, mashhur adib Shermuhammad Munisdan so'ng xonlik mirobi (hozirgi qishloq va suv xo'jaligi vaziri) bo'lgan. O'ziga to'q xonadon vakili edi. Bularni ustoz Orifxon Hotamov yaxshi bilardi, avvalo ustoz Ogahiyning bu dunyo va ular mashaqqatlaridan nolib yozilgan muxammasini "Girya-1" ashulasi sifatida tanlagan. Nega? Bu savolga ashulani irfoniy talqin qilish bilan javob berish mumkin.

"Girya" ashulasi bilan mashhur bo'lgan Zavqiy, Qoriy, Haziniy va Noqislarning asarlarida bevosita ilohiy ishq g'ami tarannum etiladi, lekin Ogahiy asarida dunyo mashaqqatlaridan g'am chekish tasvirlangan. Unga ko'ra, Ogahiy (lirik qahramon) bu dunyoda yolg'iz, uning "Na bir yori g'amxori va na dindori vafodori bor". Bunday holatda inson hayotdan to'yib ketadi, shu sababli Ogahiy bunday "yolg'izlikni kufr ahliga ham" ravo ko'rmaydi.

Savol tug'iladi: o'ziga to'q xonadon vakili bo'lgan Ogahiy nima uchun dunyodan noliydi? Irfon falsafasida⁸ "dunyo"- moddiy olam, tariqat pardasi, ya'ni Inson ruhining o'z asliyatini mutloq Ruh bilan munosabatini to'sib turadi. Chunki inson ruhi o'z asli mutloq Ruhdan oziq oladi. Shu ma'noda muxammasdagi "gardun", "havodis shaxnasi" (hoyu-havaslar makoni), "baytul hazan (g'am uyi) "dahr" va "motamxona" -bu dunyo, unda yashash yolg'izlik hisoblanadi va u g'am beradi. Biroq, bu o'rinda "g'am" ("alam")ning ma'nosi bo'lib, u inson ruhini ulg'aytiradi.

E'tibor bering:

Yetib jonimg'a gardun zulmidin yuz ming alam yolg'uz,

Alam chekmakda yetdim jong'a man zoru dajam yolg'uz,

Inson ruhi tanada vaqtida jonga aylanadi va tanadin tashqarida Ruh hisoblanadi. Shu sababli Ogahiy deydi:

Chekib har lahza bekaslik g'amini joni afgorim,

O'luklardek yotib baytul-hazanda jismi bemorim.

Ruh o'z aslini qo'llaganda tana (vujud) o'likka aylanadi. Avvalo, Ruh (jon) uchun tana ham kerak. Shu sababli Ogahiy "Shohi sohib"ga, ya'ni Allohga "bu dunyodagi yolg'izlikdan qutqarishi"ni so'rab nola qiladi. Inson qachon o'zini yolg'iz his qiladi? Bunga uch narsa sabab bo'ladi:

1) Ruh o'z aslini sog'inganida; 2) Insonni tushunadigan biron do'st bo'lmaganida; 3) Sevikli Yor bo'lmasa. Bu uch toifa insonga ruhiy taskin beradi, agar ular bo'lmasa kishi o'zini yolg'iz his etadi. Shu ma'noda Ogahiy hazratlari deganidek: Ko'ngil mahzun, jon-g'amgin, tan – bemor, til – alkon bo'ladi.

Shu sababli bu asar "Girya-1" ashulasi sifatida tanlangan. Girya – insonning o'z g'am-anduhi bilan ichikib yig'lashi, e'tibor berilsa, ustoz Orifxon Hotamov eng yaxshi asarlardan birini ashula sifatida tanlagan.

U kishi irfon falsafasidan xabardor orif san'atkor edi. Ashulaning avj nuqtasi quyidagi ikki bayt hisoblanadi:

1) Na bor bir yori g'amxorim, na dildori vafodorum,
Yetushsa dahrdin chekkum agar yuz bor g'am
yolg'uz.

2) Agar bu ersa yolg'uzlik g'amikim man
chekibdurman,

Ilohi, bo'lmasun olam aro kufr ahli ham yolg'uz.

Bu nuqtalar bor imkoniyat doirasida, baland pardalarda kuylanishi kerak. Ogahiyning giryasi va gumanizmi shundaki, u bu dunyoda yolg'izlikni yomonlarga ham ravo ko'rmaydi. Aynan shu nuqtalar ustoz Orifxon Hotamovni to'lqinantirgan

Shashmaqom hamisha o'zbek-tojik O'rta Osiyo xalqlari mulki deb e'lon qilingan. Shoshmaqom tarkibiga kiruvchi "Segoh" maqomi ustozlar va o'rta. musiqashunos olimlarimiz risolalarida yozilishiga qaraganda u "Hijron maqomi" deb qabul qilingan. "Hijron maqomi" qaysi ma'noda? Ya'ni o'sha hazrat "Odam Ato behishtdan quvilib, Momo havo onamiz bilan yer yuzini ikki joyiga tushirilgani. Biri Tarannum diyoriga, biri Jiddaga tushirilganligi va bular to'rt yuz yil davomida bir-birlarini axtarib yurgan paytlarida Odam ato Momo havo onamizning ishqlarida yig'lab nola qilib kuylaganliklari va shu

kuyni natijasida "Segoh" maqomi kelib chiqqan degan ba'zi bir afsona va rivoyatlar bor.

Komilov Najmiddin. Tasavvuf. – T.: «O'zbekiston». 2010.12-bet. Barcha ramzlar shu adabiyotdan olindi ("Segoh"- uch tarona demakdir.) Endi "Segoh"ni o'zi ham haqiqatda insonni chuqur o'yg'a toldirib, dunyo to'g'risida, hayot to'g'risida, inson to'g'risida, tarixiy tamaddun to'g'risida falsafiy mushohadaga chorlovchi ulug' maqom hisoblanadi. "Segoh"ni Buxoroda aytilgan variantlari bor. Ya'ni o'sha paytlarda Abdurauf Fitrat, Ota jalol Nosirov hamda professor V.A.Uspenskiylar bilan notaga olgan variantlari bor. Undan ham o'zgacha ijro namunalari mavjud. Keyin ustozlardan (Domla Halim Ibodov, Hoji Abdulaziz Abdurasulov kabilardan) mukammal o'rgangandan so'ng Yunus Rajabiy tomonidan maqomchilar ansambliga o'rgatilib Borux Zirkiev ishtirokida buni gramplastinkaga Hazrat Alisher Navoiy g'azali bilan yozildi.

Maqomning bir xususiyati borki, har bir o'lka o'ziga xos koloritga, musiqiy tembri va shu vohagagina xos xususiyatga moslab ijro etishlik hollari mavjud. Misol uchun, Tojikistonda "Sarahbori Segoh"ni Boboqul Fayzullaev, Fazliddin Shahobov, Shonazar Soxibovlar Xofizning go'zal bir g'azali bilan chiroyli qilib ijro etishdi. Orifxon Hotamov ushbu variantning ohangini eshitib, bu variantni maqomchilar ham o'rganib boyitsin, degan ma'noda Maqomdan chekinilmagan holatda bizga o'rgatdilar. Bunga Hazrat Navoiyning ushbu chiroyli g'azali tanlandi.

Ne ul quloqg'a yetar arzi hol, ado qilsam,

Ne ul ko'ngulga yoqar, naqdi jon fido qilsam.

Bu ham chiroyli tarzda o'rgatildi. Unda segohga xos shiralar, namudlar bilan boyitilib aytiladi. Giryashulasi bevosita "Sarahbori Segoh"ni ladlaridan kelib chiqqan, tug'ilgan. Sol minor tonalligida. (si bemol, mi bemol) Diapazoni 1-oktava do dan 3-oktava si gacha. Endi Segohning qadimiy nusxasiga e'tiborimizni qaratadigan bo'lsak bu "Busalik" maqomi (tariqatdagi odamni "solik" deyiladi) Abusolik solihlarni otasi, tasavvuf yo'lidagi odamlarning otasi degan ma'noda qaraladi. "Busalik" maqomi mana shu Segoh ladini beradi. Bu narsa u zamonlardan bizga chuqur yozma ma'lumotlarda

bo'lmaganligi bois ustozlarimizning qarashlari bilan cheklanib buni mana shunday deb atashga qaror qildik.

“Saraxbori segoh” ashulasing talqini

Alisher Navoiy (1441-1501) asarlari bilan o'ziga xos ashulalar ijro etib kelinmoqda. Ulardan biri “Saraxbori segoh” ashulasidir. Ashulaning boshlanishiga e'tibor bering:

Ne ul quloqqa yetar arzi hol, ado qilsam,

Ne ul ko'ngulga yoqar, naqdi jon fido qilsam.

Bu o'rinda “quloqqa yetgan” sado Navoiy nazdida Yor sadosi. Navoiy kabi mutafakkirlar ahli fikricha Mutlaq Yorning “quloqqa yetadigan” sadosi ishq nuridir, u har lahzada inson ongiga quyilib turadi. “Ko'ngilga yoqqan” narsa Vasl va'dasi, shu sababli bu va'da uchun, “inson jonni fido qilsa” arziydi. Mazkur bayt ashulaning avj nuqtasi hisoblanadi va shu sababli u kuylanganda avj pardadan boshlashga to'g'ri keladi.

Ko'ngul shigofig'a, ul ko'yi tufrog'i qonikim,

Bu hushki dardu ila, zaxmima davo qilsam.

“Ko'ngul shikofi”- hijrondan jarohatlangan ko'ngul, “ko'y” – shu jarohatli ko'ngulga boriladigan yo'l, “xushkdoru” esa Ko'nguldagi Mutlaq Yor nuri. Shu sababli, “hijrondagi jarohatlangan ko'ngul zaxmiga Ishq tufayli anglangan Ko'nguldagi Mutlaq Yor nuri davo bo'ladi”

Kerak quyosh dirami tanga bo'lsa bayona,

Chu Yusufimni ikki dahriga baho qilsam.

“Quyosh dirami” - Mutlaq Yor jamolining bahosi, “ikki dahr” – bu va u dunyo. Baytning ma'nosi: “Mutlaq Yor jamoli bebahodir, uning bahosiga bu dunyo va u dunyoning birlikdagi bahosi ham yetmaydi”. Bu bilan Oshiq o'z vafodorligini ifodalagan.

Fig'onki ishq chekar, bog'lab ani bo'ynimg'a.

Nechaki zuxdivora pardasin rido qilsam.

“Fig'on” – hijronning oniy ko'rinishi, “zuhdu vora” - Mutlaq Yorga nolayu- iltijo. Baytning ma'nosi: “Yor ishq shu qadar bizni fig'onga soldiki, nolayu –iltijolarimizdan Uni tasavvur qilavering” bunda Ishq ahli uchun o'zga ta'nayu dashnomlari ahamiyatga ega

emasligi, aksincha, ular ta'nayu dashnom beruvchilarni ishqsizlar deb atashlari ifodalangan.

Ko'zim'ga dahrini, har lahza tiyraroq aylar,

Savodi holingga har necha, ko'z qaro qilsam.

Bu o'rinda "dahr" – zamon, "Savodi xon" – Ishq vositasida anglanadigan chuqur ma'rifat, "ko'zni qaro qilish" esa dunyoviy va nafsoniy lazzatlardan ko'zni yumish. Shu sababli Mutlaq Yor ishqijon va azoblar vositasida insonga o'zligini anglatadi.

Ishim chu xonaqo, sharhi bila tuzalmadi kash,

Ki emdi maykada pirig'a iltijo qilsam.

Ushbu o'rinda, "xonaqo shayxi" nasihatgo'y kishilar ramzi, "paykada piri" esa ishq ma'rifatidan ta'lim beruvchi komil insonlar. Shu ma'noda ishq sirlari to'g'risida ishqqa muhtalo bo'lib, yetuklikka yetganlardan saboq olinishi kerak.

Navoiyo, chu sabo hamnafasdur ul gulg'a,

Ne bo'ldi - sarsari ohimni gar sabo qilsam.

"Sabo" – tong shamoli bo'lib, u Ruh (Mutlaq Yor) bilan hamisha hamnafas, "sarsari oh" – Oshiqning Ko'nglidan otilib chiqayotgan to'fon. Demak, "chinakam Oshiq hijron tufayli Ko'nglida paydo bo'ladigan to'liqindek ohu- nolalarni Mutlaq Yor sabosi, ya'ni bir kun kelib Visolga yetish darakchisi deb bilishi" kerak. Ajoyib xulosa!

Alisher Navoiy mazkur g'azalida ham o'ziga xos bo'lgan uslubga asosan juda teran ma'noni ifodalagan. Shu sababli ustoz Orifxon Hotamov uni ashulaga aylantirgan.

Shinavandalar, adabiyot va san'at muxlislariga maxfiy emaski Zahiriddin Muhammad Boburni juda ko'p ham sodda, ham chuqur mazmunli g'azallari Shashmaqom, Farg'ona –Toshkent maqomlari va o'nlab xalq bastakorlari tomonidan bastalangan kuylarga solib aytilgan. Lekin Boburning:

G'ofil o'lma ey soqiy, gul chog'in g'animat tut,

Vaqt aysh erur boqiy ol chog'ir ketur bon tut. Deb aytiluvchi chuqur falsafaga ega bo'lgan g'azalini Orifxon akani nazariga tushishi Orifxon akaning bizningcha, tasavvuf falsafasi, shoirlarimizni ayniqsa, o'zbek shariyatdagi tasavvufiy yo'nalishlarni

juda chuqur ilg'ay olganliklarining bir belgisi. Ana shu sababli u kishi ushbu g'azaldagi falsafiy mazmunga asosli ravishdagi kuyni bastalay olgan. Va ijrochisini ham to'g'ri topganlar. Bu ijrochi O'zbekiston xalq artisti Saodatxonim Qobulova bo'lib, uning ovozidagi kenglik, o'ta chuqur falsafiy ohanglar, rang hamda dard Boburning "G'ofil o'lmam ey soqiy, gul chog'in g'animat tut", degan g'azaliga mos kelishini avvaldan tasavvur qilib, ko'nglidan o'tkazib xalqqa taqdim etgan. Shu bois ashula tez orada o'zining muxlislarini topdi. Bu asar xozirgacha taniqli san'atkorlarimiz tomonidan va yoshlar tomonidan juda sevib kuylanadi, xalqimiz tomonidan sevib eshitiladi.

Orifxon Hotamovning Lutfiy g'azaliga tanovar usulida bastalagan "Firoqingizdan" nomli ashulasi o'z davrida xalqimiz o'rtasida ommalashib ketgan va hozir ham yoshlarimiz tomonidan sevib kuylanadi. Nega shunday?..Chunki, "Malik ul kalom" degan yuksak unvonga ega Lutfiy xazratlari ijodiga murojaat etishi va uning "Firoqingizdan" deb nomlangan g'azalni ichki mazmunlarini, tasavvufiy ma'nodagi ishqiy kechinmalarini ilg'ab olish har qanday bastakorning ham qo'lidan kelavermaydigan ish. Orifhon akaning zukkoligi, nuktadonligi shundaki, u g'azal ichidagi ma'nolarni ifodalay oladigan darajadagi kuyni bastalay oldi. Natijada yaratilgan ashula umrboqiy asarlar silsilasiga kirib haligacha xalqimiz tomonidan sevib, tinglanmoqda.

Orifhon akaning Furqat g'azaliga "Bo'yingdan o'rgilay ey sarvi qomat" deb boshlanuvchi sodda ravon bastalangan ashulasi, mumtoz musiqalaridan foydalanganligi tufayli bu asarni haligacha xalqimiz sevib tinglaydi. Albatta bastakorning yutug'i yaratgan asarlari xalq o'rtasida yashashi, xalq mulkiga aylanishida. Orifhon aka xalqchil san'atkor bo'lganliklari, ustozlar ta'limi, tarbiyasini juda chuqur egallaganliklari, shuningdek yuksak iqtidorni unumli ishlata bilganliklari uchun xalqchil, chiroyli asarlar yarata olgan.

Orifhon akaning Fuzuliy ijodiga bo'lgan munosabati ham diqqatga sazovor. Ustoz san'atkor Fuzuliyning "Bilmas" radifli g'azalini o'ziga xos bir navo ladida ishlagan. Fuzuliy o'rta asr shoirlari orasida muhim o'rin tutuvchi shoir. U yaqin va o'rta Sharq xalqlarini sevimli shoiri hisoblanadi. Sababi Fuzuliy asarlari tili ravon. O'rta asrlardan boshlab Fuzuliy uslubini davom ettirish

uchun Qo'qon adabiy muhitida ham ko'plab urinishlar bo'lgan. Masalan Nodirabegim, Madalixon, Zavqiy, Gulxaniy kabi ijodkorlar Fuzuliyning o'zlariga ustoz sanab fuzuliyiyona g'azallar yozishga intilishgan. Orifhon Hotamovdek hassos bastakor ham buni o'z vaqtida ilg'ab, Fuzuliy g'azallariga bastalagan ashulalarida maqom yo'nalishlariga xos ijrolarni amalga oshirgan. Masalan, "Bilmas" ashulasi keng xalq ommasiga mo'ljallanmagan. Bu asar asosan san'at ahli tomonidan qadrlanadigan yoqimli bir ashuladir.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlarga kichik bir xulosa qilib, shuni qayd etish mumkinki, o'zbek milliy musiqasi, ayniqsa, bastakorlik ijodiyoti nihoyatda boy va qadimiydir. Biz mazkur o'quv qo'llanmada birgina ustoz san'atkor, mohir bastakor, hofiz va sozanda Orifxon Hotamov ijodiga mansub eng sara, shinavandalar qalbidan o'rin olgan, barchamizning ongu shuurimizga singib ketgan mashhur ashulalarni baholi qudrat tahlil etishga urindik. Natijada ustozimizning adabiy matn tanlashda juda sinchkov bo'lganliklarini guvohi bo'ldik. Orifxon Hotamov adabiyotning aruz tizimini, mumtoz shoirlar ijodiyotini, tasavvuf ilmini, g'azallarning ma'no olamini etuk mutaxassis sifatida zargarona anglaganliklari natijasi o'laroq "Xoh inon, xoh inonma", Qaro bo'libdur", "Yor o'tdimu?", "Dog'man", "G'ofil o'lma" kabi durdona namunalar dunyoga kelgan.

Muhtaram Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoev tashabbusi bilan ma'naviyatga, madaniyat, ilmu ma'rifat, ayniqsa, milliy mumtoz musiqamizga e'tibor yanada kuchaydi. 17-noyabr, 2017 yil "Maqom san'atini yanada rivojlantirish chora- tadbirlari" to'g'risidagi qarorga imzo qo'yishlari biz kabi mutaxassislar zimmasiga yanada kuchliroq mas'uliyat yukladi. Oldimizda hali qilishimiz zarur va muqarrar bo'lgan vazifalar talaygina. Milliy maqomlarimiz, ustoz bastakorlarimiz yaratib ketgan o'lmas asarlarni o'rganib, hali nota yozuviga tushirilmaganlarini notaga olib, zamonaviy ovoz yozish studiyalarida disklarga muhrlab, o'sib kelayotgan yosh avlodga o'rgatib, mumtoz musiqamizni keng ommaga targ'ib etish, kelgusi rejalarimizdan o'rin olgan.

MUSIQIY ASARLAR

Mahbubi dil

The musical score for "Mahbubi dil" is written on ten staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The score is organized into several sections, each labeled with an instrument or ensemble name above the staff.

- Staff 1:** Labeled "Chang" above the staff. It begins with a dynamic marking of *mf* and ends with a *p* marking.
- Staff 2:** Labeled "ansambl" above the staff. It begins with a dynamic marking of *mf*.
- Staff 3:** Continues the musical notation.
- Staff 4:** Continues the musical notation.
- Staff 5:** Continues the musical notation.
- Staff 6:** Continues the musical notation.
- Staff 7:** Labeled "G'wak" above the staff. It begins with a dynamic marking of *mf* and ends with a *f* marking.
- Staff 8:** Continues the musical notation.
- Staff 9:** Labeled "Nay" above the staff. It begins with a dynamic marking of *mf* and ends with a *mf* marking.
- Staff 10:** Continues the musical notation.
- Staff 11:** Labeled "Ansambl" above the staff. It begins with a dynamic marking of *mf*.

BO'LMISH

A.Navoiy g'azali

M.M. ♩ = 100

mf Bi-zing shay - do__

mf ko'n- gul_ be- cho - ra bo' - l- mi sha - y

Ma- lo - mat_ dash - ti- da__ ov - vo - ra bo' - l - mi sha

y An- ga__ bas - kim_ yo- g'ar_ tosh_ us -

-ti- ga__ to - sh Ta-ni- da yo - ra uz - ra yo -

-ra bo' - l - mi sha - y Ta-ni - da__ yo -

-ra uz - ra yo - ra bo' - l - mi sha - y U- rar - da dam -

f ba- dam_ xo-ro - g'a bo - shi- ne - y So'n- ga- k- la - r a - n-

da po - ra - po - ra bo' - l - mi- shay

So'n-ga-k-la-r a - n - da po - ra - po - ra bo' - l - mi-sha - ay

Ba-lo to - g'i - a-ro yot-qon - da be - mo

Xi ra - d sin - jo - bi xo - ro xo -

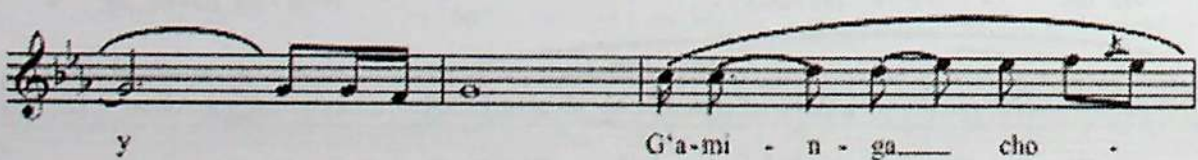
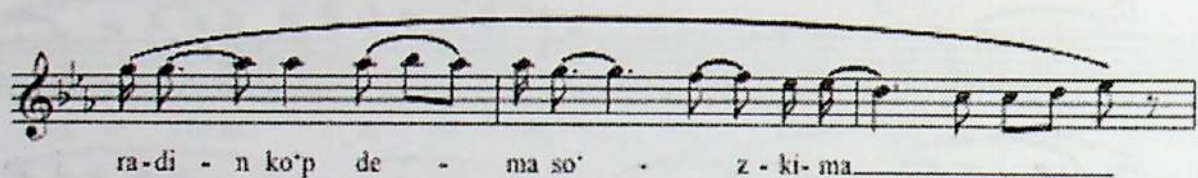
ra bo' - l - mi sh(ay) - Qa-ro qil - di ne- chuk-kim ro' -

-z- g'o - ri- me - y A-ni-ng ha - m ro' - z - go - ri - qo -

-ra bo' - l - mi sh(ay) - A-ni - ng ha-m ro' -

-z- go - ri qo - ra bo' - l - mi-sha - y

Qa-da - h xu-r- shi - di qo - ni - kim - g'a-mi - di - n

BO'LMISH

A. Navoiy g'azali.

Bizing shaydo ko'ngul bechora bo'lmish,
Malomat dashtida ovora bo'lmish.

Anga baskim , yog'ar tosh ustiga tosh,
Tanida yora uzra yora bo'lmish.

Urarda dam-badam xorog'a boshin,
So'ngaklar anda pora-pora bo'lmish.

Balo tog'i aro yotqonda bemor,
Xirad sinjobi xoru xora bo'lmish.

Qaro qildi nechukkim, ro'zgorim,
Aning ham ro'zgori qora bo'lmish.

Qadah xurshidi qonikim, g'amidin,
Sirishkim kavkabi sayyora bo'lmish.

Navoiy choradin ko'p dema so'zkim,
G'amingga chorasizlik chora bo'lmish.

QOSHI YOSINMU DEYIN?

A.Navoiy gazali.

M.M. ♩ = 90

Qo-shi
mf

yo - sin - mu de - yin - ko' - zi qa - ro -

-sin-mu mu de - yin

Ko'ng-li- ma har bi - ri

dar - du ba - lo - sin - mu de - yin Ko' - zi qah

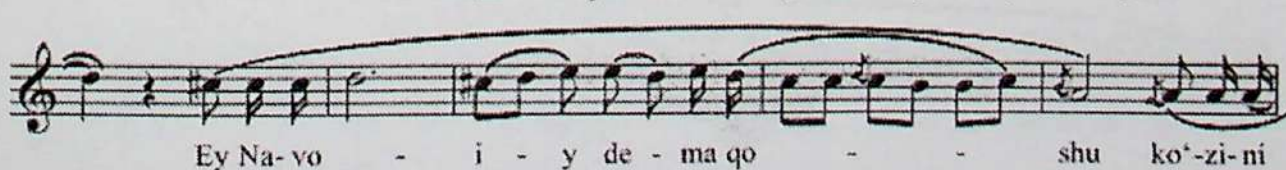
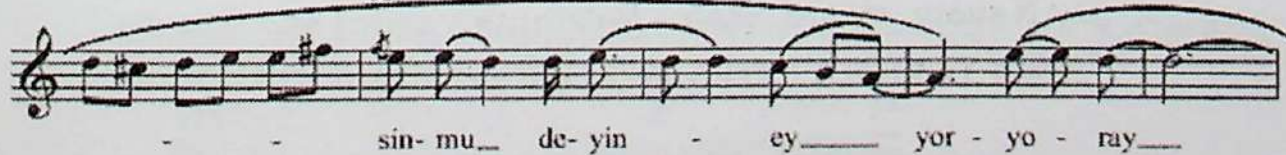
- rin - mu de - yin kip - ri gi za - h -

rin - mu de - yin Bu qu - du ra - t o - ra ru

- x so - ri sa - fo sin - mu de - yin

Ish - qi - da

- r - din - mu de - yi - in haj - ri na - ba - r -

Q O S H I Y O S I N M U D E Y I N ?

A. Navoiy g'azali.

Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin,
Ko'nglima har birining dardu balosinmu deyin.

Ko'zi qahrinmu deyin, kipriki zahrinmu deyin,
Bu qudurat aro ruxsori saposinmu deyin.

Ishq dardinmu deyin, hajri nabardinmu deyin,
Bu qatiq dardlar aro vasli davosinmu deyin.

Charh ranjinmu deyin, dahr shikanjinmu deyin,
Jonima har birining javru jafosinmu deyin.

Ey Navoiy, dema qoshu ko'zining vasfini et,
Qoshi yosinmu deyin, ko'zi qarosinmu deyin.

BO'LUBTUR

M.M. ♩ = 75

A.Navoiy g'azali

The first system of the musical score consists of two staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The bottom staff is in bass clef. The melody is marked with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The lyrics are written below the top staff.

Ko'- zung ne ba-lo - ey qa-ro — bo'- lub - tur

The second system continues the melody. It features a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff.

Kim jon - g'a qa-ro - eu ba-lo — bo'- lub - tur

The third system continues the melody. It features a forte (*f*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff.

Maj-mu - i da-vo — ne dard qil -

The fourth system continues the melody. It features a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff.

di — Dar- ding - ki men- ga — yey —

The fifth system continues the melody. It features a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff. There are first and second endings indicated by bracketed numbers 1 and 2.

da-vo — bo'- lub - tur

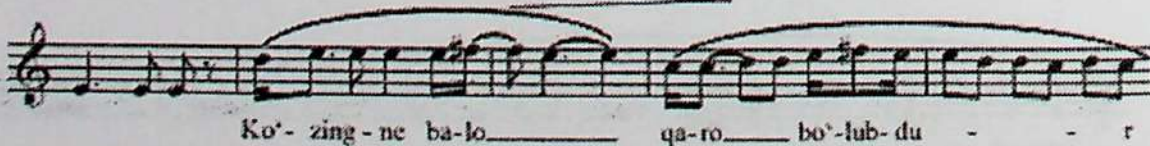
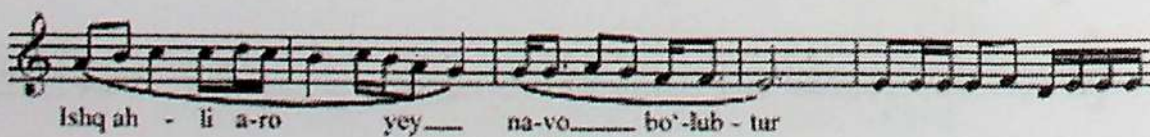
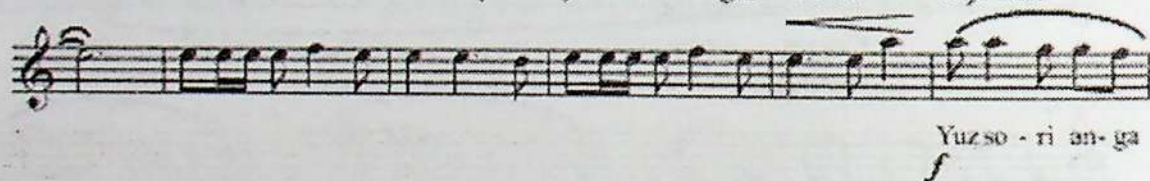
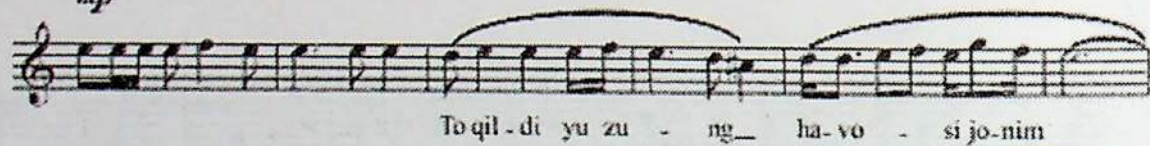
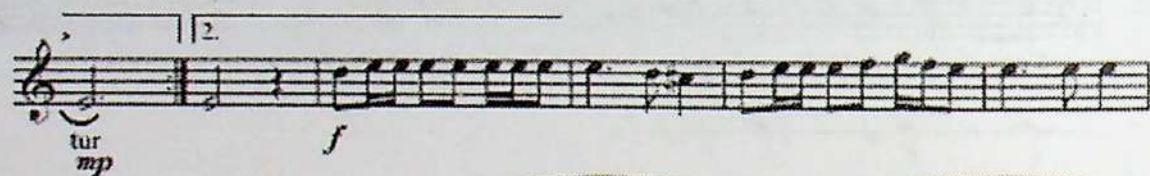
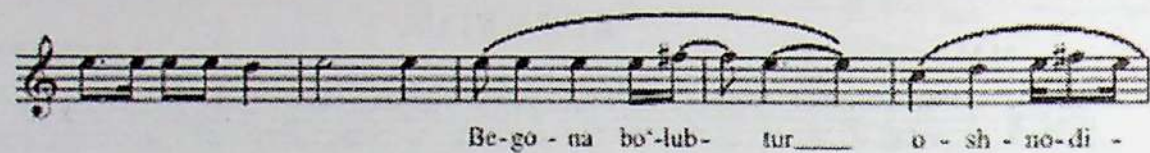
The sixth system continues the melody. It features a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff.

Ishqich - ra a- ning — fi- do - si yuz — jon

The seventh system continues the melody. It features a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The lyrics are written below the top staff.

Har jon - ki sen- ga - yey — fi- do — bo' lu - b - tur

f

BO'LUBTUR

Navoiy g'azali

Ko'zung ne balo qaro bo'lubtur,
Kim, jong'a qaro balo bo'lubtur.

Majmui davo ne dard qildi,
Dardingki, menga davo bo'lubtur.

Ishq ichra aning fidosi yuz jon,
Har jonki, senga fido bo'lubtur.

Begona bo'lubtur oshnodin,
Beshonag'a oshno bo'lubtur.

To qildi yuzung havosi jonim,
Yuz sori anga havo bo'lubtur.

To tuzdi Navoiy oyati ishq,
Ishq ahli aro navo bo'lubtur.

NAYLAYIN

M.M. ♩ = 80

A.Navoiy g'azali

mf

Ko'r gu-zur ag' yo - r yu-z tuh-ma-

at ni-ho-n-ni na - y - la- yin_ Ko'r-gi-zur ag' yo

- r yuz_ tuh-ma - t ni-ho-n - ni_ nay - la- yin_ Yor

kim so'r - may i no - nur_ buba-lo - ni- ya_ nay-la-yin - n

1. Yor 2. Yuz ja-fo - el-da - n che-ki - b bu-kim ja-fo

- ga-r-lik - ka o - ot El a-ro_ pay-do_ qi-lib_ men_ bu ja-fo

1. - ni - ya_ nay-la-yi - n 2. El a-ro

f

Dam-ba-da - m qo - ni - m - ga to - nug' - lik_ be-ru - r ko' z e - ey ko'n-gi -

-1 Bil-mon ul tar-do - ma - ni_

- yu - zi_ qa-ro - ni_ na - y - la-yi - n_

Kim-ki dar - di___ bo'l-sa yo-
mf
 r ay - lar___ da-vo - men yo-r - siz___
 Dard a-ro - o'l- dim, bu dar - di___ be-da vo - ni___ nay-la-yi-
 - n
 Yuz va-fo___ ay-la - b ha-lo - yiq - qa___ ko' rib
f
 - men ming ja-fo___ Ay-la-ma
 y xo-li-q - qa e - em-di il-ti-jo - ni___ nay - la-yi - n
 Ey Na-vo - iy___ chun va-ta - n - da___ birda-me
f
 ___ xush ur-mo- g'i - m Mum-kin er - mas___ ix-ti- yor et-ma-
mf
 y ji-lo - ni ya___ nay-la- yin___
 1. 2. nay-la yin___

NAYLAYIN

*Navoiy
g'azali*

Ko'rguzur ag'yor yuz tuhmat nihoni naylayin,
Yor kim so'rmay inonur, bu baloni naylayin.

Yuz jafo eldin chekib bu kim jafogarlikka ot,
El aro paydo qilib men bu jafoni naylayin.

Damba-dam qonimg'a tonug'luq berur ko'z, ey ko'ngul,
Bilmon ul tardomani yuzi qaroni naylayin.

Kimki dardi bo'lsa yor aylar davo, men yorsiz,
Dard aro o'ldim, bu dardi deb bedavoni naylayin.

Yuz vafo aylab xaloyiqqa, ko'rubmen ming jafo,
Aylamay xoluqqa emdi iltijoni naylayin.

Ey Navoiy, chun vatanda bir dame xush urmog'im,
Mumkin ermas, ixtiyor etmay jiloni naylayin.

FIROQINGIZDAN

M.M. ♩ = 90

Lutfiy g'azali

mf *mf*

Qon bo'-o'l-di ko'n-gu - la - y fi-ro - qin- giz - din

mf Qon bo'-o'l-di ko'n-gu

la - y fi-ro - qin giz - din

Jonkuy - di ham i - sh - ti-yo - o-qing-gi - z - di -

-in

O'q-dek bo'-yu - miz e-gi - l-di- yoy - de-ga

ay Ul fit-na-lik ik-ki to³ - qin- giz - din

Sav bo'l- dijo - ni - *f*

-im va-le da-mo - da - a - am

O't-ga yo-qu- lu-ya

a du-do - qin-giz - din Yo - ra -

- vo - ya - a O't- yo-qu - lu-ya - - -

-du-do - qin-giz - din

Ko'r-samke- rak_ o - yu

ku- un bu lut - si - iz

Soch-ni ko'to - ri-ng - ga - ya-no - qin-giz - di - in

FIROQINGIZDAN

Lutfiy g'azali

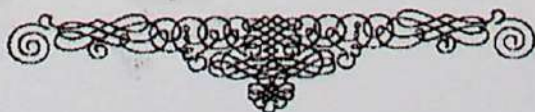
Qon bo'ldi ko'ngul firoqingizdin,
Jon kuydi ham ishtiyoqingizdin.

O'qdek bo'yumiz egildi yodek,
Ul fitnalik ikki toqingizdin.

Suv bo'ldi jonim, vale damo-dam,
O'tqa yoqilu dudoqingizdin.

Ko'rsam kerak oyu kun bulutsiz,
Sochni ko'toring yanoqingizdin.

Bu Lutfiyi xastani so'rungkim,
Bechora o'lar firoqingizdin.

SENSAN SEVARIM (INONMA)

Lutfiy g'azali

M.M. ♩ = 75

mf Sen-san se-va-rim

xo - h i-non xo - h i-non - ma

Sen-san se-va ri - im xo- h i-non xo - h

i non - ma Qon - du - r ji - ga-rim

xo- h i-non xo - h i-non - ma

Hij-ron ke-cha-si char-xi - fa-la - k-ka

e-ta - ar i - mo - - n O-xi - i sa-ha-ri - m

xo- h i-no - n xo - h i-non - ma

Haq o - ni - qi lich - kel-sa - bo shim - g'a e - shi-king

- da nay - yo - ray - Yo'q-dur - gu-za-ri - im xo- h

mf

i non_ xo - h i- non- ma - a
 Yo'q dur_ gu-za-ri - im xo - h i non_ xo - h i- non- ma
 Oy-yu - zi-na ko'z sol -
 -g'a-li_ o'z-ga ki-shi bir - la - an
 Yo'q-du-r na-za-ri - im xo h i - non xo - h
 i non - ma Ishq o' - ti - da Lut-fi - y yu-zi
 ol - tu - n ya-shur - di-ya - - yo-ray Ey si - n - ba-rim
 xo - h i-non xo - h i - non - ma
 Sen-san se-va-ri - m xoh_ i-no - n xo - h i no - n-ma-e-
 ey -yo - ra-y Qon-du - r ji-ga-ri - im xo- h i-no- n
 rit.
 xo - h i - no - on - ma

SENSAN SEVARIM (INONMA)

Lutfiy g'azali

Sensan sevarim xoh inon, xoh inonma,
Qondur jigarim xoh inon, xoh inonma.

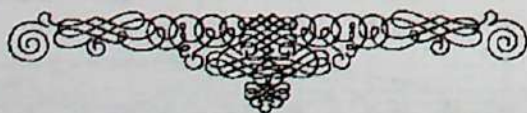
Xijron kechasi charxi falakka etar imon,
Oxi saxarim xoh inon, xoh inonma.

Xaq oni qilich kelsa boshimg'a eshikingdan,
Yo'qdur guzarim xoh inon, xoh inonma.

Oy yuzina ko'z solg'ali o'zga kishi birlan,
Yo'qdur nazarim xoh inon, xoh inonma.

Ishq o'tida Lutfiy yuzi oltun yashurdi,
Ey sinbarim xoh inon, xoh inonma.

Sensan sevarim xoh inon, xoh inonma,
Qondur jigarim xoh inon, xoh inonma.

SENSIZ

M.M. ♩ = 90

Muntis g'azali

mf O-lamman-ga

ta - mag' - dur ey gul - u - zor sen - siz

sol mas kan gul - ga fay - zu - ey say - ri ba - hor

mf sen - siz

1. 2.

Dasht uch - ra gar u - loq - san g'am - din a - jab

e - mas - ki - ma - y qil-mish me-ni fi - ro - qing - ay

de - vo - na - vo - or sen - siz

Hus-ningqu - yo - shija - no qil-g'ay - mu yo - narav - shan

Kim tiy - ra - dur che - kar - di - na ko'z i - in - ti - zo -

1. 2.

-or sen - si - iz

Yuz dar - du g'am bo - shim - da ming kul - fa - tu

a - lam ham

Le - kinko'n - gu - l - da - g'i o't yuz on - cha bor

sen - siz

No - lam u - ni - g'a ra - hm e - et

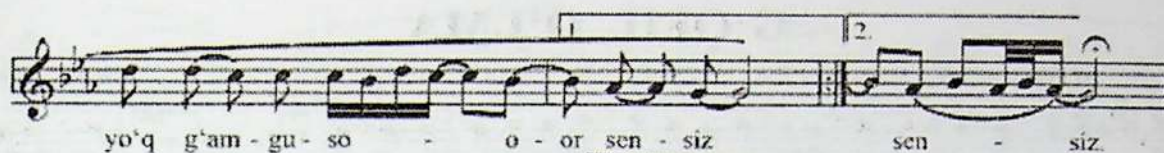
ash - kim - din ay -
rit.

- la - gil va - hm Bu kim ik - kov ja - hon - da - e - ey

qo'y - mas ma - dor sen - siz

Mu - nis fi - ro - qing ich - ra be - kas qo - lu - b du ran - doq

Kim dar - du ga'm - dan o'z - ga - e - ey

S E N S I Z

Munis g'azali

Olam manga tamug'dir, ey gul uzor sensiz,
Solmas ko'ngulga fayzi sayr bahor sensiz.

Dasht ichra gar uloqsam g'amdin ajab emaskim,
Qilmish meni firoqing devonavor sensiz.

Husning quyoshi jono, qilgaymu yona ravshan,
Kim tiyradur chekardin ko'z intizor sensiz.

Yuz dardu g'am boshimda, ming kulfatu a'lam ham,
Lekin ko'nguldagi o't, yuz oncha bor sensiz.

Nolam uniga rahm et, ashkimdin aylagil vahm,
Bukim ikov jahonda qo'ymas mador sensiz.

Munis firoqing ichra, bekas qolubdur andoq,
Kim dardu g'amdin o'zga yo'q g'amgusor sensiz.

G'OFIL O'LMA

M.M. ♩ = 90

Bobur g'azali

mf

G'o-filo'l - ma... ey so - qi-

y gulcho-g'i - n g'a-ni - - mat-tu - t

G'o-fil o'l - ma... ey so - qi - y gulcho-g'i - n g'a-ni -

- mat-tu - t Vaq-ti aysh_ e - ru - r bo-

qi-y - ya... ol cho- g'ar_ ke-tu - - r bot tu - t

f Bu na-si - ha-tim ong-la

ne bo' lu - r ki-shi... yong-la... *mf* Ne bo'-lu - r e-ka

- ntong - la... ya... senbu-ku - n g'a-ni - - mat-tu-

t

f G'o-filo' - l- ma_ dav-lat - ga... o'z-niso - l- ma_ kul-fa - ga_

Ba-jo bo'-l - r
ff

al-bat - ta - ye _____ dav-lat i - s - ta _____ him-ma-t tu - t _____

Xush-tu - ru - r vi - so-li _____ yo - - - - r an-da bo'

I - ma sa _____ day-yo - r Bo'l-sava - s - l be - ag' - yo -
mf

- r dav-la - tu _____ sa-o - - - dat-tu - t

G'amchi - ri-ki _____ be-ha-d-du - r cho-ra-si _____ bu-du *ff* -
f

- r Bo-bu - r Bo-da-ni _____ ko'- ma - k kel - tu - ra - y Jom-ni
mf

hi- mo - - - yat-tu - t Bo-da-ni _____ ko'- ma

k kel - tu - ra - - - y Jom - ni

hi- mo - - - yat tu - t

G' O F I L O' L M A

Bobur g'azali

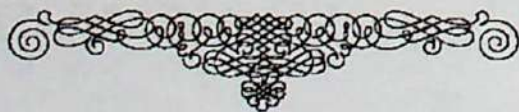
G'ofil o'lma ey soqiy, gul chog'in g'animat tut,
Vahti aysh erur boqiy ol chog'ir ketur bot tut.

Bu nasihatim onгла, ne bo'lur kishi yongla
Ne bo'lur ekan tongla, sen bukun g'animat tut.

G'ofil o'lma davlatga, o'zni solma kulfatga,
Bajo bulur albatta ,davlat ista himmat tut.

Xushturur visoli yor anda bo'lmasa dayyor,
Bo'lsa vasl be ag'yor, davlatu saodat tut.

G'am chiriki behaddur, chorasi budur, Bobir,
Bodani ko'mak keltur, yorni himoyat tut.

BILMAS

M.M. ♩ = 100

Fuzuliy g'azali

Fi-g'on-kim bag'ri mi - ng
mf

mf

ul lo - la ru - x qo - nay o'l-di-g'i - n bil - ma - s

Ji-gar par - ko - la - si - n dan do - g'pi - n ho - ney o'l-di - n

bil - ma - s

Ha - bi - bim ko'ng - li - mi jam ay - la - ma - s rux - so - ri - da - v -

rin - da Ma - gar zul - fi ka - bi ho - li - m pa - ri -

sho - n o'l-di-g'i - n bil - ma - s

Go' zal - lar dav - la - ti vas - li

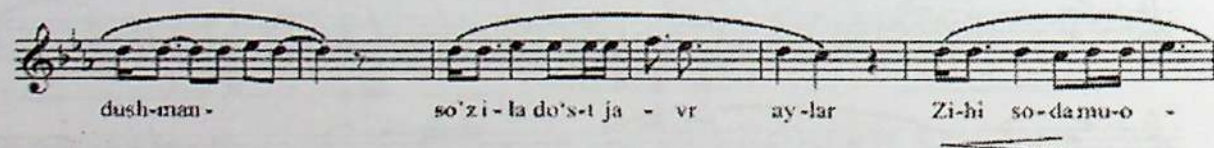
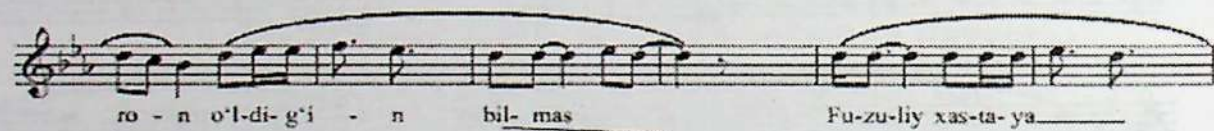
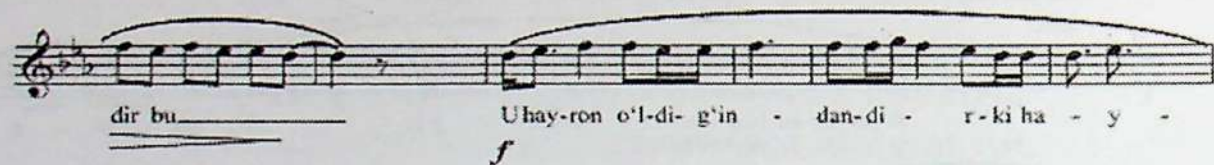
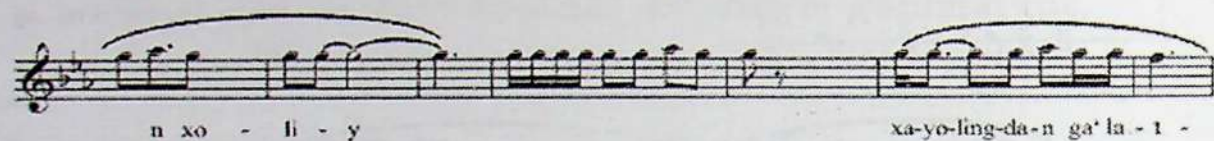
bo' lar mag' rur i - lan o - shiq

Ni - sho - ti vas - li - da - n an - du - hi hi - j - ro - n o'l-di-g'i - n bil - mas

Di - li sad - po - ra - da - n be - do - di ka

- s - mas g'am - za - mas - ti - ng Nag'o - fi - l pod sho - h

f

B I L M A S

Fuzuliy g'azali

Fig'onkim, bag'riming ul lolarux, qon o'ldig'in bilmas,
Jigar parkolasinda dog' pinhon o'ldug'in bilmas.

Habibim ko'nglimi jam' aylamas ruxsori davrinda,
Magar zulfi kibi holim parishon o'ldig'in bilmas.

Qilur taqsir etib bir lutf hardim ko'nglum olmoqda,
Vafo rasmin sonur dushvor, oson o'ldig'in bilmas.

Go'zallar davlati vasli ilan mag'rur o'lon oshiq,
Nishoti vaslda anduhi hijron o'ldig'in bilmas.

Dili sadporadan bedodi kasma g'amzai masting
Na g'ofil podishahdir, mulk vayron o'ldig'in bilmas.

Sonur zohid o'zin xoliy xayolingdan, g'alatdir bu,
U hayron o'ldug'indandirki, hayron o'ldig'in
bilmas.

Fuzuliy xastaya dushman so'zi-la do'st javr aylar,
Zihi soda muoriz, qavli bo'hton o'ldig'in bilmas.

DOG'MAN

M.M. ♩ = 100

Noqis g'azali

mf

Ish-qing-da zo - r o'l - di - mu__

g'am - gin__ dim - og' - ma - n__ Be-mo - ru fu - r - qa - ti - ng - ma - nu__

zo - hi - r - da__ so - g' ma - n

Aq - lu hu - shi - m so - ni - ng bi - lan o'z - di - n yi - ro - q - ma - n__

— Ko'r - sat yu - zing - ni - to - li - bi__ nu - ri cha - ro - g' - ma - n

Haj - ring - da dar - du - g'am bi - lan__ has - rat - da do - g' - man

O'l - dim ja - mo - li - ng__ shav - qi - din dar - di - ng o - lo - l - ma - dim

Bo - shing - dan ey__ sa - nam ne - ga men o'r - gi - lo - l - ma - dim

Bir lah-zaish-ra - t u -yí da__

maj- lis__ qu-rol - ma di - m La`li la bing - ni qan - di - ni bir-dam

so`ral - ma-dim Haj-ring - da dar - du - g'am bi-lan has-rat -

da dog'-man Haj-ring - da dar - du - g'am bi-lan has-rat -

da dog'-man

Zol-lim fa-lak ja-fo - la-ra
mf

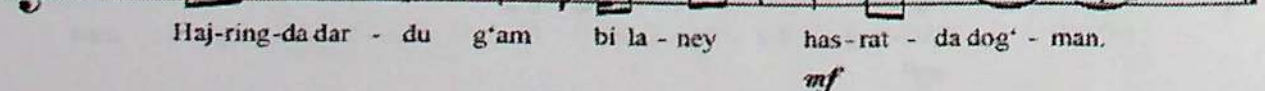
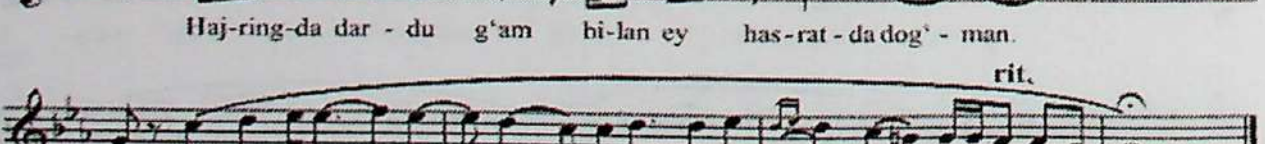
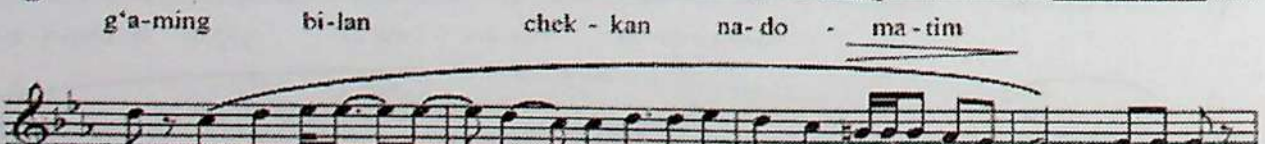
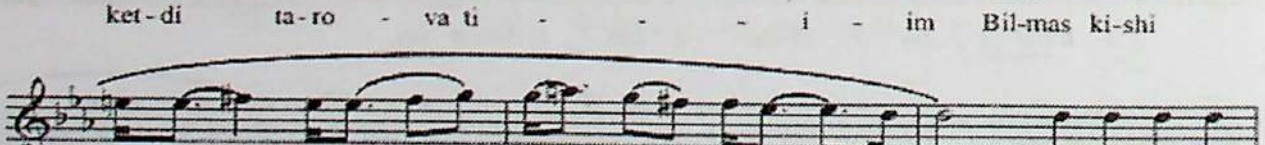
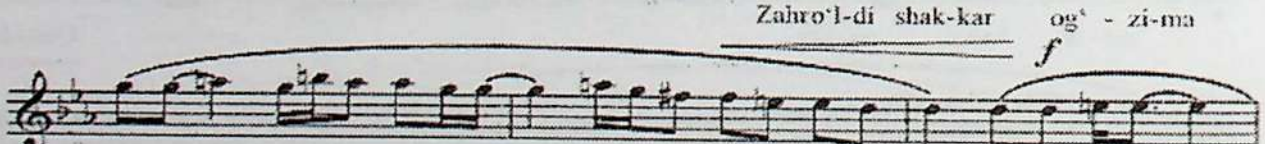
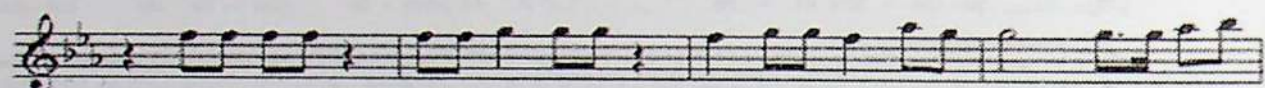
sol - di ma-ni ne - tay Qan-doq

g'a- ming-ni siy - na-da el-dan ni-hon tu-tay

Sab-ru qa-ro - rim qol - ma-di ey-jon ne chu-n e-ta

- ay Maj-nu-ni be - na-vo ka-bi yo bosh o-lib ke

tay Haj-ring-da dar - du - g'am bi la - n has-rat-da- dog' - man
mf

D O G ' M A N

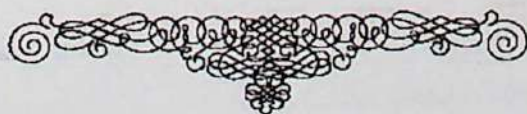
Noqis g'azali

Ishqingda zor o'ldimu, g'amgin dimog'man,
Bemoru furqatingmanu, zohirda sog'man.
Aqlu hushim sening bilan, o'zdin yiroqman,
Ko'rsat yuzingni tolibi nuri charog'man.
Hajringda dardu g'am bilan, hasratda dog'man,

O'ldim jamoling shavqidan, darding ololmadim,
Boshingdan ey sanam nega, man o'rgilolmadim.
Bir lahza ishrat uyida majlis qurolmadim .
La'li labingni qandini, bir dam so'rolmadim
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

Zolim falak jafolara soldi mani netay,
Qandoq g'amingni siynada eldan nihon tutay ,
Sabru qarorim qolmadi ey jon nechun etay,
Majnuni benavo kabi yo bosh olib ketay,
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

Ko'rdim yuzingni qolmadi bir zarra toqatim,
Tun kechalarda yo'q mani bir dam halovatim,
Zahr o'ldi shakkar og'zima ketdi tarovatim,
Bilmas kishi g'aming bilan chekkan nadomatim,
Hajringda dardu g'am bilan hasratda dog'man,

ORAZING NAMOYON QIL

Muqimiy g'azali

M.M. ♩ = 70

O-ra zi-ng-ni e-ey mah- vash
mf

Bog-a-ro na - mo - yon qi - l Lo-lakok si-ni

dog et gun cha bag-ri - ni qon qi - l

Menham-oz - ga - ga jo- no yor - bol-ma yin, em-di

Bas i no-n-g'u-de-k sen ha - m a - hd bir-lapay- mon qi - l

Haj-ra-ro qo- lib_ sen- siz

saxt has - ta man be-mor Haj-ra-ro qo- lid_ sen-si - z

sa-xt has-ta man be-mor Bir so' rab_ ke- lib_ no- go - o - oh

da-ard- lar-ga dar - mon qil

Gul-shan ich - ra qad - ding- di - in

ko'r-gu-zu-b na-zo - kat-la - r Sa-ar-v sho-hi-ni...

sin-du - r xok bir-la yak - son qi - il

Hus ni za-ko- ti chu - n to-ba- kay ri-voj top-su - n

Har ma- hal Mu-qi - miy - ga bo'-sa nar - xin ar -

zon qi - l bo' sa nar - xin a - r - zon qi - l

ORAZING NAMOYON QIL

Muqimiy g'azali

Orazingni ey mahvash , bog' aro namoyon qil.
Lola ko'ksini dog' et g'uncha bag'rini qon qil.

Men ham o'zgaga jono, yor bo'lmayin emdi,
Bas inong'udek sen ham ahd birla paymon qil.

Hajr aro qolib sensiz saxt hasta man bemor,
Bir so'rab kelib nogoh, dardlarga darmon qil.

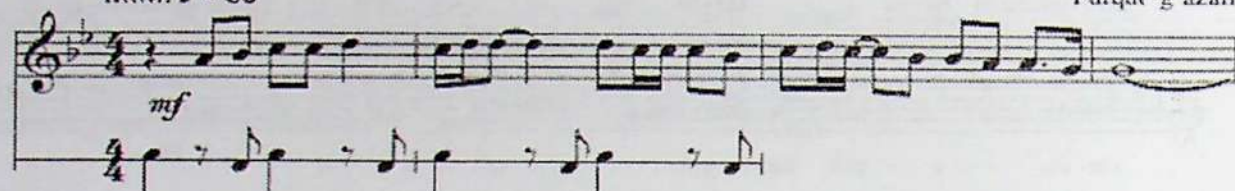
Gulshan ichra qaddingdin ,ko'rguzub nazokatlar,
Sarv shoxini sindur, xok birla yakson qil.

Husni zakoti chun tobakay rivoj topsun,
Har mahal Muqimiyga bo'sa narxin arzon qil.

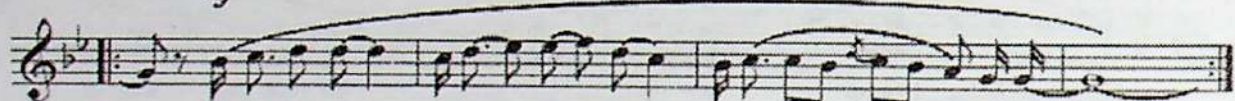
EY SARVIQOMAT

M.M. ♩ = 80

Furqat g'azali

Bo'ying-dan o'-r - gi-la - y ey - sa - r - vi-qo - o - ma-ta - y

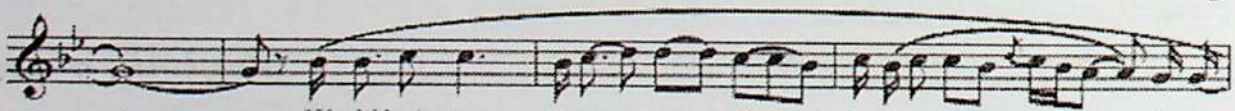
Gu-li nav ra - s - ta-yi - bo - g'i - la-to - o - fa-ta - ay

A - naqad-du a - na - hus - nu -

a-na xulq - Ki-shi ko'r-gan e-mas mu-n-do - g' la to - fa ta -

y Ki-shi ko'r-gan e-mas mu-n-do - g' la-to - fa ta -

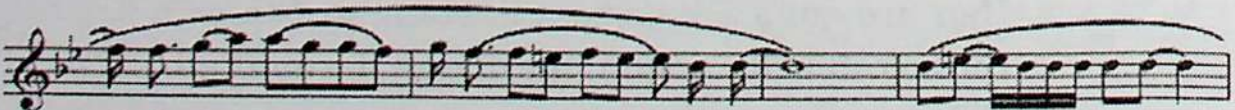

y Qa-yu bir vas -

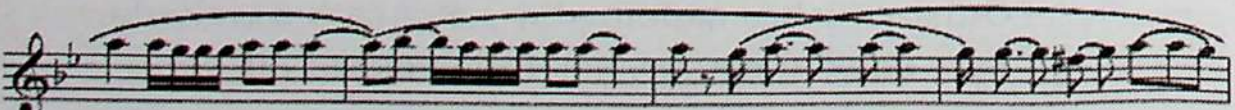

fi-ni - taq-ri - ir e - tur - man

A -yog' din bo -

sh-g'a - cha - ko-ni - ma-lo - ha-tay

Ja-fo bo'l-ma-s ni - go - ro - mun -

ff

dan or - ti - g'a - y — G'a-ming-din qol - ma-di — jo - nim -
 -da to - - qa-tay Nabo'l-g'ay yo'q -
 la- sang Fur- qat — qu-li-ng-ni — Bo' ying-dan o'r - gi- lay — ey — sar -
 -vi- qo - - ma tay — Bo' ying-dan o'r - rit.
 gi- lay — ey — sar - vi- qo - o - ma-ta - ay

EY SARVIQOMAT

Furqat g'azali

Bo'yingdan o'rgilay ey sarviqomat,
 Guli navrastayi bog'i latofat.

Ana qaddu, ana husnu, ana xulq,
 Kishi ko'rgan emas mundog' latofat.

Qayu bir vasfini taqdir eturman,
 Ayog'din boshqacha koni malohat.

Jafo bo'lmas nigoro mundan ortuq,
 G'amingdin qolmadi jonimda toqat.

Na bo'lg'ay yo'qlasang Furqat qulingni,
 Bo'yingdan o'rgilay ey sarvi qomat.

BU OQSHOM

M.M. ♩ = 100

Avaz O'tar g'azali

mf

Bu oq - shom me - e - ch - ri shaf - qa - at ras - mi - ni o - ro -

mi jo - n ay - la - b Ke - lib kul ba - m -

ga ma - vo - o - ke - l - di dil - bar li - ga vo - ya - a yon - ay - lab

Ke - lib ko - sho - nam ich - ra kir -

- di - yu yo ni - m - ga o'l - tir - di

Xa - rob ho - li - m so' rar - g'a yo - r la - ling du - ur

fi sho - n ay - lab

De - di cy - be - ka - sim hij ro - on ja - fo - si - dan - a

ne - chuk - du - ur - san

De-gil ho li - ng bo ri - in yo shu - u - r - ma - yin man - di na - ay

ni ho - on a - ay - lab

De - dim kim qa - y - si da - r di - ng so' - r - dimen - di e - y

si - tam gu - s - ta - ar

f Te - shib fur - qa - t qa - ro sho' mi a - ro bag' ring

ni - qon ay la - b A - vaz tut

xo - ti - ring xur - ram - kikel - dim de - di u dil - bar

Mu - ro - dim xo - sil ay - lar - g'a na er - sa ko

m ro - n ay - lab Buq - shom meh

- ri sha - f qa - t ra - s - mi - ni - i o - ro - mi jo - n ay - lab *rit.*

BU OQSHOM

Avaz O'tar g'azali

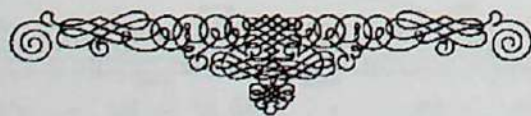
Bu oqshom mehri shafqat rasmini oromijon aylab,
Kelib kulbanga ma'vo keldi dilbarlig' ayon aylab.

Kelib koshonam ichra kirdiyu yonimga o'tirdi.
Xarob holim so'rarg'a yor la'ling durfishon aylab.

Dedi ey bekasim hijron, jafosidan nechukdursan,
Degil holing borin yoshirmayin mendin nihon aylab.

Dedimkim qaysi darding so'rdim endi ey sitamgustar,
Teshib furqat qaro sho'mi aro bag'ringni qon aylab.

Avaz tut xotiring xurramki keldim dedi u dilbar,
Muroding hosil aylarg'a na ersa komrom aylab

KO'ZING

Sodiro g'azali

M.M. ♩ = 90

mf Sev-ga nim boq-sa- m xa ba - r ber - di.

va-fo - lar - da - n ko' zi - ng

1. 2.

f As-ra-di yuzshumha yo - li - ng ish-ti-bo - lar dan

ko' zing Lutf i-la boq moq

bi lan ko'ng- lim o vun - tir - ding me-ni

Nimni go -

1. - h no-zik ta - bas - su - um-lik i-bo - lar-dan ko' zing

2.

Nimni-goh *mf* I-shq-dan og' zim

o chir - mas er - di ham rashk dan ko' zi - ng

Boq-ma-di__ ol - di__

qa-so - si - in be-ha - yo - lar-da - an ko'zing__

Vahm e - di__ bu__

ishq a - ro__ jo-nim ga chir mash gay__ ba-lo__

Shuk-ri-kim saq-la - r ma-ni__ bun - da -
ff

y ba-lo - lar dan__ ko'zing ga - y__ hay - yo-ray

O'z-ga lar__ ko'z sol - ma sin__ yo-ring -

ga So - dir vo - qifo' - l

Uz-ma-gi - l yor-dinya na__ osh - no - lar-da -
f

- n ko'zing__

Uz - ma - gi - l yor - din ya - na
f

KO'ZING

Sodiro g'azali

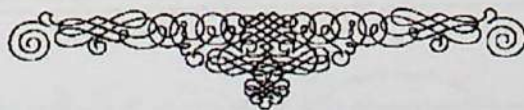
Sevganim boqsam xabar berdi vafolardan ko'zing,
Asradi yuz shum hayolim ishtibolardan ko'zing,

Lutf ila boqmoq bilan ko'nglum ovuntirding meni,
Nim nigoh nozik tabassumlik ibolardan ko'zing.

Ishqdin og'zim ochirmas erdi ham rashkdan ko'zing,
Boqmadi oldi qasosin behayolardan ko'zing.

Vahm edi bu ishq aro jonimga chirmashgay balo,
Shukrikim saqlar mani bunday balolardan ko'zing.

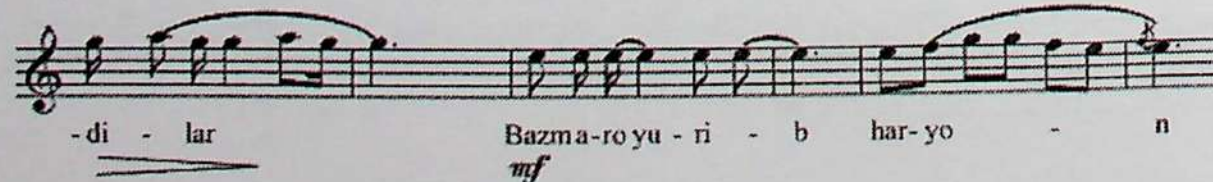
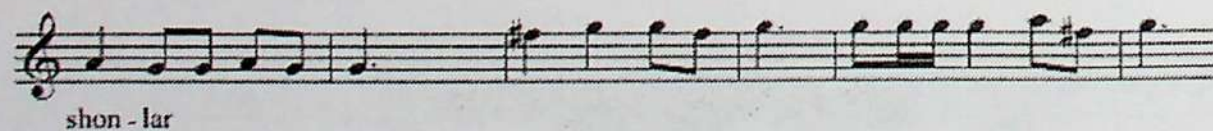
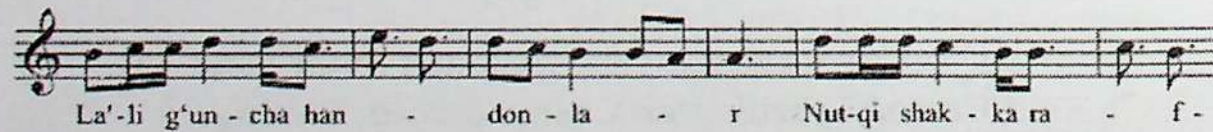
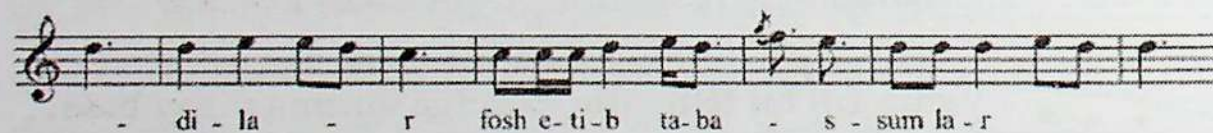
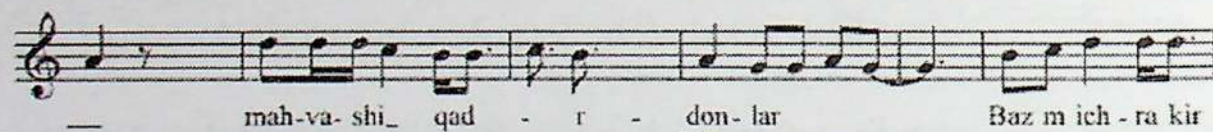
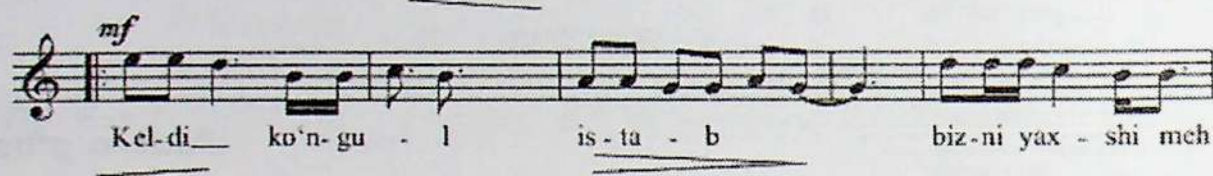
O'zgalar ko'z solmasin yoringga Sodir voqif o'l,
Uzmagil yordin yana oshnolardan ko'zing.

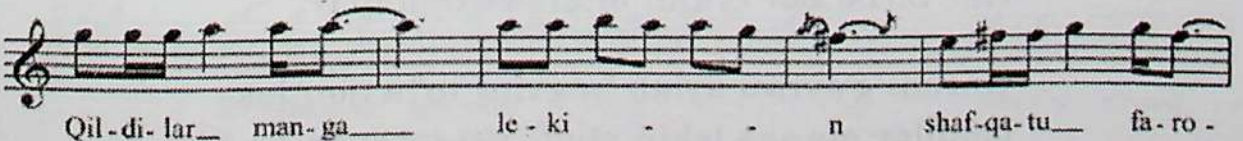
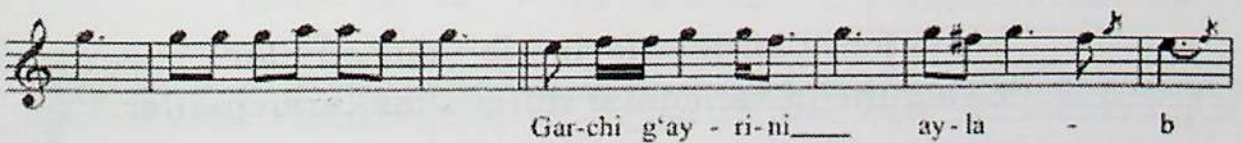
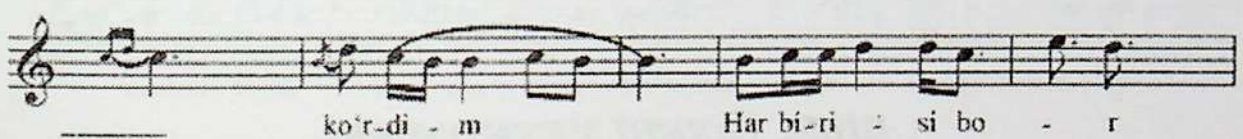
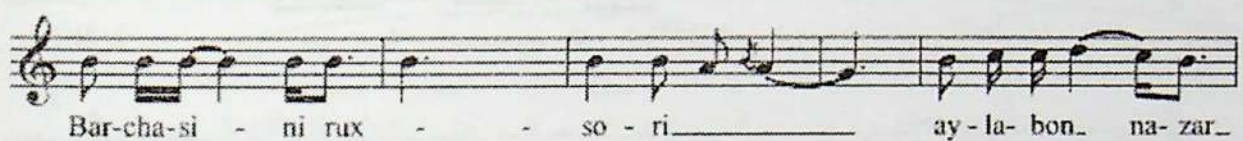

BIZNI YAXSHI MEXMONLAR

M.M. ♩ = 90

S.Abdulla she'ri

ff

- von - la - r Shuk-ri ush - bu so - at - da *f*

yuz o-chi-b men-ga dav-la - t Ber-di ko - mi ma

- q - su - di - m sho'x - chan ja -

non - lar Kel - di kan - gu - l

is - ta - b biz-ni ya-x - shi me - h - mo - n - lar *rit.*

BIZNI YAXSHI MEXMONLAR

S.Abdulla she'ri

Keldi ko'ngul istab, bizni yaxshi mehmonlar
Dilbari muhabbatli mahvashi qadrdorlar.

Bazm ichra kirdilar fosh etib tabassumlar
La'li guncha xandonlar nutqi shakkarafshonlar.

Bazm aro yurib har yon oncha jilva qildilar
Yuzlari gulistonlar qaddi xush xiromonlar

Barchasini ruxsori aylabon nazar ko'rdim
Har birisi bor erkan oftobi raxshonlar.

Garchi g'ayrini aylab bag'rini to'la qondek
Qildilar manga lekin shafqatu farovonlar.

Shukr ushbu soatda yuz ochib menga davlat

Berdi komi maqsudim sho'xchan janonlar.

XUSH KECHAR UMRIM MENING

Sobir Abdulla sh'eri

mf Xushke char um - ri - m me - ning.

chindo'st ah - bo - bi - bi-la - n(e - y) Do'st ah - bo - bi - m a - ziz -

ah lo - qi o - do - bi - bi-la - n

Do'st ah - bob - si - z go' - za - l bo - g'u cha-man-ni na -

qi - la - y(e) Za - vq - siz o't - ga - n ku - ni - m bo -

- r ay - shu - ah - bo - bi - bi-la - n

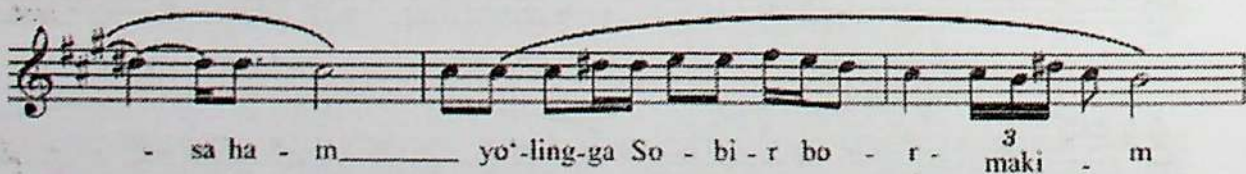
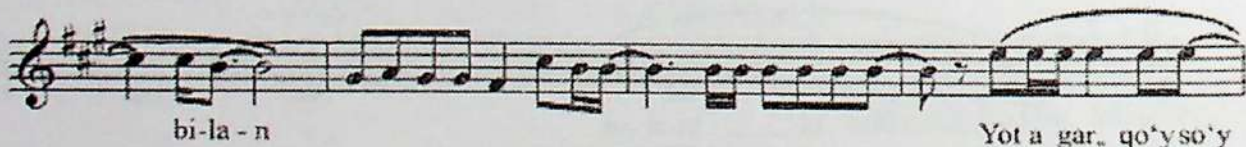
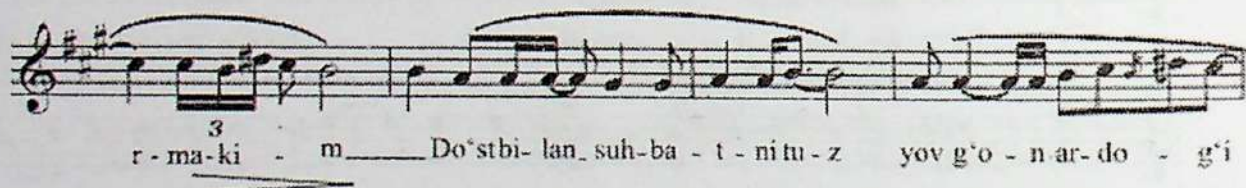
Top - ma - sang bi - r yax - shi do'st - be do'st o't - gan yax -

- shi - ro - q(a y) Bo'l - ma do'st har - gi - z ki - shi - ni -

- ngko'ng - li qal - lo - bi - bi-la - n

Bo'l - ma g'ay xur sand - li - gi - ng be do'st o'r - toq

f bog' a - ro (ya y yo - ra - y)

XUSH KECHAR UMRIM MENING

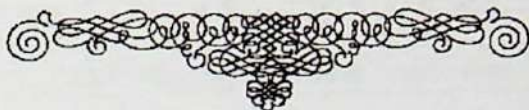
Xush kechar umrim mening chin do'st ahbobi bilan,
Do'st ahbobim aziz ahloqi odobi bilan.

Do'st ahbobsiz bog'u-chamanni na qilay,
Zavqsiz o'tgan kunim bor ayshu ahbobi bilan.

Topmasang bir yaxshi do'st bedo'st o'tgan yaxshiroq,
Bo'lma do'st hargiz kishining ko'ngli qallobi bilan.

Bo'lmag'ay xursandlig'ing bedo'st o'rtoq bog'aro,
Bazm agar boshlansa ham Hayyom mayi nobi bilan.

Yot agar qo'y so'ysa ham yo'lingga Sobir bormakim,
Do'st bilan suhbatni tuz yovg'on ardog'i bilan

QALANDAR ISHQI

M.M. ♩ = 90

Cho'lon g'azali

mf

Mu-hab- batning sa-ro - yi keng e-kan yo'l-ni

yo'-qot- dim - ku A-sr - lik - to-

oshyahg-liq bu xa-tar - li yo'l - daqot - dim-ku Ka-ra - sh-maden -

gi-zi - n ko'r-di an nano- zik to' - l - qi-ni bor - dur Ha-lo - kat bo'l -

g'u-si - n bil - may qu- loch - ni kat - ta ot - dim-ku

A-jab dun-yo e- kan bu i -

shqdu - n - yo - si ayo do'st lar A-jab dun-yo

e kan bu i - shqdu - n - yo - si ayo do'st- lar

Budun - yo deb u du - n - yo - ni ba-ho - siz pul -

-gasot-di - m-ku___ Qa-lan-dar-dek yu-rib___ dun - yo - nikez-dim top -

-ma- yin___ yor - ni Ya-na kul-bam - ga qay - g'u - lar___ a- lam - lar___ bir -

mf *mf*

-la qayt-dim-ku___

O - - - o - - - y Mu-hab - bat o -

f

s- mo - ni - da___ go'-za - lCho'-l-po - n e-di - m do'-st-la - r___

Mu-hab - bat o - s- mo - ni - da___ go'-za - alCho'-l-po - on

e-di - m do'-st-la - r___ Qu-yosh-ningnu - ri-ga to - qat qi lol - may yer -

-ga bot - dim - ku Qu-yosh-ningnu - ri-ga to - qat

qi - lol - may yer - ga bot - dim - ku u.

QALANDAR ISHQI

Cho'lpon g'azali

Muhabbatning saroyi keng ekan yo'lni yo'qotdim-ku,
Asrlik tosh yanglig' bu xatarlik yo'lda qotdimku.

Karashma dengizin ko'rdim, na nozik to'lqini bordir,
Xalokat bo'lg'usin bilmay qulochni katta otdim-ku.

Ajab dunyo ekan bu ishq dunyosi, ayo do'stlar,
Bu dunyo deb u dunyoni bahosiz pulga sotdim-ku.

Uning gulzorida bulbul o'qib qon ayladi bag'rim,
Ko'zimdan yoshni jo aylab a'lamlar ichga botdim-ku.

Qalandardek yurib dunyoni kezdim , topmadim yorni
Yana kulbamga qayg'ular, a'lamlar birla qaytdim-ku.

Muhabbat osmonida go'zal Cho'lpon edim , do'stlar,
Quyoshning nuriga toqat qilolmay erga botdim-ku.

AQLI RASOLARNING ISHI

M.M. ♩ = 90

Chustiy she'ri

mf Xal-qi-nishod ay - la-ma - k

aq-li ra-so - lar- ning i- shi El-ni ran-jit - mak ha-mi - sha

be ha yo - lar ni - ng i- shi Harki shi - ni-ng um - ri da

o'z ni-ya-ti yo'l-do - shi-du - r(e - y) Ni-ya tin po - ki -

zatu - t - mo - q be ri - yo - lar-ni - ng i - shi

Har go' zal - ga xom ta-ma' - li - k bi -

r - la bosh eg- may-di ma-rd Har e- shik - da

sar-g'a-yi sh shil-qim ga-do - lar - ni - ng i- shi

Yuz ba-lo ti - g'i

bo- shing - ga kel-sa qal - qo - ni - ng bo' lu

- b Sak-la- mak - lik za-hm - da - n(a - y) chino-sh no

- lar ni - ng i-shi Ig-nasan - chi-b bir ku-li

- b qo'y-gan shi fo - kor-la - r ka-bi (ye y) Zo-hi ra

n lutfay - la-ma - k-li - k dil-ra bo - lar-ni - ng i-shi

Xo-nu-mo - ning-da-n ju-do bo'l-gun-cha ja-

- no-ni-ng bo'li - b So'ng-ra hech-boq-may o'ti-

- li - k be va-fo - lar-ni - ng i-shi

Bosh-qa-si - ga mub-ta-lo - lik-dan ko'n- gul-

- ni sa-q-la-ma - k(ey y) Do-i-mo Chus-tiy - gao'x-sha - sh mub-ta-lo

1.
- lar - ni - ng i - shi

2.
Bosh - qa - si - shi

AQLI RASOLARNING ISHI

Xalqini shod aylamoq aqli rasolarning ishi,
Elni ranjitmoq hamisha behayolarning ishi.

Har kishining umrida o'z niyati yo'ldoshidir,
Niyatin pokiza tutmoq beriyolarning ishi.

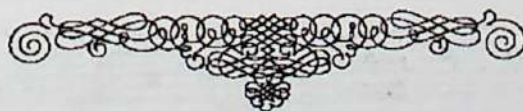
Har go'zalga xomtama'lik birla bosh egmaydi mard,
Har eshikda sarg'ayish shilqim gadolarning ishi.

Gar balo tig'i boshingga kelsa qalqoning bo'lib,
Saqlamoqlik zahmidan chin oshnolarning ishi.

Ignasanchib, bir kulib qo'ygan shifokorlar kabi,
Noz ham lutf aylamoqlik dilrabolarning ishi.

Xonu moningdan judo bo'lguncha jononing bo'lib,
So'ngra hech boqmay o'tishlik bevafolarning ishi.

Boshqasiga muhtalolikdan ko'ngilni saqlamoq,
Doimo Chustiya o'xshash muhtalolarning ishi.

PARVONAMAN

Akmal Po'lat she'ri

mf

Sev-ga-ni-m sen-de - b bu ku - n ko'ng-li - m ba-ho - r et-
ding me-ni_____ Sev-ga-ni-m sen de -eb bu kun ko'ng-li -
-im_ ba- ho - r et- ding me-ni - i Va'-da ay - la-b i- shq va-fo - da - n
bah - ti-yo - r et- di - ng me-ni_____ Va' da ay-la - b
i- shq va-fo - da - n bax - ti-yo - r et- di - ng me-ni_____
O-qi- bat- da_ bir ko' rar- ga_ in- ti- zor_ et- di - ng me-ni_____
f
Ne sa ba-b- da- n jon - gi-na - m va - s - ling - ga zo - r et- ding me-ni_____
① Ey ni go-r ter-mu - l - ti-ri - b mu - n - cha xu-mo-r et- di - ng me-ni_____
②
ng me-ni_____
Tinch fa ro - von tur - mu- shim o - bod di-yo - ri-m qo'y - ni- da_____

Gul-la-ga-n man-gu___ cha-ma-n di - l-band di-yo - ri-m qo'
 y - ni-da___ Ham-ma sho-d baxt-li___ za-mo-n o - zo-
 d di-yo - ri - qo' - y - ni-da___ Ne sa ba-b-da-n jo - n-gi-na-m va-s - li-
 ng - ga zo - r et-di - ng me-ni___ *f* O-qi-ba-t- da___ bi-r ko' ra - r - ga___
 ① in - ti-zo - r et-di - me-ni___ ② O-qi-ba-r-da
 So-g'i-ni-b dil-da - n se-ni___
 ish-qing o' ti - da___ yo - na-ma-n Ak-ma-li-ng dey-di___
 vi-so - li-ng - ga qa- cho - n men qo - na-ma - n___
f Sen chi-ro-q bo'l-sa- ng mo-bo - *do* men un-ga___
A tempo par-vo - o - na-ma - n Sev-ga-ni-m sen_ de - b bu ku - n ko' ng-li-
 m xu-mo - r et - di - ng me-ni___ O - qi - ba - t - da___
 bi - r ko' ra - r - ga___ in - ti-zo - r et - di - ng me-ni___

PARVONAMAN

Sevganim sen deb bu kun ko'nglim bahor etding meni,
Va'da aylab ishq vafodan baxtiyor etding meni.

Oqibatda bir ko'rarga intizor etding meni
Ne sabadin jonginam vaslinga zor etding meni.

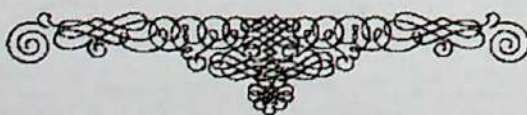
Ey nigor termultirib muncha xumor etding meni,
Tinch farovon turmushim obod diyorim qo'ynida.

Gullagan mangu chaman dilband diyorim qo'ynida,
Hamma shod baxtli zamon ozod diyorim qo'ynida.

Ne sabadin jonginam vaslinga zor etding meni.
Oqibatda bir ko'rarga intizor etding meni

Sog'inib dildan seni ishqing o'tida yonaman,
Akmaling deydi visolingga qachon men qonaman.

Sen chiroq bo'lsang mobodo men unga parvonaman.
Sevganim sen deb bu kun ko'nglim bahor etding meni,
Oqibatda bir ko'rarga intizor etding meni

SAMIMIY OSHNO

Salohiy sh'eri

mf *mf*

5 Sa-mi-mi - iy osh-no ga-r ming-ga et-ga- n bo'-saham ka-m-du -

9 ur Sa-mi-mi - iy

13 osh-no gar_ ming-ga et- ga - n bo'l-saham kam-dur

17 Ke-lur-da_ qo-shing-ga ho-ling so'-rab dar-di -

21 -ng-gamal-ham du - r

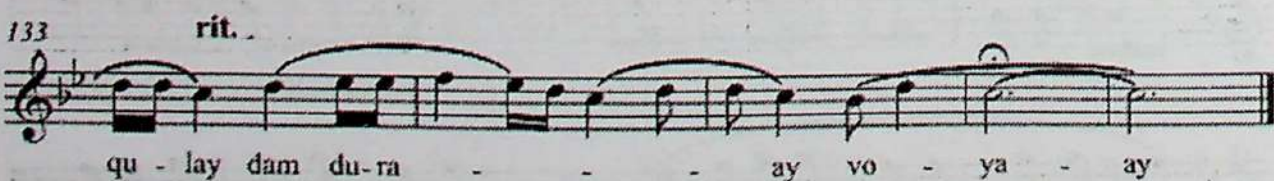
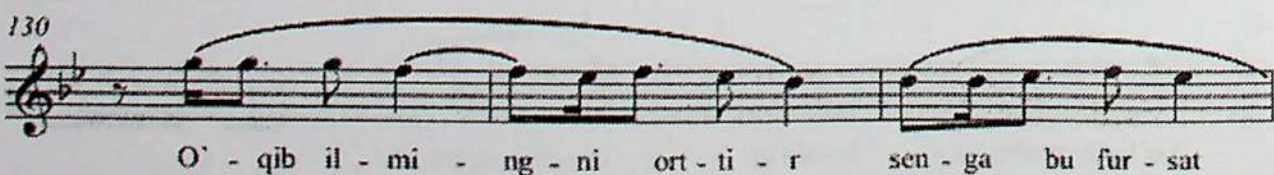
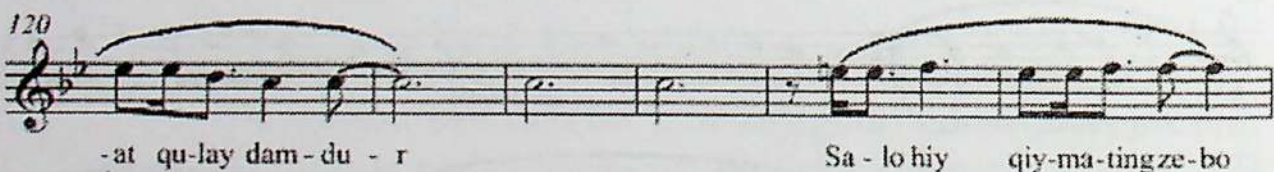
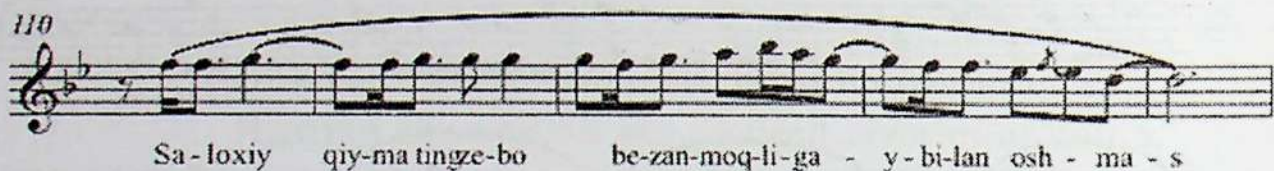
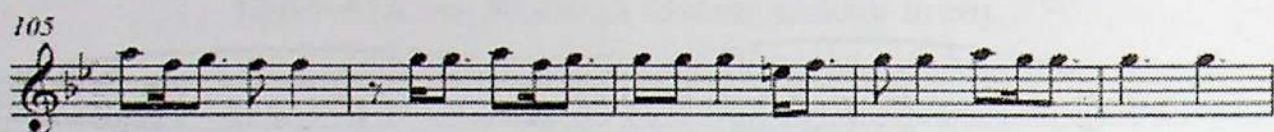
25 Ha - ki-mo- na_ mu-lo-yi- im so'z bi- lan har bi -

29 rko'ng-gilyum- sha - ar Mu-no-si - ib

33 bo'l-ma-gan bir so'z ki- shi ni - ng bo-shi-gag'am-dur

37 Ja-hono- bo - d- li - gibil

42 yax-shi- laniy yax-shi fe' li- da - an

SAMIMIY OSHNO GAR

Salohiy she' ri

Samimiy oshno gar minga etgan bo'lsa ham kamdur,
Kelurda qoshinga holing, so'rab dardinga malhamdur.

Hakimona muloyim so'z bilan har bir ko'ngil yumshar,
Munosib bo'lmagan bir so'z , kishining boshiga g'amdur.

Jahon obodligin bil, yaxshilarning yaxshi fe'lidan,
Yomon odam hayoti, yaxshilar ustiga motamdur.

Xasis boyning muruvvat , odamiyatga javobi yo'q,
Dilida himmati bor kambag'al dunyoda xotamdur.

Sahiy odam hamisha o'z g'amidan o'zgani o'ylar,
Baxl niyatiga etmay qilmishidan diydasi namdur.

Kishiga yaxshi farzand baxt tole'dan darak derlar,
Yomon farzand tufayli ba'zilarning qomati hamdur.

Salohiy qiymati zebo bezanganlik bilan oshmas,
O'qib ilmingni orttir , senga bu fursat qulay damdur.

MARSIYA

M.M. ♩ = 90

Salohiy she'ri

Oh kim gul-shan
mf

bukun bir mur-g'i xush xon - din ju-do - e -

- y Ya' ni jon bir-la na-fas - ni qil-di in - son - da-

n ju-do Bar-chatad - bi - ru

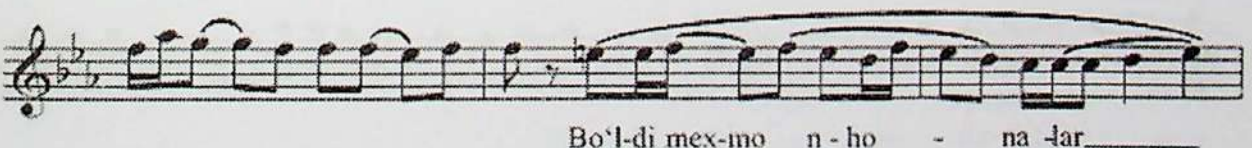
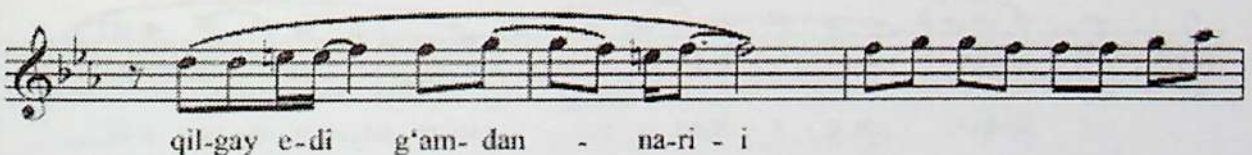
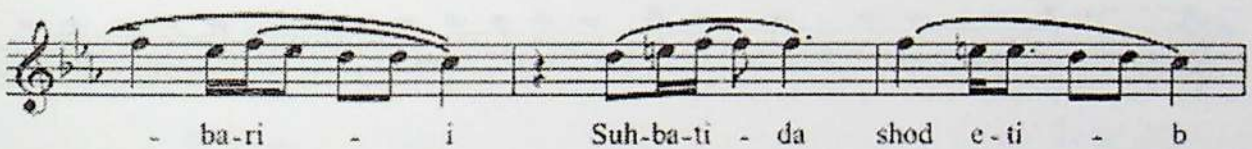
u ta-do - ru-k bo'l-di im-kon dan ju-do Ay-tingay - ti -

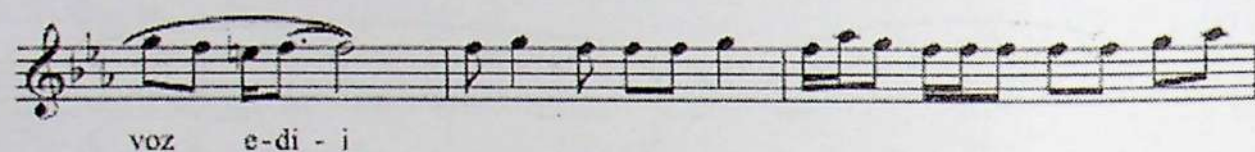
-ng bo'l-ma-sun hechkim-sa dav-ron - din ju-do

Ket-gu-si bir bir

pa-ri - ro'y- lar bo'li - b jon - din ju-do-o

Jo'-ra-xon xalq ho - fi-zi ket-di bu ku-n ux-ro-

Yan-gi o-ha - a -

-ng ix - ti-ro_ qil-moq-qa ko'p - ga bo - osh e-di

En-di san' - a . a - at mul-ki sen-dek yax-shipur don - dan

ju-do_

Ey Sa-lo - hiy

to xa yot- sa - an yod e-tib xay - rot-qil

Har si-fat ki - im un-dabo - o -

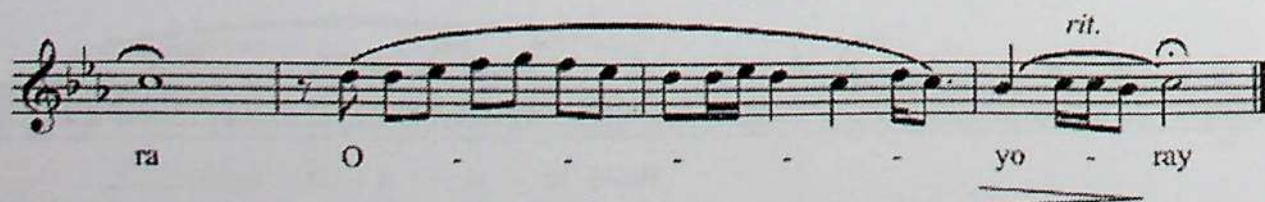
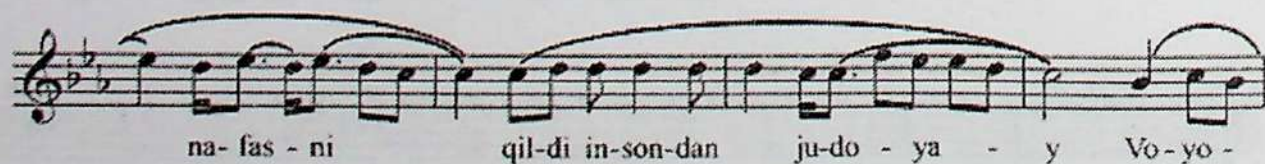
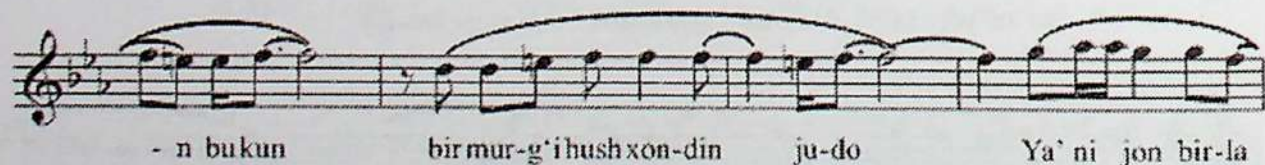

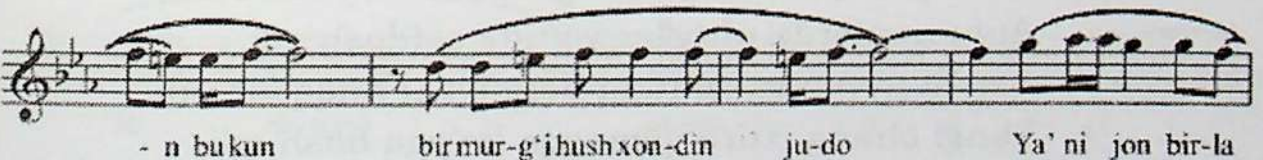
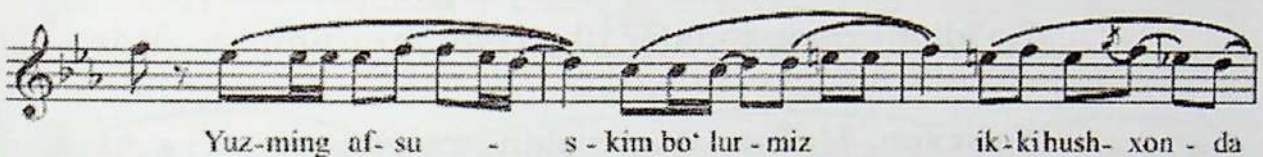
-r er-di yo-zib ab-yot qil_

Fo-ti ta - ri - x - ni de-sa_

f

MARSIYA

Salohiy she'ri

Oh kim, gulshan bu kun, bir murg'i xushxondin judo
Ya'ni jon birla nafasni, qildi insondan judo.
Barcha tadbiru tadoruk bo'ldi imkondan judo
Ayting-ayting bo'lmasin xech kim davrondin judo.
Ketg'usi bir-bir pari ro'lar, bo'lib jondin judo

Jo'raxon xalq hofizi ketdi bu kun uxro sari
Bor edi turli ani ko'ngli to'la maqsadlari
Odamiy odam shunosi erdi elning dilbari
Suhbatida shod etib qilgan edi g'amdan nari
Bo'ldi mexmonxonalar ul yaxshi mexmondan judo

Jo'raxon, Ma'mur ila avvalda jo'rovoz edi
Ko'p chaman bulbullaridan xam baland parvoz edi.
Ikkisi par edi ammo Jonaxon ustoz edi
Barcha dilni maftun etgan dil pari tannoz edi
Bo'ldilar bu ikki marxum mulki maydondan judo

Keksayib qoldi vale baxt gulshanida yosh edi
Anjumanlarda ulug'lar yonida safdosh edi.
San'at ayvoniga zimdan berguvchi naqqosh edi
Yangi ohang ixtiro qilmoqqa ko'pga bosh edi
Endi san'at mulki sendek yaxshi purdondan judo

Ey Salohiy to xayotsan yod etib xayrot qil
Xarqi fatqim unda bor erdi yozib abyod qil.
Foti tarixiy desa xar kimsaga isbot qil
Aytgil-ahli Marg'ilondin ikkini isbot qil
Yuz ming afsus kim bo'lumiz, ikki xushxondin judo

M.M. ♩ = 80

Sharof Rashidov she'ri

125

Bag' ri-ga bosh qo' yar - man

to' - yib to' yib

su-yar - man

Jon-dan a - zi - iz

yo - rim-ni

diy-do - ri-ga

to' yar - ma - an

Jon-dan

a - ziz yo - rim-ni

diy-do-ri-ga

to' yar - man

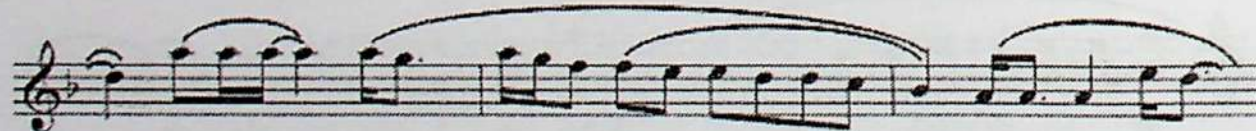

Ko'p-danme-ni

zor et-ga-n

qal-bim-ga-

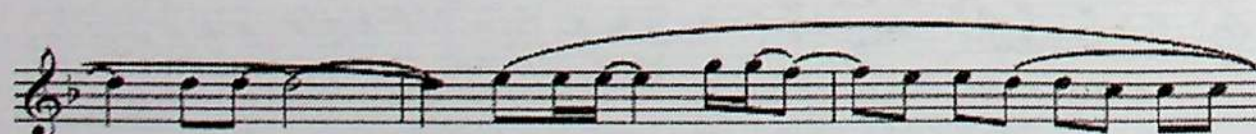
o - zor et - gan

Yor ke-lur

u zoq - lar - dan(ey)

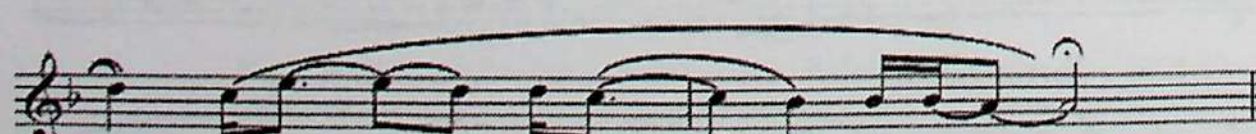
di-lim in - ti-zor

et - gan

Yor ke-lur

u - zoq - lar - dan(ey)

di - lim

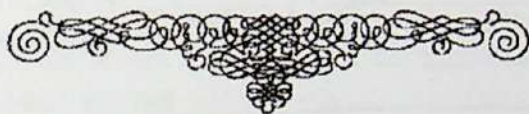
in - ti - zor

et - ga - n

mf

YOR KELUR

Yor kelur yozim kelur yurakda orzum kelur
Huddi tolqindek toshibay daryoyi aziz kelur
Ko'pdan meni zor etgan qalbimga ozor etgan
Yor kelur uzoqlardanay dilim intizor etgan
Bag'riga bosh qo'yarman to'yib-to'yib suyaman
Jondan aziz yorimni, diydoriga to'yarman
Ko'pdan meni zor etgan qalbimga ozor etgan
Yor kelur uzoqlardan dilim intizor etgan

YOR O'TDIMU

M.M. ♩ = 90

Saida Zuminova g'azali

mf

Gul-lar yu-zi-da xan-da bubog'-danyor o't - di-mu - u

f

O-da-tin qil-may kan-da ya-na be-dor o't - di-mu

Yil-lar ne-chun sar - sa - ri - i

ke-ta ol-ma-y-di-lar na-ri - i ko'ng-lim-ning moh pay-ka-ri

ko'-zi xu-mor o't - di-mu

f

Par-pi-ra - ganto'-lin oy shun-da-an sar-hu-ush xoy

- na - xoy par-pi-ra - ganto'-lin

o - y shun-da - a - an sar xush xo - oy - na-xo - oy

gul-shan-ga to'-ki-lib chi-roy
 gu-lu gul-zor o' - t-di-mu
 Ray-hon-garashk qi-lib gul bag'-riqon bo'p - ti but -
 -kul ya-na ray-hon hid-lab
 ul bun-dan tak-ror o't - di-mu
 so-ya-sin bo'-lib ta-g'in ti-lab um-rin dav -
 - la-tin Dil-da tak-ror - lab o - ti - i - in
 sa - i - da zor o't - di-mu.
 1.
 2.

YOR O‘TDIMU

Gullar yuzida handa, bu bog‘dan yor o‘tdimu?,
Odatin qilmay kanda yana bedor o‘tdimu?

Ellar nechun sar-sari keta olmaydilar nari ,
Ko‘nglimning moh, paykari ko‘zi xumor o‘tdimu?

Parpiragan to‘lin oy, shundan sarxush xoynahoy ,
Gulshanga to‘kib chiroy gulu –gulzor o‘tdimu?

Rayhonga rashk qilib gul, bag‘ri qon bo‘pti butkul,
YAna rayhon hidlab ul bundan takror o‘tdimu?

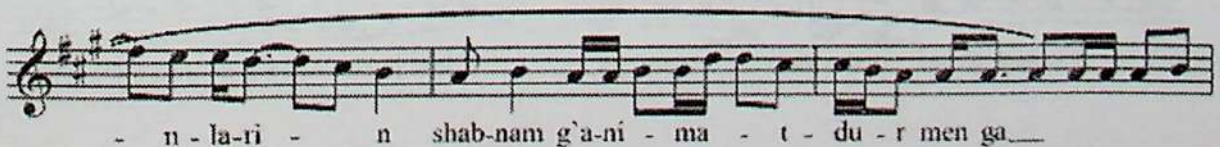
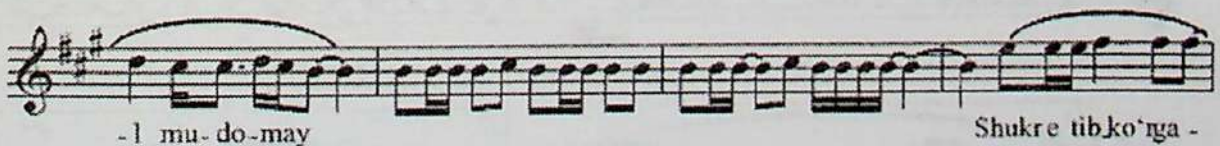
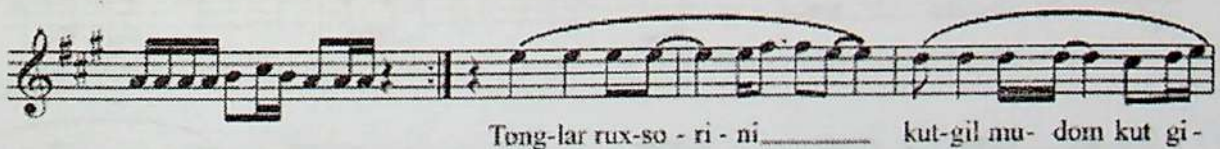
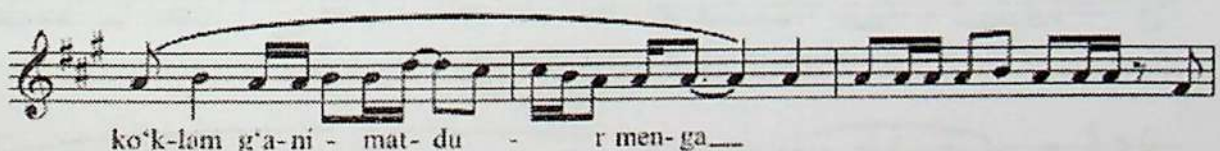
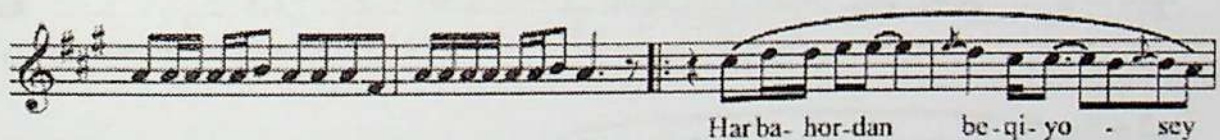
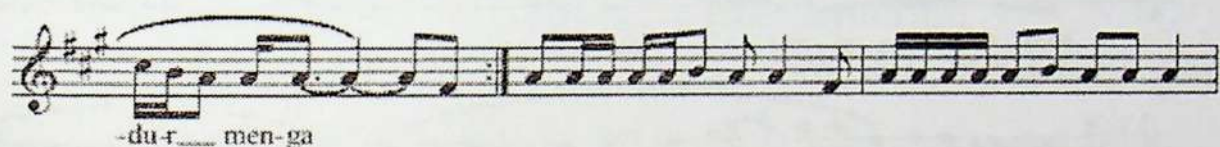
Soyasi bo‘lib tag‘in tilab umru davlatin,
Dilda takrorlab otin Saida zor o‘tdimu?

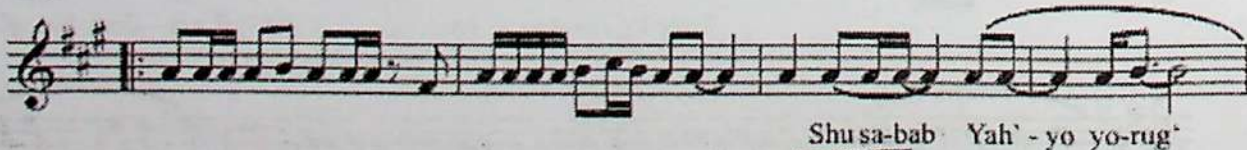
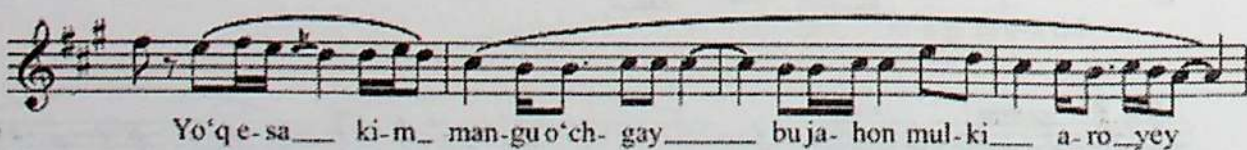
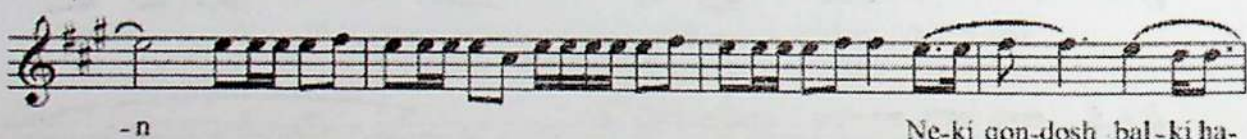
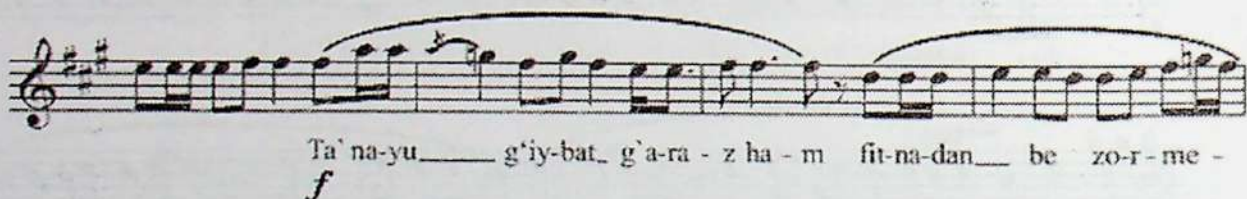

HAR DAM G'ANIMATDUR MENGA

M.M. ♩ = 90

Haydar Yaxyoyev she'ri

HAR DAM G'ANIMATDUR MENGA

H . Yahyoev she'ri

Do'stlar tez o'tguchi, hardam g'animatdur menga,
Barcha kunduz birla sho'me, tun ham g'animatdur menga.

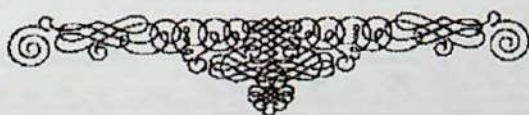
Tark etur odam xayotin tunlayin yilu oylar,
Har bahorda beqiyos ko'klam g'animatdur menga .

Tonglar ruxsorini kutgil mudom, kutgil mudom,
Shukr etib ko'rganlarin shabnam g'animatdur menga .

Ne quvonch ko'rmoq nigoru do'stlar diydorini,
Suhbat aro do'st yore , hardam g'animatdur menga.

Ta'nayu g'iybat g'araz ham, fitnadan bezormen,
Neki qondosh balki har odam g'animatdur menga

Yo'q esakim mangu o'chgay bu jahon mulki aro,
Shul sabab Yah'yo yorug' olam g'animatdur menga.

O'rgilayin

mf

O' zing-ga vo - la-ma

nu su - ra-ting-dan o'r - gi-la - yi - in

O' zing-ga vo - la-ma - nu su - ra-ting-dan o'r - gi-la - yi - in

Ta-bas-su-ming-da shi - rin ne' - ma-ting - o'r-gi-la-yi - in

Ta-bas-su- mi- ing - da shi - rin ne' - ma-ting-dan o'r - gi-la - yi - in

Ko' zing qa-ro-chi-gi - ga ko' - z - la-ring u-lab nu-ri-

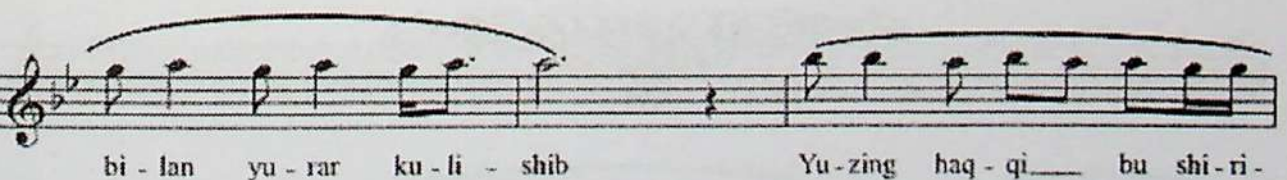
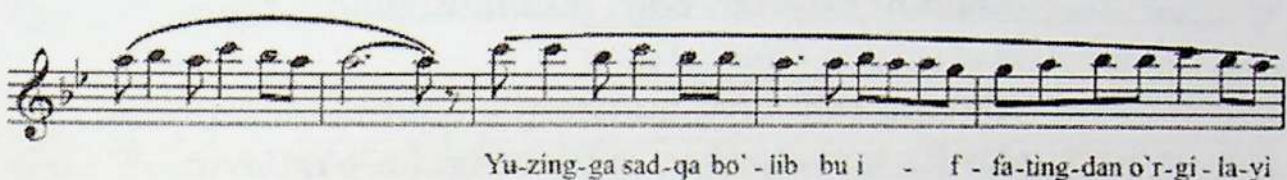
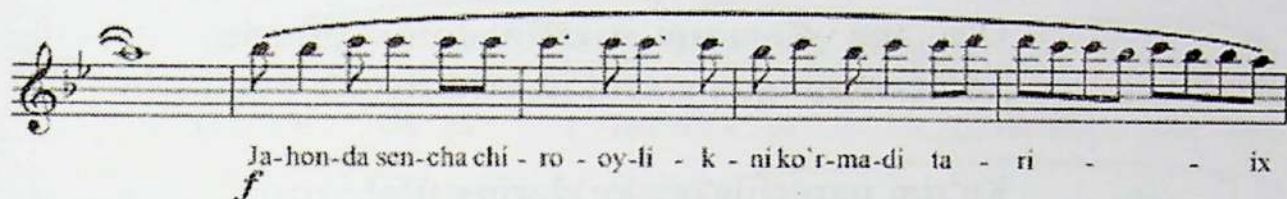
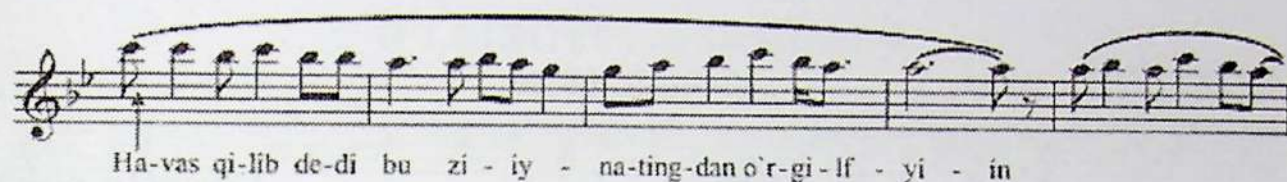
n Di-lim - ni rav-shan e - tar hi - k - ma- ting-dan o'r - gi-la - yin

So' zing e-shit-di-yu gul- sha - n - da sub-hi-dam bul-bu-

1 De-di bu ro- ha-ti - jo-n su - h - ba-ting-dan o'r-gi-la-yi - in

Fa-lak ke - lin - cha - gi

ko'k - si - ng - da yul - du - zing - ni ko' - ri - b

O'RGILAYIN

Chustiy she'ri

O'zingga volamanu suratingdan o'rgilayin,
Tabassumingda shirin ne'matingdan o'rgilayin.

Ko'zim qaroqig'iga ko'zlaring ulab nurin,
Dilimni ravshan etar, hikmatingdan o'rgilayin.

So'zing eshitdiyu gulshanda subhidam bulbul,
Dedi, bu rohatijon suhbatingdan o'rgilayin.

Falak kelinchagi ko'ksingda yulduzingni ko'rib,
Havas qilib dedi, bu ziynatingdan o'rgilayin.

Jahonda senga chiroylikni ko'rmadi tarix,
Yuzingga sadqa bo'lib, qomatingdan o'rgilayin.

Ko'zinga bir qarading, nozmidi, hayomidi ul,
Uyalding aslida, bu iffatingdan o'rgilayin.

Hamisha Chustiy dili sen bilan yurar kulishib,
Yuzing haqqi, bu shirin ulfatingdan o'rgilayin.

O'LDIROYIN DERMUSAN

M.M. ♩ = 110

Mashrab g'azali

mf

O'l-du-ro- yin de - r - mu-sa - n yo - o kuy-du-ro yin de-

r - mu-sa - n Yo-na bo - shim - g'a ba-lo - la - a -

ar yog' du-ro - yu - n der-mu-sa - n

Ko'z-la- ring ja-l-lo - od e-ti - ib

kip-rik-la- ring be-do - od e-ti - - - - - ib

Kash-mi-ri

- til bi - r-la ho - li - m-ni so' ro - yi - in de - r-mu-sa-

n

Os-mon-di - n er - gatash - la - b xalq a-ro - ras-vo -

- qí-li - ba - ay Qushka-bi - bo - lu - pa-ri - im - ni -

yul-du-ro - yi - in der-mu-sa - an

Mensha-hi- di i - shq-man

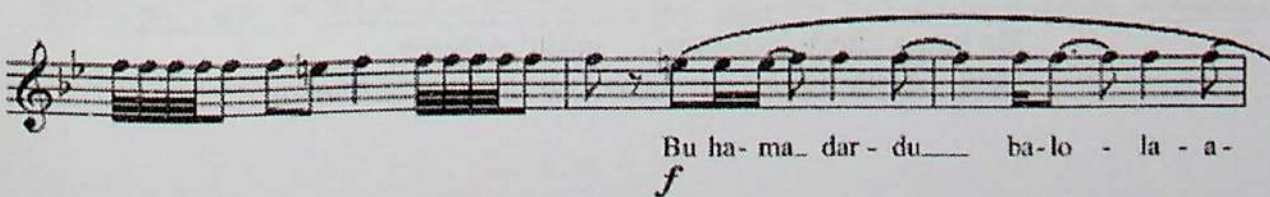
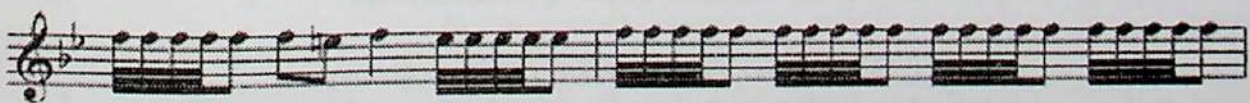
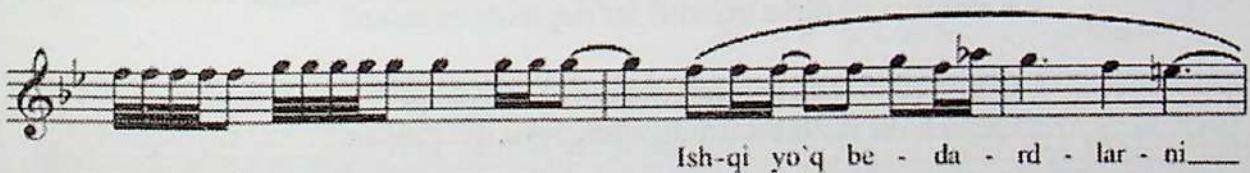
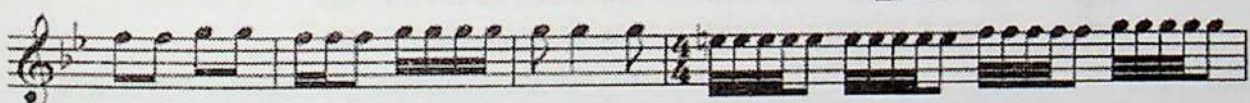
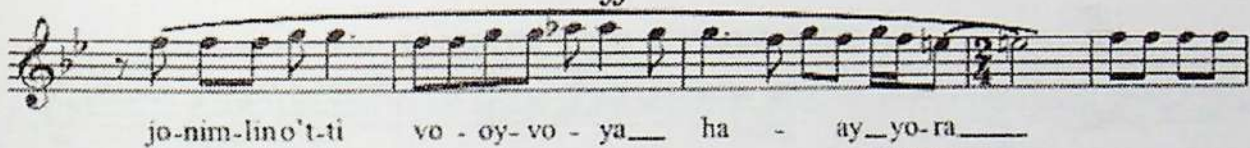
o'l-sam ka-fan - ga chu-l-g'a-ma- nga - ay ha - ha - a - y

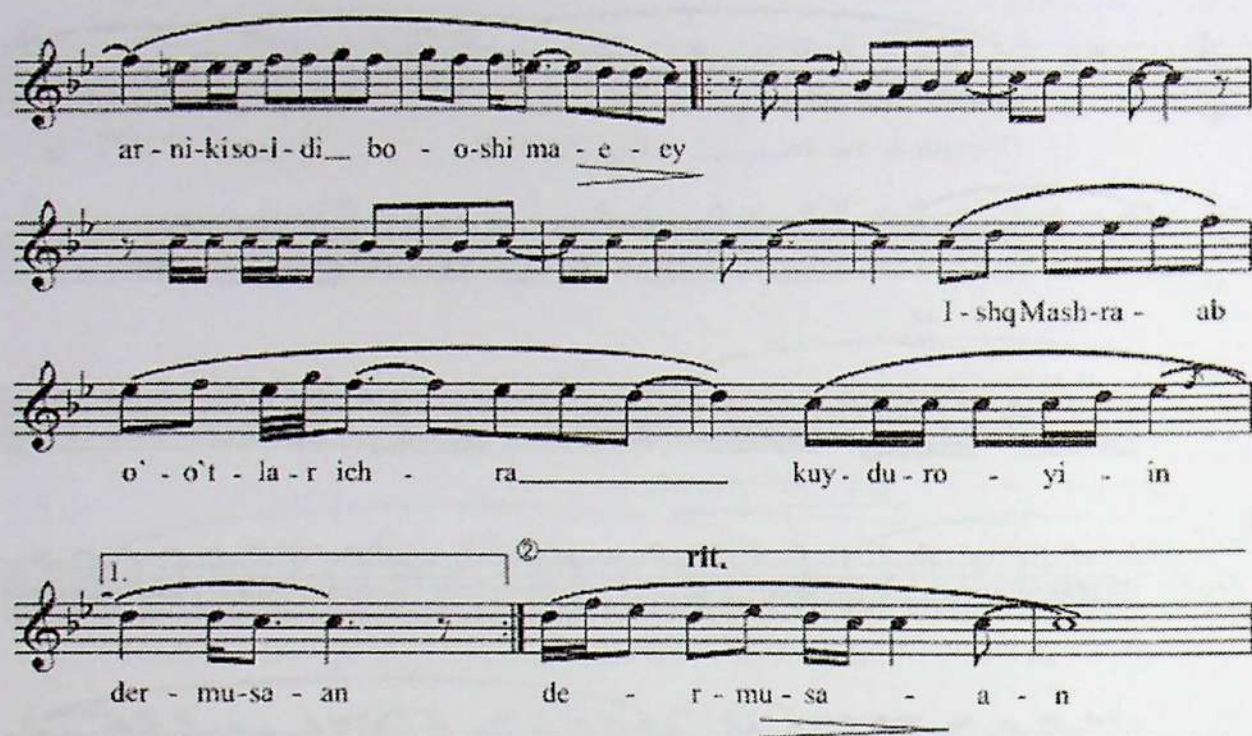
Ul qi zil_ qo - on bir - la ko'y - ni - im to'l-di-ro - yi - in

der-mu-sa- a - an

Sen-dino'z - ga -

-ni a-ga - r ko'ng-lu-ma sol-sa-am ey pa-ri i

O'LDUROYIN DERMUSAN

O'lduroyin dermusan yo kuydiroyin dermusan,
Yona boshing'a balolar yog'diroyin dermusan?

Ko'zlaring jallod etib, kipriklaring bedod etib,
Kashmiri til birla holimli so'royin dermusan?

Osmondin erga tashlab, xalq aro rasvo qilib,
Qush kabi bolu parimni yuldiroyin dermusan?

Men shaxidi ishq man, o'lsam kafanga chulg'amang,
Ul qizil qon birla qo'ynum to'ldiroyin dermusan.

Sendin o'zgani agar ko'ngluma solsam ey pari,
Olmadek ushbu tanimni tilduroyin dermusan?

Bu muhabbatlar so'zi jonumdin o'tdi, voy-voy,
Ishqi yo'q bedardlarni kuydiroyin dermusan?

Be hama dardu balolarni ki soldi boshima,
Ishq, Mashrab, do'zah ichra kuydiroyin dermusan.

Yovvoyi tanovor

Xalq kuyi.
O.Hotamov qayta tiklagan

M.M. ♩ = 78

p *mf*

As-l yo-ring-ge - e - y bo' -

- l-sa - ha - e - y As-l

yo-ring-ge - ey bo' - l-sa - ha - e - ey

Xo' - p to - za bo' - l-sa-e -

- ey do' - st yo - yo - ho-ray

La bi - ni o - och - ma-yam meh-ri i bi-li - n-sa-e

f

- ey - do' - st yo - ra - y

Qa' li- da__ til- lo - di - - i - na - y

Ha - m so -

-zi bo' - l-sa-ya - y a-ja - b yo - ray

O' shal yo-ri - ng g'am-din o-zo - da bo' -

- l-sa-ye - e - ey do' - st yo - ra - y

O' shal yo-ri - ng g'am-din o-zo - da bo' -

- l-sae - e - ey a-ja - b yo - ra - y

Bo' ying-dan o' - o'-r - gi-la - ay yo

o - ri - m Bo' - yi

zi lo - li me - y do' - st yo - ra

ay Go' zal - lar i - chi da bir tu-p
f

chi no - o - ri me - cy do' - st yo - ho - re

y

Chi-nor-ni ba - r - gi - de - ga

y Ti - t - ra -

- ay - di jo - o - ni ma - a do' - st yo -

- ra - y

YOVVOYI TANOVOR

Xalq kuyi va so'zi

Asl yoring bo'lsa,
Ho'p toza bo'lsa,

Labini ochmay mehri, bilinsa,
Qo'lida tillodin sozi bo'lsa,

O'shal yoring g'amdin ozoda bo'lsa,
Bo'yingdan o'rgikay yorim,

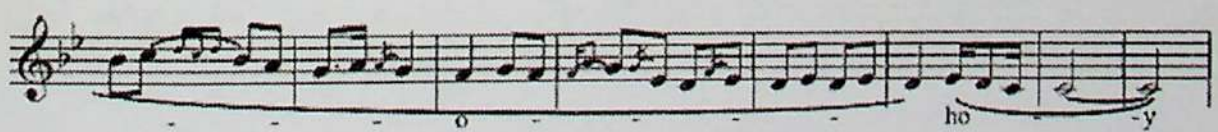
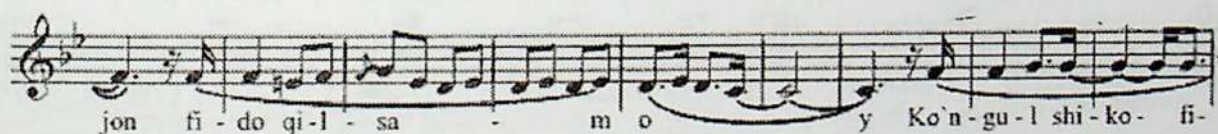
Bo'yi zilolim,
Go'zallar ichida bir tup chinorim,

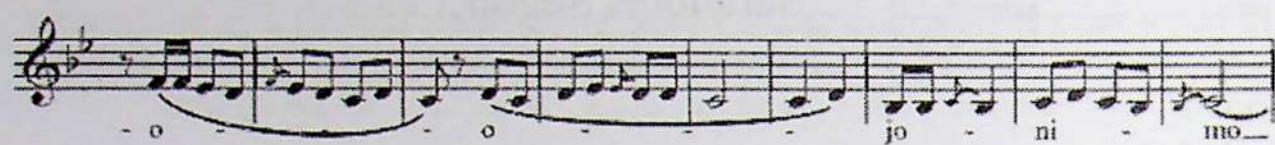
Chinorni bargidek titraydi jonim,
Hech g'ubor qo'nmasin sizga nigorim.

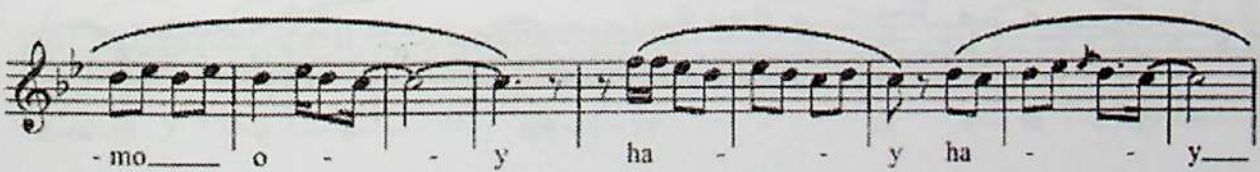

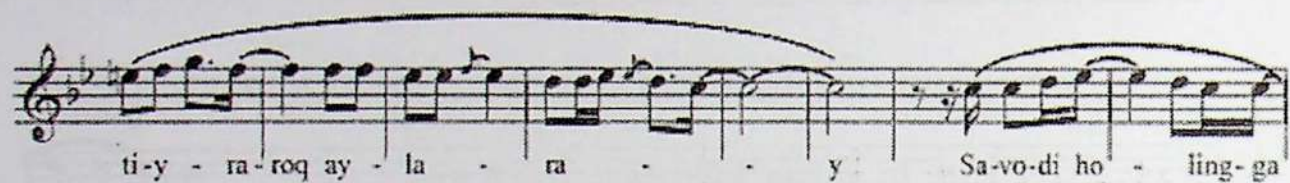
Sarahbori Segoh

Navoiy g'azali

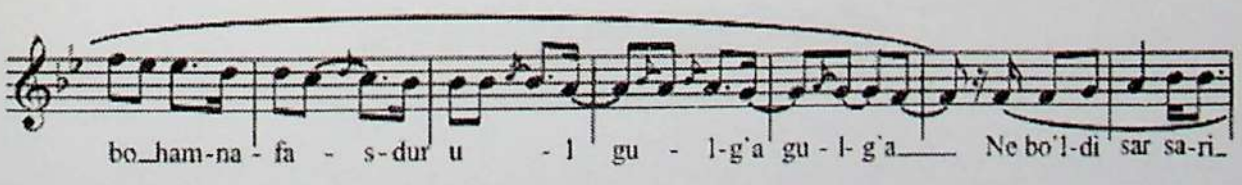

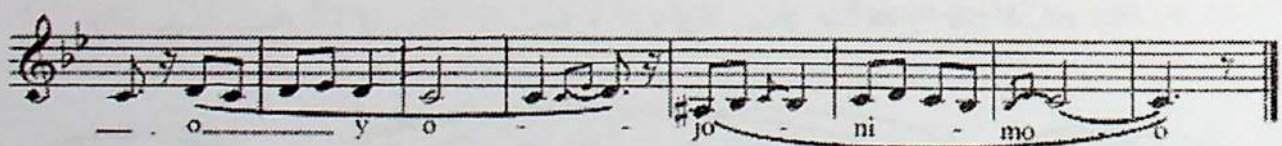
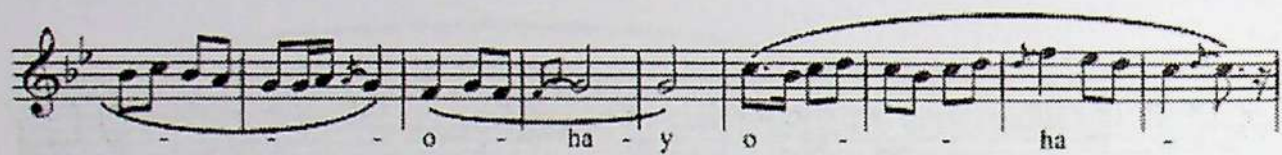

pauza

pauza

SARAHBORI SEGOH

Ne ul quloqg'a etar arzi hol, ado qilsam.
Ne ul ko'ngulga yoqar, naqdi jon fido qilsam.

Ko'ngul shikofig'a, ul ko'y tufrog'i qanikim,
Bu xushk doru ila, zaxmima davo qilsam.

Kerak quyosh dirami tanga bo'lsa bay`ona,
Chu Yusufimni ikki daxrig'a baho qilsam.

Fig'onki ishq chekar, bog'lab ani bo'ynimg'a,
Nechaki zuxdiva`ra pardasin rido qilsam.

Ko'zimga dahrni, har lahza tiyraroq aylar,
Savodi holingga har necha, ko'z qaro qilsam.

Ishim chu xonaqo, sharhi bila tuzalmadi kosh,
Ki emdi maykada pirig'a iltijo qilsam.

Ishim chu xonaqo, sharhi bila tuzalmadi kash,
Ki emdi maykada pirig'a iltijo qilsam.

Navoiyo chu chu sabo hamnafasdur ul gulg'a,
Ne bo'ldi sarsari ohimni, gar sabo qilsam.

Girya I

Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari

Ogahiy g'azali

mf

O - - - - yo-yo-r yo-r ay - la-na

- y san - di - n o - ho - y yo - ra - ho - y

E-ti - b jo-nim-g'a ga - r - dun zu - l - mi-di-n yuz ming a'-la - m

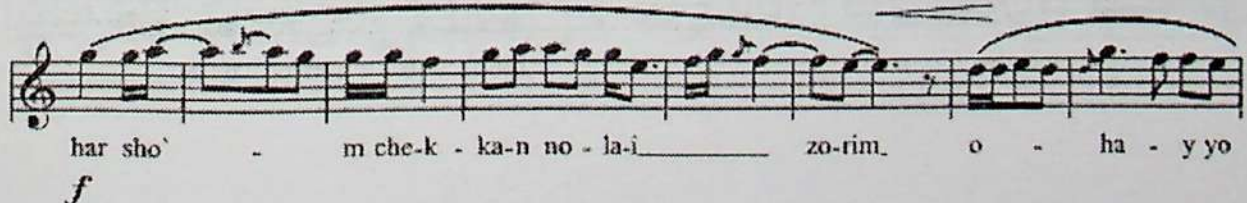
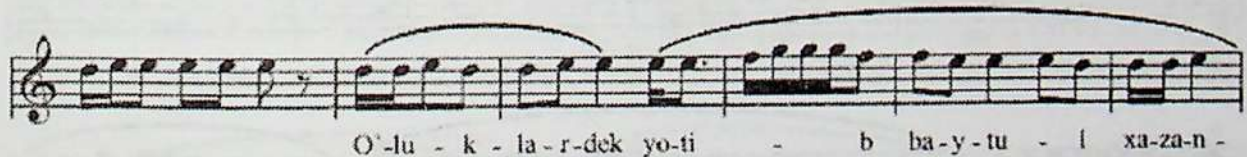
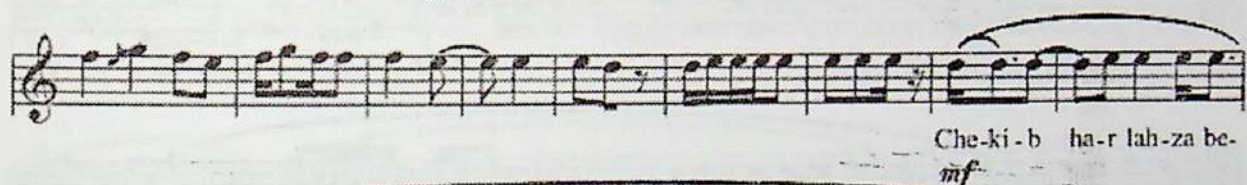
yol-g'i-z A-la - m chek-mak-da e - t - di-im jo - on

g'a ma-n zo - ru - da-ja - m yol- g'u-z E-shi - t

do-dim-ni e - m - di - e - y - sha-hi - so - hib ka-ra - m

yol - g'u - z o - ho - oy

Qo'-yu - b - man to ta'a - l - lu-q ma - h - ba-si ic-ch-ra qa-da - m

ra - y o - ha - y yo - ra ha - y o -
 - y ha - - voy-yo - ray Na bo - r
 bir yo - ri g'a - m - xo - ri - m na di - l - do - ri va - fo - do - ri - m E - tush -
 - sa dah - ri - di - n chek - ku - m a - ga - r yu - z bo - r g'a - m yol - g'u - z o -
 - y yo - ra - - y yo - r yo - r a - y - la - na - y
 sen - di - n o - ho - y yo - ra - ho - y
 A - da - m - di - n to ke - li - b qil - di - m bu mo - tam ho - na - ni -
 mas - ka - n Qo - li - b g'a - m os - ti - da

bo'l-di i-shi-m o'z ho-li-ma - she-va - n

Ko'n-gu-l mah-zu - nu jo - n g'a-m-gi - nu ta - n

f be-mo- ru ti - l al ka - n o - y yo - ra - y

o - ho - y jo - na - - ho - y o - y ho -

- y far-yo - day A-ga - r bu er-sa yo - l-

g'u-z-li - k g'a-mi - ki-m man che-ki - b - du-r-na - n l-lo - hi bo'l-ma-su-

- n o - la - m a-ro_ kufr ah- li ha - m yi-ol-g'u-z o - - y-

- yo - ra - - y yo - r yo-r ay - la-na - y san-di - n

rit. o - ho - y yo - ra ho - y

Girya -I

Etib jonig'a gardun zulmidin yuz ming alam yolg'uz,
Alam chekmakda etdim jong'a man zoru dajam
yolg'uz,
Eshit dodimni emdi, ey shahi sohib karam yolg'uz,
Qo'yubman to ta'alluq mahbasi ichra qadam yolg'uz,
Etar har dam havodis shahnasidin ming sitam
yolg'uz.

Chekib har lahza bekaslik g'amini joni afgorim,
O'luklardek yotib baytul-xazanda jismi bemorim,
Eshitmas bir kishi har shom chekkan nolai zorim,
Na bor bir yori g'amxorim, na dildori vafodorim,
Etushsa dahrdin chekkum agar yuz bori g'am yolg'uz.

Adamdin to kelib qildim bu motam xonani maskan,
Qolib g'am ostida bo'ldi ishim o'z holima shevan,
Ko'ngul mahzunu, jon g'amginu, tan bemoru, til
alkan,
Agar bu ersa yolg'uzlik g'amikim man chekibdurman,
Ilohi bo'lmasun olam aro kufr ahli ham yolg'uz.

Girya II

Qoriy g'azali

mf

Do-im se-ni-ng g'a-mi-ng

bi-la - n ho-lim ha-ro - b-du - r Do im se - ni-ng g'a - mi -

-ng bi-la-n ho-lim ha-ro - b-du - r Top-may vi-so - ling ey sa-

na - in qo-nim sha-ro - b-du - r Haj-ring o'ti - g'a o'r

- ta-ni-b bag'-rim ka-bo - b-du - r Rahm et - ma - sang — bu ho -

- li - ma — qat-tiq a-zo - b - du-ra - y voy yo - ra - y

sa-da - g'ang - ma-na — yo-ra — y Qil-g'il na-zo - ra ho-li - ma —

bil-g'il xi-to - ob - du - ur bil-g'il xi-to - b - du-ra - y ha -

y

Gul o - chi-lu-r cha-man - da-gi_

bul - bul_ na-vo - si - di - in G'am-gin ko'n - gul_

fa-rax to - par_ to' - ti sa-do - si-di - in

Hus-ning ka - mo - la et - gu-si_ o - shiq du-o - si-di -

- - - - in ha - ay O-shiq

la - ring u-mid e-ta-r va'-dang va fo - si-di - in voy yo-

- ra - ay sa-da - g'ang - ma-na_ yo - ra - ay Kel-gil di-li - m

hush ay - la-gi - l ay-ni sa-vo - b-du - ur ay-ni sa-vo - b-du-ra

- ay_ ha - - ay

Av-val - da va' - da-lar

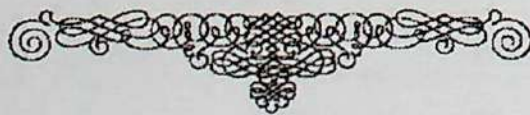
qí-li-b o - xir si-ta - m na-du - ur Kel-may
 qo-shi-m - g'a bir yo'li men-ga bu g'am na-du - ur
 Do-im g'a - ming - da siy - na - ma - bun-day a - lam. na-du -
 ur ho - oy
 Qo-riy di-li - ni vas - li - g - ga qil-sang ka-ra - m na-du -
 ur voy yo - ra - ay sa-da-g'ang - ma-na - ay yo -
 ray Ar-zu di-li - m - ni shar - hi-di-n bu bir ki-to - ob-du - ur -
 bu bir ki-to - b-du-ra - ay - ha - ay

Girya –II

Doim sening g'aming bilan holim harobdur,
Topmay visoling ey sanam qonim sharobdur,
Xajring o'tida o'rtanib bag'rim kabobdur,
Rahm etmasahg bu holima qattiq azobdur,
Qilg'il nazora holima bilg'il xitobdur.

Gul ochilur chamandagi bulbul navosidin,
G'amgin ko'ngul farax topar to'ti sadosisin,
Husning kamola etkusi oshiq duosidin,
Oshiqclaring umid etar va'dang vafosidin,
Kelgil dildim xush aylagil ayni savobdur,

Avvalda va'dalar qilib oxir sitam nadur,
Kelmay qoshimg'a bir yo'li menga bu g'am nadur,
Doim g'amingda siynama bunday alam nadur,
Qoriy dili vaslingga qilsang karam nadur,
Arzu dilimni sharhidin bu bir kitobdur.

Girya III

Haziniy g'azali

mf

O o'y - la -

sa - - ni mah - bu - - bi - ma -

o - - lam - da ja -

- no - n o' - - x - sha - ma - -

- as Jan - nat i -

ich - ra hu - ri - g'u - l - mo -

- n bal - ki ri - -

- z - vo - on o' - - x - sha - ma - s

Bir a - ja -

ab mas' - - u - d - dai - i - mo -

- - - nan - di yo' - - q be -

- - - - na - zi - ro - o -

- o

Eh - ti - mo -

- li - i bo - r Yu - - su -

- - - f - dan bo' - la - - -

- k jo - n o' - o' x - sha - ma - sa - yo -

- - - ra - - y

yo - r yo - r yo - ra - - - o -

mo - n bo' - la - y u - ka - e -

ey

U za - mo - n - la -

r chash - mi Ma - j - nu - - un

bir - la ko' - - r - ma - - - s

La - y - li - ni - - - e - - - ey

Zar - ra tu - shi - sa - ishq - ko -

z yo - shi - ga - bo - ro -

on o'x - sha - ma - sa -

-ay

Ha - ar ne - chu - uk da - r -

du - a - la - m - di - n

yo - r sa - v - do - si - ma - ho -

o - ol

Mah - ra - mi - yo

rin vi - so - li - i

bosh - qa da - r - mo - on o'x - sha - ma -

s yo - ra -

ay

Nay - la - ra - m

da - ar - du - u a - la - am to - rt -

moq - din o' - z - ga - a cho - ra - a

yo' - oq

To *f* Ha - zi -

- ni - iy bit - ma - sa - va - s -

fīng - ga de - - vo - n o'x - sha - ma -
 - - s To Ha - zi - ni - -
f
 iy bit - ma - sa - - a va - - s -
 fīng - ga de - - - vo - n o' - - x -
 sha - ma - sa - - yo - - - ra -
 - - y yo - r yo - - r
 yo - - ra - - ay o - mon bo' - la -
 u - ka - e - - - ey

Girya -III

O 'ylasam mahbubima olamda janjn o'xshamas,
Jannat ichra huri-g'ulmon balki rizvon o'xshamas,

Bir ajab mas'huqqai monandi yo'q Benazir,
Ehtimoli bor Yusufdan bo'lak jon o'xshamas,

U zamonlar chashmi Majnun birla ko'rmas Laylini,
Zarra tushsa ishq ko'z yoshiga boron o'xshamas,

Har nechuk dardu alamdin yor savdosi mihol,
Mahrami yorin bisjli boshqa darmon o'xshamas,

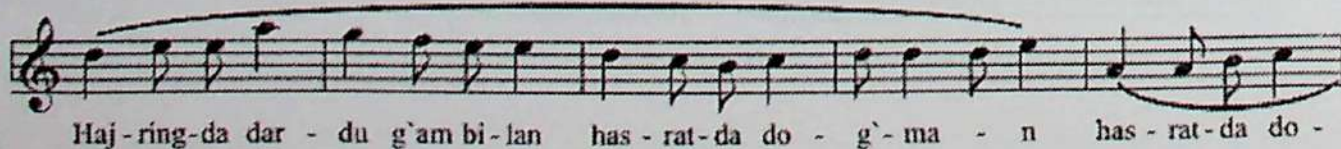
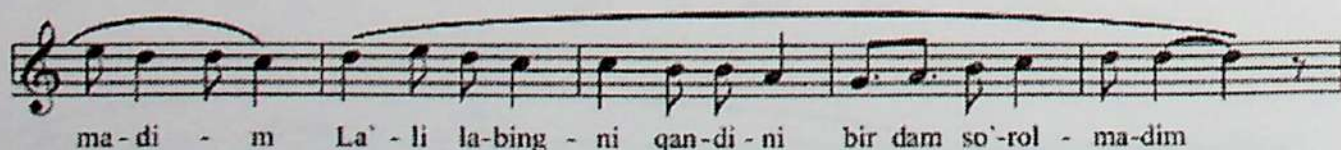
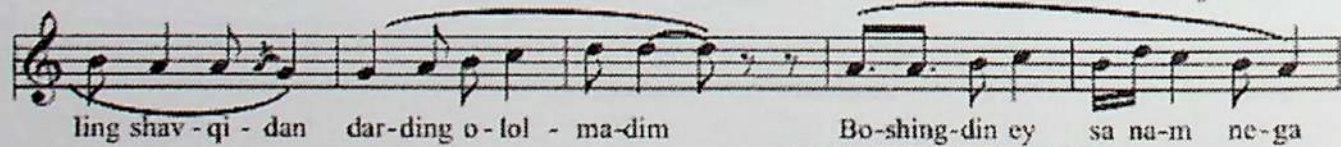
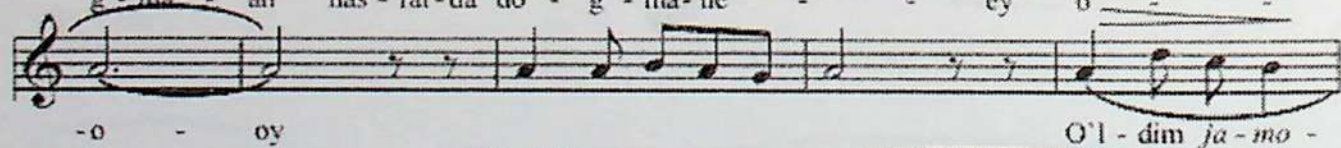
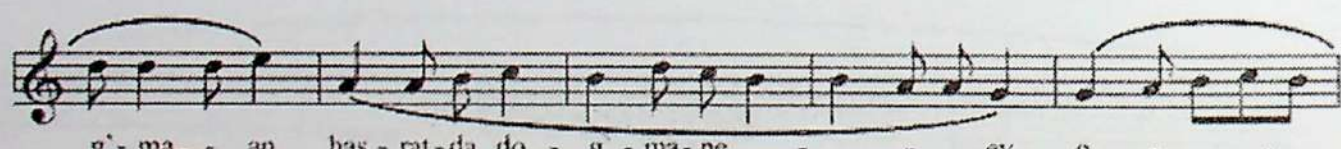
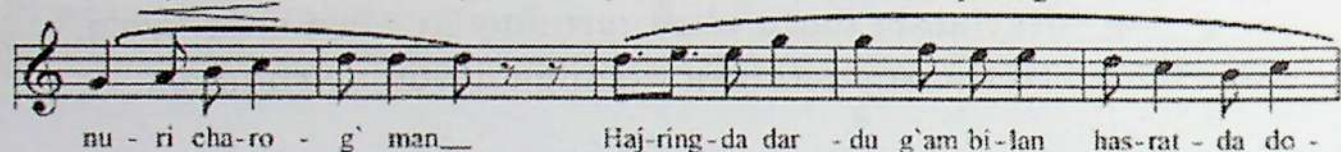
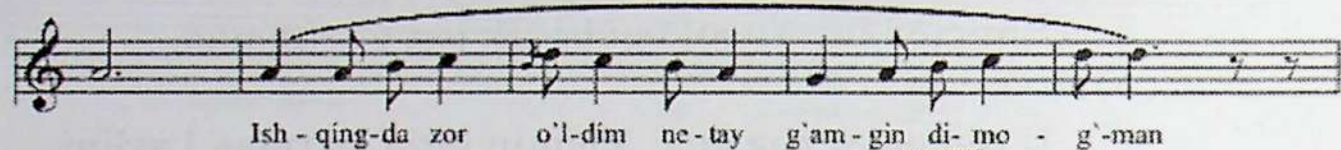
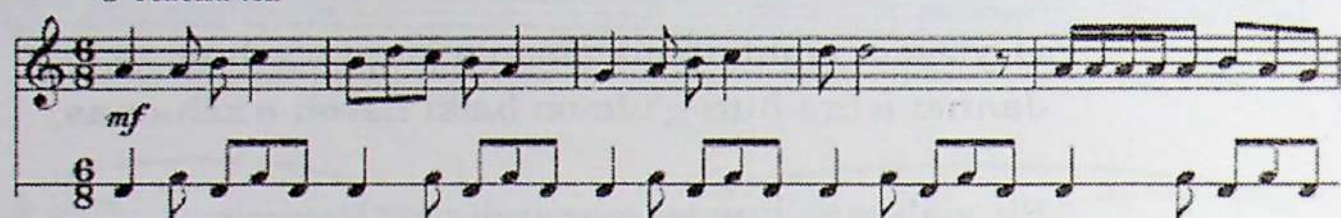
Naylaram darlu alam tortmoqdin o'zga chora yo'q,
To Haziniy bitmasa vasfinga devon o'xshamas.

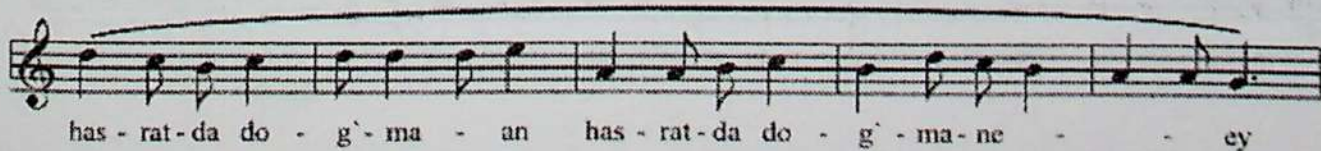
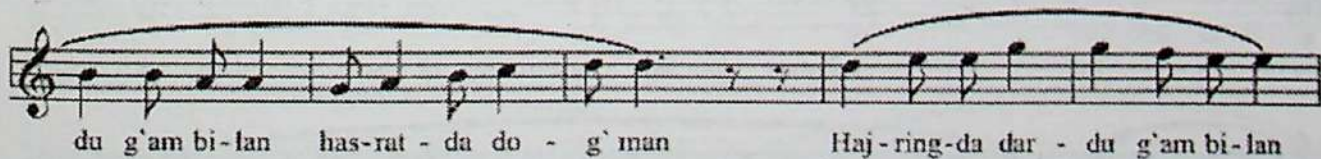
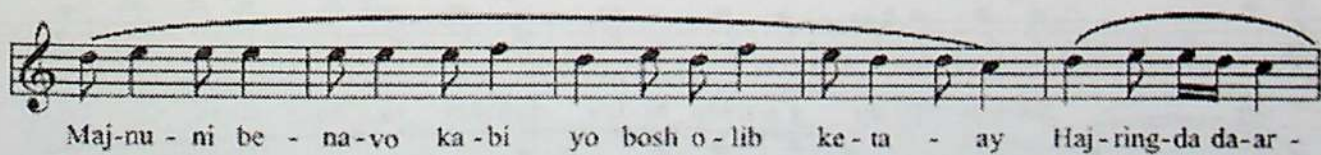
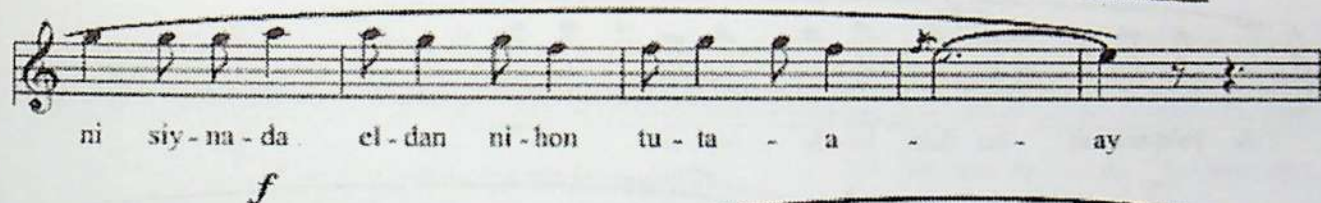

Girya IV

Noqis g'azali

O'rtacha tez

o - - o - oy

Ko`r-dim yu-zing - ni qol-ma-di bir zar-ra to - qa - ti -

f

im Tun ke-cha-lar -

da yo`q ma-ni bir dam ha-lo - va - ti - - - im

Zahr o`l-di shak - kar og`zi-ma ket - di ta - ro -

-va - ti - - i - - - - -

-im Bil-mas ki-shi g`a-ming bi-lan chek-kan na - do - ma-ti -

im Bil-mas ki - shi g`a-ming bi - lan chek-kan na - do -

ma - ti - i - m Haj-ring - da dar - du g`am bi-lan has - rat-da do - og`man

Haj-ring-da dar - du g'am bi-lan has - rat-da do - g'-ma - an has - rat-da-do -

g' - ma - ne - ey o - o - oy

O'l-sam e-dim vi - so-ling-ga par - vo-na-dek ku - yi - -

-ib Jon ber-sam er - di bo-shim-ni

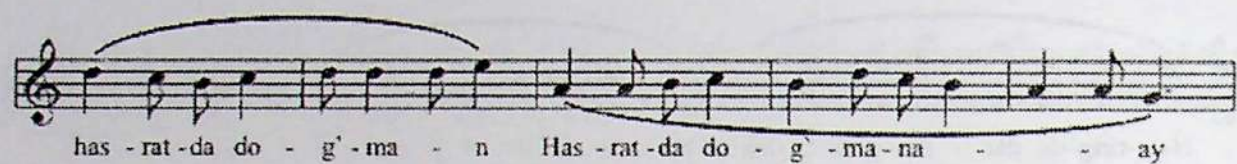
os - to - nang-ga qo' - yi - - ib

Max-mur-li-gim - da bo-da - i vas-ling i - la to' - yi -

- - - - - ib

No-qis - li-gim - da ko'r-sam ey tiy - ri ba-lo qo' - yi - ib Haj-ring - da da-r -

du g'am bi-lan has - rat-da do - g' man Haj ring -da dar - du g'am bi-lan

Tempo primo

Girya I ga o'tib tugallanadi

Girya -IV

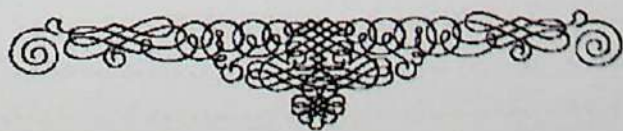
Ishqingda zor o'ldim netay g'amgin dimog'man,
Bemoru furqatingmanu, zohirda sog'man,
Aqlu hushim sening bilan, o'zdin yiroqman,
Ko'rsat yuzingni tolibi nuri charog'man,
Hajringda darlu g'am bilan, hasratda dog'man.

O'ldim jamoling shavqidan, darding ololmadim,
Boshingdan ey sanam nega, men o'rgilolmadim,
Bir lahza ishrat uyida majlis qurolmadim,
La'li labingni qandini, bir dam so'rolmadim,
Hajringda darlu g'am bilan, hasratda dog'man.

Zolim falak jafolara soldi mani netay,
Qandoq g'amingni siynada eldin nihon tutay,
Sabru qarorim qolmadi ey jan nechun etay,
Majnuni benavo kabi yo bosh olib ketay,
Hajringda darlu g'am bilan, hasratda dog'man.

Ko'rdim yuzingni qolmadi bir zarra toqatim,
Tun kechalarda yo'q mani bir dam halovatim,
Zahr o'ldi shakkar o'ldi og'zima ketdi tarovatim,
Bilmas kishi g'aming bilan chekkan nadomatim,
Hajringda darlu g'am bilan, hasratda dog'man.

O'lsam edim visolingga parvonadek kuyib,
Jon bersam erdi boshimni ostonangga qo'yib,
Mahmurligimda bodai vaskbng ila to'yib,
Noqisligimda ko'rsam ey tiyri balo qo'yib,
Hajringda darlu g'am bilan, hasratda dog'man.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rajabov Is'hoq. Maqomlar. T.: San'at. 2006. B. 404.
2. Matyoqubov O., Boltayev R., Aminov H. O'zbek notasi. T., 2007.
3. Komilov N. Tasavvuf. T.: O'zbekiston, 2010.
4. Otajon Urfon. San'at mening quyoshimdir. T.: Yangi asr avlodi, 2006.
5. Yusupov Sh. San'at va hayrat. – T.: Mana'viyat, 2007.
6. Ibrohimov O. Cho'li Iroq / O'zbekiston adabiyoti va san'ati. 2017.

MUNDARIJA

Kirish.....	3
I bob.....	10
II bob.....	22
III bob. Orifxon Hotamov yaratgan musiqiy asarlarga sharxlar.....	30
Mahbub nur.....	49
Bo'lmish.....	50
Qoshi yosinmu deyin.....	54
Bo'libdur.....	57
Naylayin.....	60
Firoqingizdan.....	63
Sensan sevarim.....	66
Sensiz.....	69
G'ofil o'lma.....	72
Bilmas.....	75
Dog'man.....	78
Orazing namoyon qil.....	82
Ey sarvi qomat.....	84
Bu oqshom.....	86
Ko'zing.....	89
Bizni yaxshi mehmonlar.....	92
Xush kechar umrim mening.....	95
Qalandar ishq.....	98
Aqli rasolarning ishi.....	101
Parvonman	104
Samimiy oshno.....	107
Marsiya	110
Yor kelur	117
Yor o'tdimu	120
Har dam g'animat menga	123
O'rgiloyin	126
O'lduroyin dermusan	129
Yovvoyi tanovor	133
Sarahbori Segoh	137
Girya I	144
Girya II	149
Girya III	153
Girya IV	160
Foydalanilgan adabiyotlar	166

MURODJON NORQO'ZIYEV

MUTAXASSISLIK

An'anaviy xonandalik:
Orifxon Hotamovning bastakorlik ijodi

O'quv qo'llanma

Muharrir **Sh. Bazarova**

Badiiy muharrir **Sh. Adilov**

Kompyuterda sahifalovchi **K. Boyxo'jayev**

Nashr. lits. AI № 305. 22.06.2017.

Bosishga ruxsat 19.12.2018-yilda berildi. Bichimi 60x84 ¹/₁₆.

Ofset qog'ozi. «New Times Roman» garniturası.

Shartli b.t. 10,1. Nashr hisob t. 10,5.

Adadi 300 dona. 14-buyurtma.

“IQTISOD-MOLIYA” nashriyoti.

100000, Toshkent, Amir Temur, 60^A.

“MEHRIDARYO” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

100128. Toshkent sh., Labzak, 13.